

ESZTERGOM ÉS VIDÉKE

TÁRSADALMI ÉS KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

ALAPÍTTATOTT 1879-BEN • ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: DR. KÖRÖSY LÁSZLÓ
MEGJELENT 1944-ig LXV Évfolyam • 2007-ig XXII Évfolyam
ÚJ SOROZAT • V. Évfolyam I. Szám

2017/I

Tartalomjegyzék

Bugyács Sándor: <i>Képeimhez</i>	1
Jaksits Ilona: <i>Híd a futó idő felett (2. rész)</i>	2
Wernke Bernát: <i>Katinak, Felvidéken</i>	5
Matúš Mészáros: <i>Az íjász</i>	6
Wernke Bernát: <i>az éjjeliőr könnyelmű vállalása – feje billegetével vállára friss szálakba izmosodva</i>	11
Sólyom Zsuzsanna: <i>Amikor a vonatok elindulnak</i>	12
Horváth Ödön: <i>Nyomuk sincs már– Mese a csodáról – Úgy elszalad! – Könnycsövek között</i>	15
<i>Álmunk, vágyunk</i>	15
Zoltán Bárkányi Valkán: <i>Baleset</i>	16
Csiba Zsolt: <i>A humanista reneszánsz bugyraiban</i>	18
Orgoványi Anikó: <i>Álom – Éva almája</i>	22
Marosi Károly: <i>Ez a legjobb képem</i>	23
Szulényi Mária Valéria: <i>Bruno – Egy asszony élete</i>	24
<i>Változat egy magyar nótára</i>	25
Radnai István: <i>Még nem piroslik a csipkebogyó</i>	26
<i>A lovakról</i>	27
Zágorec-Csuka Judit: <i>Az indiánok útján – Csönd – Ha csak – A te utad – Mea culpa!</i>	28
Egyedi Márta: <i>Egyszer</i>	29
Ambrus Margit: <i>Élet a XX. század első évtizedeiben Székelyföldön (6. rész)</i>	32
Bencze Cs. Attila: <i>A közszolgálat városi lap üzleti terve (Adalékok az EVID történetéhez – 4. rész)</i>	41
Virt László: <i>Válságtudat: igény a minőségre és versenyképességre</i>	44
Wernke Bernát: <i>ecsetje hangjára</i>	49
A. Bak Péter: <i>Művészcsaládok VI. Martsa István (1912–1978) szobrász, éremművész és családja</i>	50
Németh Bálint: <i>Hold</i>	57
Zágorec-Csuka Judit: <i>Kálvária, kereszthalál és feltámadás</i>	58
Németh Bálint: <i>Mai világ</i>	59
<i>Eseménynaptár</i>	59
Horváth Gáborné: <i>Konyhakalendárium</i>	60

Bugyács Sándor: Üstökösök és kőfejek

Bugyács Sándor

Képeimhez

Nagy nekibuzdulással vágtam bele, hogy a grafikáim és képeim elé, vagy tán alá (?) néhány sort írok. Minthogy nem annyira a szavak embere vagyok, mint inkább a színeké és a vonalaké (bár sokan ezt is kétségbe vonhatják), rá kellett hogy jöjjenek, ez nem lesz egyszerű.

Talán azokról az indíttatásokról kellene beszélnem, amelyek az eddigi beszélgetésekből és nyilatkozatokból valami miatt kimaradtak. Hát melyek is lehetnek azok az indítékok, amelyek arra ösztökélik az embert, hogy tollat, ceruzát, vagy ecsetet ragadjon, és másokkal is megossza a gondolatait, érzéseit, lélekrezdüléseit? Bizony olyan ez, mintha ködöt markolászna az ember. Ott van, létezik, és mégis nehéz beszélni róla, mert más közegbe helyezem, máshol vizsgálgatom azt, aminek eddig nem nevet, hanem csak formát adtam. Arról beszélni, amit az ember titokként, magánügyként hordoz magában, gyakran évekig? Ez egyfelől már-már szemérmetlen, másfelől meg akár teljességgel érdektelen is

lehet, hiszen mindig a végeredmény, a kész mű kerül a közönség elé, ritkábban a műhelyforgács, a vázlatok, amik mint útjelzők mutatják a gondolat útját a végkifejletig, amíg az alkotónak sikerül (vagy nem nagyon sikerül) formába öntenie mondanivalóját. És itt szokott félrecsúszni a dolog, amikor vagy az „értő”, az ítéző magyarázza a művet saját beidegződései és tudása alapján, vagy az „egyszerű néző gyártja le” hozzá a maga elméletét. Mindkét megközelítés elfogadható, azt hiszem, hiszen a többféle értelmezés a mű esetleges többrétegűségét bizonyítja. De ezt a fejtegetést abba is hagyom. Inkább arról kéne szólnom, amit kis dolgozatom elején fölvettem, tehát az indítékokról, amik ezeket a műveket „kikényszerítették”. Nem biztos, hogy ez a legjobb kifejezés, talán jobb a „sugallták”, mert ezeknél az itt közölt munkáimnál, de a többinél is, valami megfoghatatlan, megnevezhetetlen hangulategyüttes váltja ki a „megcsinálás” kényszerét.

Hangulatok leképezései ezek a munkák, és bármilyen furcsán is hangzik, Önök itt képekben fölvetett kérdéseket látnak.

Tisztelettel ajánlom szíves figyelmükbe ezt a néhány művet.

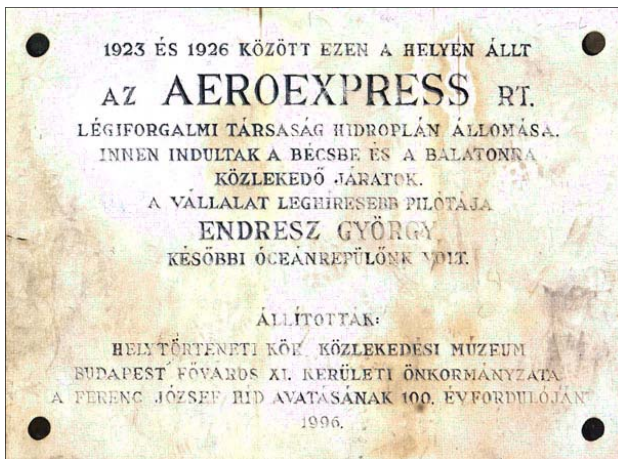

Bugyács Sándor: A lovas

Híd a futó idő felett

– morzsák a Szabadság híd történeteiből (2. rész)

Aztán jött Trianon. Ennek igazságtalansága már az aláírásakor közismert volt. Ez nemcsak a csonka országban maradottakat nem hagyta nyugodni. Kimondatlanul is erről tanúskodik a Múgyetem felőli hídfőnél lévő emléktábla. E szerint az Aeroexpress leghíresebb pilótája Endresz György volt. Pontosítsunk: a leghíresebbé **vált** pilótája, az óceánrepülés által, a navigátor Magyar (Wilczek) Sándor volt.

Látta-e már Budapestet... felülről??!

Ha nem, úgy az **AEROEXPRESS R.T.** bemutatja Önnek csukott Junkers alumínium repülőgépen **5000 Koronáért.**

Szivkoskedjék érdeklődni távbeszélőn a Gellért-szállóban.

Talán ennek részletei körül sem árt néhány tényt a helyére tennünk – most csak ezekre szorítkozom.

1. A meggyipiros szárnyú Lockheed Sirius gépük az óceánt 1927-ben egyedül elsőként átrepülő Ch. Lindberghétől¹ ezer apró részletben (műszerek, rádió, benzintankok...) eltérő, rendelkezésre készült egyedi gyártmány volt.²

A gép helyi idő szerint 12.50-kor, greenwichi idő (1931-ben egyben közép-európai idő³) szerint 16.20-kor szállt föl.⁴

A repülés időtartamaként terjedő adatok közül a 26 óra 20 perces a valós.⁵

A megtett távolság még nagyobb változatosságot mutat. A Harbour Grace (Új-Fundland, Kanada) és a Bicske melletti kukoricás közötti „hivatalosan”

számított távolság: 5182 km,⁶ míg az ettől való eltérések miatt ténylegesen repült táv 5770 km, vagy a géppel hozott levelezőlapokra már Magyarországon pecsételt bélyegző szerint 5600 km.⁷

2. A repüléssel kapcsolatban emlegetett három világrekord:

- az óceánt 13 óra 50 perc alatt szelték át,⁸ csaknem két órát verve az addigi csúcstartóra;

- átlagsebességük 240 km/h, amit addig ugyancsak senki nem tudott elérni (250 km/h csak az első 149 mérföldön);

- a korábbi óceánrepülők közül senki sem halt ilyen mélyen az európai kontinens belsejébe.

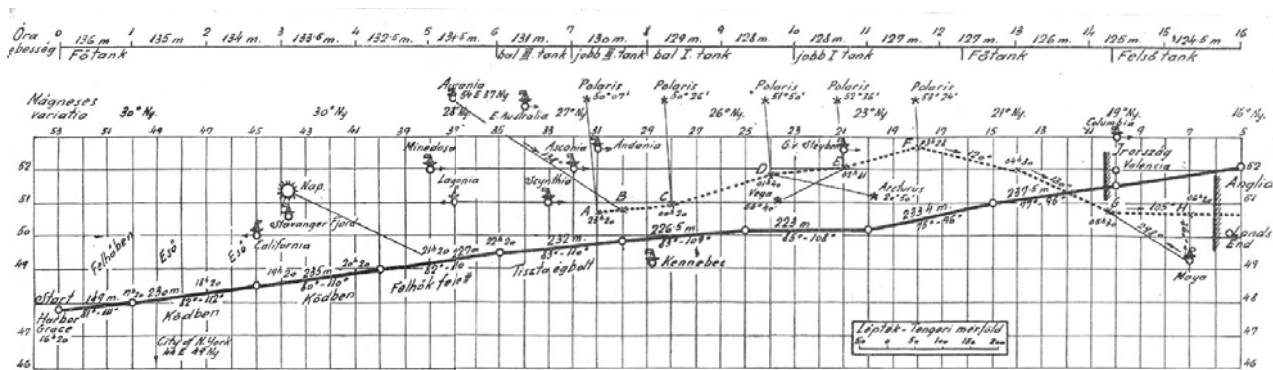
Egyik sem hivatalos, nem jegyzi a FAI.⁹ Ennek oka, hogy nem előre bejelentett és a FAI által ellenőrzött teljesítmény volt.¹⁰

3. A repülés lelke, „motorja” az édesapja halála után 1926-ban Kanadába kivándorolt Magyar-Wilczek Sándor és nem az elsődlegesen emlegetett Endresz – noha ő vezette a gépet. Endresz csak 1930 áprilisában került a képbe. Továbbá nem Wilczek kérte föl, hanem maga ajánlkozott, amit Wilczek elfogadott, így ő maga navigátor lett.

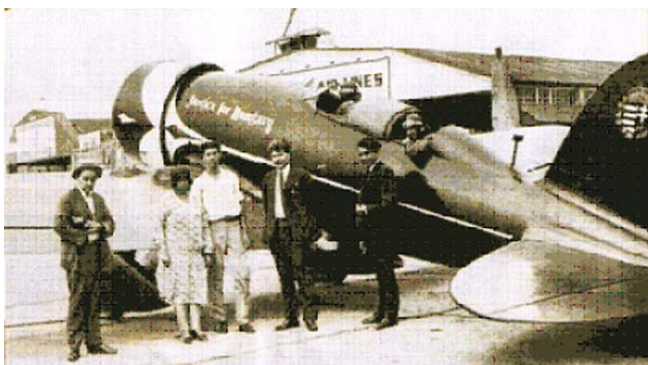
4. Az egész repülés értelmi szerzője és egyik fő szervezője Wilczek volt, és nem Rothermere vikomtja, alias Harold Harmsworth. Wilczeknek már Lindbergh repülésekor (1927) megfordult a fejében a gondolat, de csak 1929-ben fordult igazán komolyra. Egy epizód az előkészítés két évéből, amikor még sorra potyogtak az óceánba a vállalkozó szelleműek:¹¹

„Nézze, öcsém! Ha maga mindenáron propagandát akar csinálni hazájának, menjen fel az Empire State Building tetejére. A hátára akaszson egy táblát, írja rá: Justice for Hungary, és ugorjon le az utcára. Bizonyos vagyok benne, hogy az összes lapok megírják a szenzációt. Ez nem kellemetlenebb, mint a vízbe fulladás, és lényegesen olcsóbb.”

5. A gép nevét sem Rothermere találta ki, mert Wilczek már a vele való találkozás előtt ízelgette a „Magyar Feltámadás” és a „Justice for Hungary” elnevezést; Rothermere csak rábólintott: „Kitűnőnek tartom a tervet a magyar revízió gondolatának terjesztésére. Nevezzék a gépet Justice for Hungary-nak. Tízezer dollár díjat tűzök ki a pilótának, aki a repülést sikerrel végrehajtja.”

Itt szükségesnek látom megjegyezni, hogy a repülés gondolata jóval a sikerdíj kifizetését megelőzően született meg Wilczek Sándor fejében.

Kezdeményezésére – és a közvetlen cél, a repülés megvalósítása érdekében – az Air Travel News 1929-ben 3 oldalas, nagy revíziós térképpel illusztrált cikket közölt. Nevét is az óceánrepülés okán változtatta meg – nyilván nem véletlenül pont „Magyar”-ra.¹²

6. A repülés fő anyagi támogatója sem Rothermere volt, nem is az adakozó magánszemélyek, hanem Szalay Emil, (Szalay Imre) bácsi,¹³ aki családja és élete munkájának eredményét kockáztatta – összesítésem szerint – 30-40 ezer dollárra rúgó összeggel, a köztudatban mégis Rothermere neve él.

Amit őlordtságáról talán érdemes tudni:

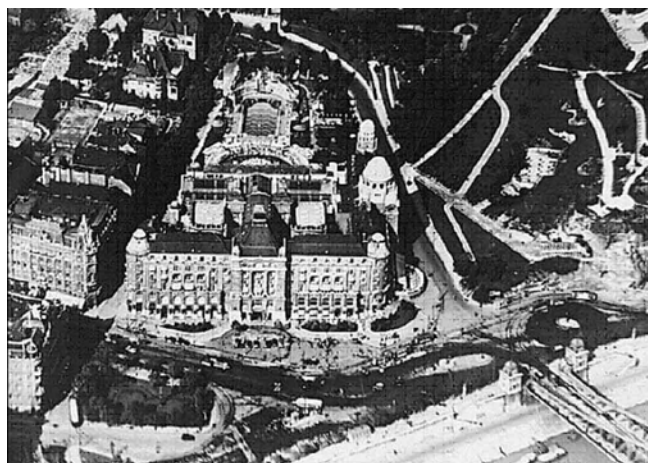
a) Bátyjával, Alfréddal (Viscount Northcliffe) együtt a brit hadügyminisztérium 1916-ban létrehozott propagandarészlegén belül 1918-tól működő Department of Propaganda in Enemy Countries – közismert nevén Crewe House¹⁴ – elnökével, gózerővel a beneși elképzelések szolgálatába állították még az újságjaikat (Daily Mail, Daily Mirror, Observer) is.

b) Csak 1927-ben vált „a magyar nép igaz barátjává”, miután Monte Carlo egyik kaszinójában megismerkedett egy nem éppen szilárd erkölcsű kalandor kémmővel, Töffffel. Akkortól meg már a revízió lelkes szószólója lett.¹⁵ Ezt a metresztét 10 év alatt 51.000 fonttal¹⁶ támogatta.

c) A kockázatmentes sikerdíjként felajánlott 10.000 dolláron¹⁷ fölül a Magyar Aero Szövetség tagjainak kiutazását – amolyan jutalomutazást – finanszírozta, és a beszerelendő 75 kg-os rádió 4500 dolláros költségét vállalta magára.

A Justice for Hungaryt a magyar kormány a repülés után még 1931-ben 100 ezer pengőért¹⁸ megvásárolta Szalay bácsitól. 10 hónappal később, 1932. május 21-én Endresz az óceánrepülőök világtalálkozójára vitte a gépet Rómába, és leszálláskor lezuhant. A kiégett gép helyett az olasz kormány egy másik, Fiat BR 3 típusú, kétfedelű, „Giustizia per l’Ungheria” névre keresztelt géppel kárpótolta Magyarországot. A gép a Justice for Hungary roncsaival együtt érkezett meg, és annak megörökölt HA AAF lajstromjelével 1935-ig üzemelt, majd – csakúgy, mint a Ferenc József híd makettje – 1945-ig a Közlekedési Múzeumban volt látható.

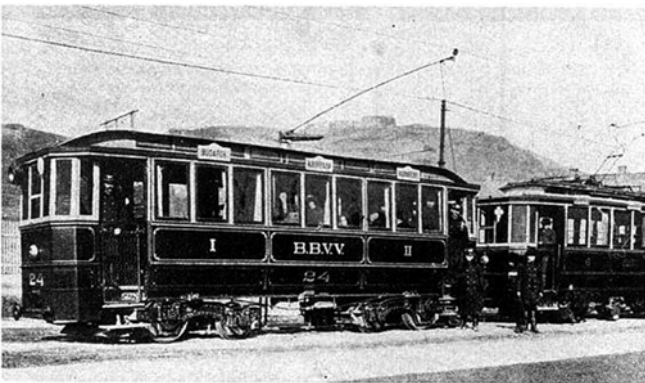
Magyar Sándor a ’30-as évek végén hazatelepült, majd a második világháború végén visszatért Amerikába, és ott élt 1981-ben bekövetkezett haláláig. Az egyetlen, róla Kispesztén akkor elnevezett utca az 1989-es változások után sem kapta vissza nevét, Magyar László utca lett. Győrben –

helyiek kezdeményezésére – tíz-tizenöt éve van Szalay Imre utca.

No de hogyan juthatott el a Ferenc József hídhöz, akinek nem volt paripája, és nem a Balatonról, vagy netán Bécsből repült ide, hanem mondjuk Törökbálintról jött? – Akkor rendelkezésre állt a HÉV, amit kezdetben a Budapest–Budafoki Helyiérdekű Villamos Vasút Rt. (BBVV) üzemeltetett.

A HÉV első, 7,8 km-es szakaszán a Ferenc József híd – Gellért fürdő és Budafok (Promontor)

között 1899. szeptember 19-től lehetett utazni. 1909. szeptember 4-én a törzsvonalat Nagytétényig hosszabbították meg, 1914. július 23-án pedig 13,4 kilométer hosszban megnyílt a Budafok elágazás – Budaörs – Törökbálint kétvágányú vonal, 1942 karácsonyán pedig átadták a Mórincz Zsigmond (akkor Horthy Miklós) körtéri végállomást, a közismert „gombával”.

Noha a nagytétényi vonalat már az 1910-es években Érdig tervezték meghosszabbítani, a második világháború megakadályozta a további fejlesztést, utóbb pedig – 1952 és 1962 között – ezeket a HÉV-vonalakat¹⁹ teljesen villamosokkal váltották föl.

A II. világháború végén és az azt követő időszakban – köztudomásúlag – jelentős változások mentek végbe, amelyek közül most csak egyet, a híd szempontjából egyik legjelentősebbet érintek.

1945. március 21-től már járható volt a pontonokkal megtalpalt Ferenc József híd²⁰ és Horthy Miklós híd,²¹ november 18-tól a Petőfi tér és a Döbrentei tér közötti Böske hídként ismert **Petőfi** pontonhíd, miközben épült a **Kossuth** híd. A Ferenc József híd „a múltat végképp eltörölni” jegyében egy népköztársaságban nem viselhetett tovább egy király nevét. A sor folytatásaként (északról délre) kézenfekvő lett volna – a Kossuth és Petőfi mellett rendre harmadikként emlegetett – Táncsics nevét adni a hídnak. Mégsem róla kapta az új nevét.

De akkor miért pont a Szabadság nevet kapta? Mindenesetre 1946. április 7-én a Szabad Nép (a Népszabadság elődje) már ekként ír róla.

Az ország, és benne a főváros vezetése az akkor felszabadítónak nevezett szovjet hadsereg, illetve városparancsnokság ellenőrzése alatt állt, a híd kapuzatán pedig a címert a generalisszimusz képe takarta el. Valószínűsíthető, hogy szovjet sugallatra kapta az új nevét, aminek előzménye lehet az a volgai eset, amiről az 1917. április 20-ai (még a Nagy Októberi Szocialista Forradalom előtti!) Népszavából értesülhetünk:

„»El kell távolítani a cárt!«

(*Stockholm, április 19.*) Az orosz lapok egy része még most is félre nem érthető módon ad kifejezést abbéli aggodalmának, hogy amíg a cárt el nem távolítják, állandóan fenyeget az ellenforradalom veszedelme. (...) A »Rjecs« azt állítja, hogy a Volga hídján dolgozó munkások azt követelték, hogy a hidat, amelynek eddig II. Miklós cár hidja volt a neve, kereszteljék át a *Szabadság hídjának*. A kormány eleget tett a munkások kívánságának.”²²

Hogy ez a Lenin szülővárosában történt hídátkeresztelés előzménye-e a Ferenc József híd új nevének megválasztásában...? Azt az olvasó képletére bízom.

Mindenesetre a turisták körében leginkább „Green bridge”-ként ismert. De ha egy magyarnak beszél valaki a zöld hídról,²³ az is tudja, melyik hídról van szó, aki nem ismeri a budapesti Dunahidak nevét. Azt hiszem, ez már rajta is marad.

Pedig eredetileg nem is zöld volt.²⁴

Jegyzetek

¹ A gyár az első Lockheed 8 Sirius gépet 1929-ben készítette Lindbergh megrendelésére, aki 2 évvel később hidroplánná alakíttatta.

² A gép amerikai, NR 115 W lajstromjellel repülte át az óceánt. A legtöbb képen látható HA-AAF lajstromjel már későbbi magyar.

³ 1931-ben a közép-európai idő (CET) 1 órával több volt az egyezményes világidőnél (UTC), vagyis CET = UTC+1, viszont mind Angliában (GMT = UTC), mind az atlanti (AST = UTC-4), mind az újfundlandi (NST = UTC-3.30) időzónában alkalmazták a nyári időszámítást (ADT ill. NDT), ezért a greenwichi helyi (nyári; BST = UTC+1) idő megegyezett a közép-európai idővel, amihez képest 3,5 órával „később” az új-fundlandi.

Egy apró érdekesség: az UTC nem rövidítés; az egyezményes koordinált világidő rövidítésében – kik mások? – az angolok és a franciák nem tudtak megegyezni, így a „CUT” és a „TUC” közötti kompromisszum eredménye lett az „UTC” „rövidítés”.

⁴ Magyar (Wilczek) Sándor saját adata a tervezett és a ténylegesen repült útvonalról készített vázlatán.

⁵ Linz fölött 17.35-kor jelentkeztek be rádióan. Onnan realisan (kb. 340 km, kb. 1,5 óra) este 7 óra körül értek szó szerint földet Bicske határában. 26 óra 20 percet számított a néhai Kasza József, a MALÉV Navigációs Osztályának volt vezetője is.

- ⁶ A két pont között legrövidebben repülhető távolságot szintén Kasza József számította ki.
- ⁷ Magyar útvonalvázlatán az ír partokig 1993,4 tengeri mérföldet (kb. 3700 km-t) terveztek megtenni, onnan 1700-1800 km Bicske.
- ⁸ Az ír partokat 13 óra 10 perc alatt 5:30-kor, Angliát 14 órás repüléssel, 6:20-kor érték el.
- ⁹ Fédération Aéronautique Internationale (Nemzetközi Légihajózási Szövetség)
- ¹⁰ Néhai Kasza József szíves közlése.
- ¹¹ Idézi Wilczek az Álmodni mertünk című könyvében a repülésügyi minisztérium illetékesének szavait (56 vállalkozóból 14 élte túl).
- ¹² Az '50-es években ismét a születési nevét viselte, esetenként Magyar-Wilczek alakban.
- ¹³ *Győr, 1872. október 24. – † Flint, Michigan állam, 1937. július 15., napra pontosan a repülés hatodik évfordulóján halt meg; a repüléssel kapcsolatos költségei akár 60.000 \$-ra is rúghattak.
- ¹⁴ A Crewe House felállítását Edward Beneš kezdeményezte, és döntő befolyása volt Trianonra.
- ¹⁵ Ekkor jelentette meg a Hungary's place in the Sun. Safety for Central Europe! (Magyarország helye a Nap alatt. Biztonságot Közép-Európának!) című cikket egyik saját újságjában, a Daily Mailben. (1927. június 21.)
- ¹⁶ Mai árfolyamon kb. 3 MILLIÓ £, kb. 1 milliárd Ft (átlag 100 millió Ft/év).
- ¹⁷ Akkori árfolyamon kb. 2.200 £, mai árfolyamon kb. 130 ezer £, 45 millió Ft – **2 főre** együttesen.
- ¹⁸ Kb. 27.000 \$-ért, kb. a gyári árában.
- ¹⁹ A járatokat számok helyett betűvel jelölték: B – Budafok, N – Nagytétény, T – Törökbálint.
- ²⁰ A NÉMET FASISZTÁK ÉS HAZAÁRULÓ MAGYAR CINKOSAIK | 1945 JANUÁR 16-ÁN ROBBANTOTTÁK FEL EZT A HIDAT. | ... | A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG | A SZABADSÁGRÓL NEVEZTE EL A HIDAT, | ÉS TILDY ZOLTÁN KÖZTÁRSASÁGI ELNÖK | 1946 AUGUSZTUS 20-ÁN ADTA ÁT ISMÉT A FORGALOMNAK. – hirdeti az V. kerületi hídfőnél álló hídvám épületen az előző rendszerből itt maradt tábla. – Különös bája, hogy német „fasiszta”-at (nem ám náciakat) és „hazaáruló magyar cinkosai”-at említ. (Mintha a németek már a Tisza-hídjaink, a Mária Valéria híd (1944. december 26.) – a háború végéig összesen több mint ezer hidunk – roncsaival a hátuk mögött nem szereztek volna kellő gyakorlatot, és nem lettek volna képesek önmaguk fölrobbantani.)
- ²¹ A mai Petőfi híd.
- ²² A hír a Volga középső-alsó folyásánál fekvő Uljanovszknál (1924-ig Szimbirszk) található, 1913–1916 között épült, 2 km hosszú Imperatorszkij mosztról szól; eredeti elnevezése: „Императорский Его величества Николая II” (röviden: Nyikolajevszkij) „Őfelsége II. Miklós cár” híd volt, és 1917-ben valóban Szabadság hídra nevezték át.
- ²³ Az esztergomiak szeme előtt nyilván a 2001-ben újjáépített Mária Valéria híd jelenik meg.
- ²⁴ Az „eredeti” állapotában történt felújítása során számos részletében hamisították meg.

Wernke Bernát

Katinak, Felvidéken

március tizedikére

erőltetett széjjelterítés
 lenne, hangjainkat
 kiáltoztatni mindenfele...
 szépséget szállingózó
 harsányainkba kergetve...
 talán magyarázattal
 pillanthatunk hangzóinkkal
 telten... igen, igen –
 először andalgóba fogva,
 majd ki-kicsillanva, sok
 az a, á, e, é, i, í...
 és így, tovább visít,
 mi nyelvünket gazdagítja,
 széppé-ritmusosba teszi, s
 erősbe fordítja lelkeink... e
 hangok sosem fogyhatnak
 mindennapjainkban... csak
 jöjjenek szaporodva... kicsi
 nebulóink ajkán,
 szisszenő olvatagba, nemcsak
 az iskolapadban, hanem onnan
 távolodva, a rájuk omló
 légből lobbanva, szíveket
 bámultatva... és játszva
 figyelnek másokra, s ha
 szólnak, remekelnek
 hangzóikkal, tavaszt
 jósló tátogásban... Katira
 is tapadóan... ki örömmel
 hallgatja e simulóba bomló
 csattanásokat, de most
 szótlanul kanyarulnak
 ide, merengőbe téve
 minket, mikor Kati
 mondatai szóródnak
 erre,
 minek ösvényeibe
 tova-tovahaladva tartunk a
 tarkaságba... és most
 végül, semmi merületet
 nem akarva, csak azt, hogy
 a magánhangzóink onthassák
 magukat, szabad
 paraszas
 pazarukba...

Az íjász

Hirtelen furcsa hangokra lettem figyelmes. A házam tökéletes csendjét megmérgezte a hirtelen látogató.

Éppen elkezdtem a reggeli szertartásos készülődést, aminek ritmusát az óra ketyegése szabta meg. Alaposan megfontolt mozdulatokkal láttam hozzá a legeredményesebbnek tartott fogmosáshoz, és nem számítottam semmi bonyodalomra. Az életem így folyt, nem volt benne helye a mérlegelésnek, vagy ne adj Isten, a szokástól eltérőnek. Az én életemet, aminek a rendje adott volt, nem zavarhatta meg semmi külső körülmény. S most éppen ez történt. Ez a hang megtörte a harmóniát, és az egész reggelem elveszítette a megszokott menetét.

Kivettem a számból a fogkefét és újra hallgatózni kezdtem, hogy meggyőződjek, nem csak az én fejemben hangzott-e valami. Az óra ketyegése a szokásos volt, de kísérte egy másik hang is, kaparászás, mintha valaki a körmével deszkát kaparna. Megdermedtem, mintha leforráztak volna, s a tükörben láttam, amint fürkészve, vizsgálódva nézek magamra. A fogkrém habja folyt le az ujjamon, majd cuppanó hangon hullott a mosdóba. Ennek a kaparászó hangnak itt semmi helye. Ez a hang nem tartozik a megszokott életembe. Mintha nem lenne eredetének pontos helye, úgy tűnt, hogy belül visszhangzik és minden oldalról, sarokból, a mennyezetről és a bútorok alól is.

Aztán a titokzatos hang hirtelen megszűnt. Elveszett az óraketyegésben. De hát ennyi is elég volt ahhoz, hogy egy lépés kimaradjon a reggeli szertartásból. Elfelejtettem kiöblíteni a szájamat a szájvízzel, s ez fel sem tűnt nekem. Jöttem mentem egyik szobából a másikba, hogy meggyőződjek róla, tényleg nem hallani-e semmit. Mindenütt csend volt. Ahogy mindig. Ahogy annak lennie kell. Bebeszéltem magamnak, hogy nekem az csak úgy tűnt, s visszatértem szokásos tevékenységemhez.

Az első kávémat ittam, mikor a kaparászás megújult. Riadtan ugrottam fel a székemről, mintha kígyó csípett volna meg. Alig hallható nesz volt, de kizárt, hogy csak a fejemben hallatszik. Ugyanis minden kaparintás után megrezent egész testem, és a tarkómon hideglelés futott át. Próbáltam észszerű magyarázatba kapaszkodni, mint egy fuldokló. Azt hittem, hogy ezeket a hangokat az öreg ház produkálja meg a fa, ami napközben dolgozik Dehát ezzel nem volt magyarázható a rémisztő rendszeresség, ahogy ez történt. Akár az óra ketyegése, azzal a különb-

séggel, hogy ezt a hangot nem voltam képes megszokni. Minden ketyegés, minden kaparás mintha az agyamban történe, s minden rezzenésre megrezentem magam is.

Bejártam minden helyiséget, hogy megállapítsam, honnan ered az a hang. Úgy tűnt, hogy mindenütt egyformán hallani, mintha egyformán osztódna a lakásban, s ez különálló ház volt, amely a hangot szolgáltatta, mint valami érzékeny hangszóró. Benéztem minden szekrény alá, fiókba, ellenőriztem minden zugot – nem találtam semmi olyat, ami kelthetné azt a hangot. Nálam mindennek megvolt a maga helye, mindent ellenőriztem, minden a helyén volt.

Úgy tűnt, minden rendben van. De nem volt. Valami élő behatolt a házamba. Ettől a tudattól a hideg rázott.

Később hirtelen magától megszűnt a kaparászás. De ettől most már nem lettem olyan nyugodt, mint reggel. Ezt már mégis komolyabban kellett vennem, nem lehetett hallucinációra hárítani. Szünet nélkül meg-megrezentem a hanggal együtt. Rémisztett ez a fesztelenség, ahogy az életembe lopta magát. Az egész idő alatt mintha tükön ültem volna, hogy visszatér-e, nem hallom-e újra azt a kaparászást. Nem voltam képes a munkámra gondolni, tudat alatt hegyeztem a fülem, nem hallok-e újra valami gyanúsat. Mellőztem a mindennapi hagyományos tevékenységem, és kezdtem szokatlan dolgokat csinálni – zenét hallgattam, bekapcsoltam a tévét. Mindent alárendeltem annak, korlátozzam abbéli félelmem, hogy megismétlődhet. S a nap folyamán néhányszor visszatért. Mixeltem gyümölcsöt, elhatároztam, hogy fölrakom képeimet csak azért, hogy a szögek falba verésével elnyomjam a kaparászó hangot. A legképtelenebb tevékenységeket agyaltam ki, amelyekkel a lehető legnagyobb zajt csaphattam, hogy végre ne halljam azt az átkozott tolakodó zajt. Olyan volt, mint a csöpögő csap. Minden csöppenés fájóbb és kibíratatlanabb.

Végül átvergődtem azon a napon, lefeküdtem az ágyamba és diadalittasan dugtam a fülembe a dugókat abban a reményben, hogy jól kialszom magam és reggel a tökéletes csendre ébredek, amihez szokva voltam. A napom végre normális lesz és nem ilyen különösen improvizált, mint a mai. Fejemet a vánkosra hajtottam és nyugodtan érzékeltem, hogy a dugók elnyerik alakjukat és megtöltik fülem a vér lüktetésének neszével. A nap hangjai elcsitultak, és én nyugodtan fellélegeztem.

Csakhogy azok a neszek visszatértek, mint a szűnyog zümmögése, s összeszorult a gyomrom. Győzködtem magam, hogy ez csak úgy tűnik nekem, hogy ez nem lehet igaz. Hanem az én testem úgy rángatódzott a rezgésektől, mintha vala-

ki húzta volna az ágyamat a fapadlón. Elviselhetetlen volt. Gyorsan felpattantam, kihúztam a dugókat a fűlemből és lámpát gyújtottam. Úgy tűnt, hogy a helyiség olyan állapotban van, mint általában mindig, de nem volt. A félhomályban úgy éreztem magam, mintha egy fa odújában lennék, amiben a szű perceg.

Lerúgtam magamról a paplant, és fűletem a padlóra helyeztem. Meg kell találnom, el kell pusztítanom. Nem beszélhetem ki magam tovább arra, hogy ez csak az én fantáziám születtje, mint a kagylóban a tenger morajlása. Ez tényleg létező valami, és az a célja, hogy engem örületbe kergessen. Kúsztam, fűletem a padlón tartva, mint a nyomkereső kutya. Soha nem gondoltam volna, hogy valamikor majd ilyen is művelek. De hát az még azelőtt volt, mielőtt az életembe fészkelődött volna ez az elviselhetetlen zaj. Ez lent lehet, bizonyára alattam. Egy helyütt mintha hangosabb lenne a kaparászó hang, s mintha itt hangosabban zúgott volna a fűlem. Ezek szerint azon a helyen volt, az én ágyam alatt. Nagy nehezen elhúztam onnan a nehéz faágyat, és hoztam a szerszámokat. El voltam tökéelve, hogy felfedezem a titokzatos zaj forrását, megsemmisítem, elpusztítom. Sikerült kifeszítenem néhány parkettát, s amit találtam, sokkoló volt. A poros föld helyett, amit elképzeltem a padlózat alatt, egészen mást fedeztem fel. Az anyag öreg volt, öntöttvas, vájatokkal és ósdi kinézésű felülettel. Végigsimítottam, a tenyerem finom hullámos vonalakat és rovátkákat érzékelt. Nem volt hideg, mérsékelten meleg volt és rezgett.

Ezt a különös rezgést vette át a testem, mintha a bőrömön apró, szívós hullámocskák hatolnának át. Meglepődve húztam el a kezem, és a kalapáccsal rácsaptam. Szolid fémes hang hallatszott. Némán bámultam a különös leletet, nem tudtam megmagyarázni, mi lehet ez. Csupán az volt a biztos, hogy a zaj innen jött, mert most tisztábban, pontosabban hallottam. Kezdtém ádázul tovább feszegetni a parkettát, amíg ki nem bontakozott az egész lelet. Kör alakú volt, mint a csatornafödél. Különféle szavak meg ábrák voltak rajta. Kétségtelenül régi volt, mert a felülete bevonatos és a feliratok nehezen voltak olvashatók.

Meglepődve bámultam a kör alakú fémfödélre. Ez itt kétségtelenül lejárati volt, amit bizonyított a közepén vízszintesen elhelyezett erős, díszes fogantyú. Soha álmomban sem jutott volna az eszembe, hogy valami ilyesfélét fedezek fel az ágyam alatt, mindenki elől elrejtve, mintha valami súlyos titkot rejtegetnék. Félelmet keltett bennem ez az ismeretlen tárgy, meg valami nehezen leküzdhető izgalmat Hevesen vert a szívem, ahogy végig tapogattam a hideg masszív

öntvényt, a sima felületét és díszzeit. A vas finoman csikordult, ahogy felemeltem a fogantyúját, és megpróbáltam a födelet felemelni. Hihetetlenül nehéz volt. Az első próbálkozáskor alig mozdult. Fel kellett állnom, hogy úgy próbálkozzam. Nekiveselkedtem minden erőmből, és néhány kísérlet után sikerült a vasat leemelnem. Nehéz puffanással esett a parkettra, ami a súlya alatt úgy szétmállott, mintha kartonból lett volna.

Nem lepődtem meg azon, amit a föld alatt találtam, de még így is kiveret a hideg veríték. Az aknában sötétség, s dohos levegője egyszerűen elárasztotta egész házamat. A tiszta és rendbetartott otthonomat nyirkosság és a bomlás szaga fenyegette. Úgy álltam ott a lejárathoz, mint az öngyilkos a kútba ugrás előtt, egész testemben remegtem, nem tudtam, hogy a félelemtől vagy a felindultságtól. Olyan volt ez, mint a tükör mögötti világ, sötét és ismeretlen, ahol az ígélet jelenthet mindent, én meg csak álltam itt a két világ közt, mint a felező vonal a kártya lapján. Az én világom egyenesvonalú, pontos és tökéletesen megtervezett volt, mint egy óra számlapja, és ez itt, az ismeretlennel teli akna, mint a mocsárba vezető út. E két világ kötőjelén úgy remegtem, mint a mérleg nyelve.

Benéztem a lyukba, láttam ott egy létrát az egyik falnak támasztva. A létra fokai téglavörös színűek voltak, és a gyöngye fényben nyirkosan csillogtak. Óvatosan lemásztam a nyíláson, és ereszkedni kezdtem le a létrán. Sem a látvány, sem az érzés nem tévesztett meg. A létra jéghideg volt és nyirkos, holott körülöttem langyos levegő áramlott. A létra fokai csúszósak voltak, ezért óvatosan lépkedtem, nehogy megcsússzak. A világosság meg az én bizalmasan ismert szobám a kör alakú nyílás szélei mögött hamarosan eltűntek. Az aknában hihetetlen csönd volt, mintha valami kiszívott volna minden levegőt és csak hűvös vákuumot hagyott volna itt. A fejem fölé néztem. Hálószobám mennyezete úgy világított, mint a telihold, feltűnően fénylő volt, de valójában alig nyújtott valami világosságot. Továbbra is inkább tapogatódzva haladtam, nem látás vagy hallás szerint. Halvány sejtelmem sem volt, hol lehetek.

Alighogy ezen kezdtem tűnődni, az utolsó létrafok alatt szilárd alapot éreztem. A lábam alatt valami zörrent. Még egyszer magam fölé néztem. A sötétben a kör alakú fény oly tökéletes, mint egy kitűnő diák füzetében, ami – mint a reflektor fénykúpja – némi sugárral átvágta a sötétséget és megvilágította a lábam alatti világ egy darabkáját. A földön megvillantak a fény darabocskái. Egy rakásnyi cseréptörmeléken álltam. Körülnéztem és fokozatosan kezdtem a sötétben megkülönböztetni a körvonalakat. Mintha valaki kezdte volna lassacskán, alig észrevehetően nő-

velni a fényt, így egyre jobban fel tudtam ismerni körülöttem a teret. Valami helyiségben álltam, ami olyan közönséges lakószobának tűnt, hogy beillene bármelyik házba. Volt itt asztal, fekhely, szekrények meg polcok.

De valami mégsem volt rendjén. A hihetetlen rendetlenség. Az asztal feldöntve, az egyik lába kitört, néhány méterrel odább a tévé, amit valaki lelökött a földre, mindenütt a széttört vitrin cserpei, a padlón száraz sütemény és egyéb ételmaradék. Az ágyon papírok és könyvek halmazában törött vasaló. Ahányat csak léptem, recsegő hangok követték. Lényegében nem mozdulhattam anélkül, hogy valamiben meg ne botlottam volna, vagy ne léptem volna valamilyen széttört tárgyra. Ennek a hihetetlen rendetlenségnek és káosznak ellenére furcsa érzés fogott el. Mintha ezt a helyiséget ismerném. Ismerős volt, de mégsem egészen. A helyiségből két ajtó nyílt, és én tudtam, mi van mögöttük. Úgy tűnt, hogy ebben a helyiségben már voltam, ám az arányai érdekesen megváltoztak, s tudatosan nem voltam képes megfigyelni és eldönteni sem, mikor lehettem itt. Mintha a lakásom tükörképe lenne, csak jócskán elhanyagoltan és fölforgatva. És úgy is volt. A lakásomban álltam, és csak nehezen ismertem fel.

A levegőben doh és rothadás szaga terjengett. Ezen kívül még más is megcsapta az orrom, ami ezzel a búzzal szemben frissen hatott. Cigaretta füstje. Úgy tűnt, hogy ez a jobb felőli szobából jön. Óvatosan indultam, lopakodva egészen az ajtókeretig, ami már csak egy pántron alig tartotta az ajtót, és veszélyesen dőlt befelé. A szoba lényegében üres volt, a falak vakolata hámlott, a maradéka rücskös volt, mintha valaki felületesen tépte volna le a tapétát, ami most cafatokban hevert a földön a poros omladékban. A falakról állandóan potyogott a vakolat és tompa, finom hangon hullott a földre. A lilásfekete sötétséggel teli ablakok tárva-nyitva, és a párkányuk alatt szürke repedések húzódtak. A helyiségben nem volt más, csak középen egy karosszék felém háttal és szemben a nyitott ablakkal. Fakó volt, rozoga s bal oldalának egy fémj volt támasztva. Cigaretta füstjének keskeny csíkja szállt a karosszék fölött.

Kimondhatatlan félelem fogott el, hogy nem vagyok itt egyedül, szinte megfagyott bennem a vér. Nem láttam, ki ül és dohányzik a karosszékben, mert háttal volt nekem. Csupán valami mozdulásféltre lettem figyelmes. A fémnyíl hegye okozta ezt a zajt, ahogy a karosszékben ülő vésett vele a panelfalba. A kaparászó hang, amit kiváltott, jól ismert volt. Végre felfedeztem az eredetét annak, ami annyira kétségbeejtő volt számomra, s ami ide vezetett, ebbe a pizsokba és rendetlenségbe. Tekintetem a fémjra esett, ami

egyelőre ártatlanul támaszkodott a rozoga karosszékhez. Nem voltam képes megmozdulni, mert féltem, hogy a cseréptörmelék minden mozdulatom árulója lehet.

Hirtelen levált a rücskös falról egy nagyobb darab vakolat, és nagy zajjal zuhant a padlóra. Gyors csikorgás hallatszott, ahogy a karosszék megmozdult, s mielőtt bármiképp reagálhattam volna, a terem levegőjét átszelte egy süvítő fémnyíl. A nyíl kissé távolabb érte a falat attól a helytől, ahonnan lehullott a vakolat. Nem fúródott a falba, csak nekicsapódott, mire további vakolat vált le, és csak kissé távolabb tőlem hullott robajjal a földre. S mindez olyan villámgyorsan történt, hogy mire reagálhattam volna, vége is volt mindennek. Amíg engem a meglepetés hulláma a földre lökött a törmelék közé, az íjász helyére tette íját és a tegezhez nyúlt, ami a karosszék egyik felén lógott, újabb nyilat vett ki és kaparni kezdte vele a talajt. Az egész után csak a cigaretta füstjének gomolygó csíkja maradt.

Ez a hely nem volt biztonságos, elegendő lett belőle. Az a lehetőség, hogy az íjász bármelyik pillanatban felállhat a karosszékéből, nagyon elrémisztett. Csupán a változatlanul felszálló cigarettafüstre összpontosítottam. Nagy erőfeszítéssel felálltam és megfordultam, a létrához igyekeztem, de az már nem volt ott. A halovány Holdnak sem volt nyoma a magasban lévő sötét mennyezeten. Pánikba estem. Lázasan néztem körül, de hát a látásom nem csalt. A visszaútnak nyoma sincs. Ott álltam az ebédlő közepén, ami valaha kényelmes pihenőhely lehetett, de most csak romok voltak itt. Az orromat szüntelenül csavarta a cigaretta füstje, ami ködként terjedt lassan az első helyiségből.

Szörnyű hely volt ez, annak ellenére, hogy ismertem. Tudtam, ha átmegyek a balfelőli rövid összekötő folyosón, a bejárati ajtóra bukkanok. Meg sem próbáltam mérlegelni, mi lehet mögötte. Nem törődtem már azzal, hogy zajt csapok. Az ajtóhoz szaladtam, ami pontosan ott volt, ahol gondoltam. Átugrottam a feldöntött cipős szekrényt, megmarkoltam a kilincset, és jókorát rántottam rajta. A kilincs a kezemben maradt, de az ajtó nem nyílt ki. Erősen vert a szívem, és lázasan gondolkodtam, mitévő legyek. Hallgatódtam, de csönd volt. Az volt az érzésem, hogy én csapok itt egyedül zajt. Hihetetlennek tűnt, hogy ebben az őrzítő csöndben az íjász ne halljon engem. Ennek ellenére nem hallott, vagy valami oknál fogva úgy tett, mintha nem hallana. Valahogy éreztem, hogy amíg nem állok vele egy helyiségben, nem vagyok veszélyben.

Körülnéztem a helyiségben és úgy éreztem, hogy megfúlok benne. Mintha a szobában emelkedne a víz, és minden szemét, minden törmelék, rendetlenség a torkomig érne és fojtogatna.

Minden léptem magával hozta a csöndbe az üvegtöredékek csörömpölésének áradatát. Törtem a fejem, hogy valamiképpen mégis csak ki kell jutnom innen. Ha a kilincs eltörött, kulccsal még ki lehet nyitni az ajtót. Csak meg kell találni a kulcsot. Átvizsgáltam a körülöttem lévő tárgyakat, egyikük sem volt a helyén, ahol lenniük kellett volna, és csüggedten mosolyogtam el tervemen. Átfurakodtam az ablakhoz a törmeléken és a földrakáson, ami a levert virágok után maradt itt. Kint különös lilásfekete pára volt, jóformán semmit sem lehetett látni. Úgy tűnt, hogy alattam nagy mélység tátong, de meghatározni nem lehetett. Tehát az ablakon át nincs menekvés.

Fokozatosan átmentem minden helyiségen, de mindegyikben csak nagy rendetlenséget találtam. Átkutattam minden fiókot, polcot, asztalt, minden helyet, ahol a kulcs lehetett. Aztán a földre hasaltam. Az igazság az, hogy mindenütt lehetett. Bedobva a komód mögé, az ágy alatt, vagy a mosogatóban a széttört edények között. Van értelme keresgélni, amikor itt amúgy sincs semmi a helyén?

Átmentem az utolsó helyiségbe. A ruhák kiszórva a szekrényekből, az ágyon a széttört állólámpa és az asztalnak egy darabkája. Odébb toltam a romhalmazt, az ágy sarkára roskadtam és gondolkodtam. Úgy tűnt, hogy mindent csak nemrég hánytak szét. A szobavirágok, amelyek még az előbb az ablakpárkányt díszítették, most összetörve heverték a helyiség szemközti oldalán a sötét foltok alatt, amiket a világos falon hagytak. A virágok levelei között a távirányító színes nyomógombjai úgy csillogtak, mint a szivárványos harmatcseppek, maga a szerkezet meg ki tudja, hol van és hány darabban. Ültem az ágy szélén, és súlyos lelki teher nehezedett rám. Hogyan lehetne ezt itt összetakarítani? Hogyan lehetne itt valamit is megtalálni? És honnan vettem magamba annyi bizonyosságot, hogy az ajtó mögött nem vár rám valami még ennél is rosszabb? Az életérzés úgy mállott szét bennem, mint a vakolat az öreg tapéták alatt.

Csupán az íjász tudna válaszolni a kérdéseimre. Közeledni hozzá azonban nagyon veszélyesnek tűnt. Hacsak már nem lenne neki, amivel rám lőhetne. Hirtelen felugrottam és próbáltam megformálni gondolataimat, amik felötlöttek bennem. Valamik, amik megérnének egy próbát. Óvatosan lopakodtam a cigaretta füstjével teli helyiség felé. Elértem a félig kidőlt ajtókerethez, ami határt jelentett köztem és az íjász között. Fogtam egy félig összetört virágcserepet, ami a földön hevert, és abba a helyiségbe dobtam, ahol a fakult karosszékben a titokzatos személy ült. Még a padlóra sem ért a cserépdarab, máris szanaszét hullott a föld és a cserepek szilánkjainak tűzijátékában. Az acélnyl meg befűródött a

szemközti falba. A tervem működött. Éppen abban a pillanatban pillantottam az ablak felé, mikor az íjász újabb nyílért nyúlt a tegezébe. Ha jól számoltam, a tegezben már csak három maradt. Tovább folytattam a kísérletet a virágcsereppel, a negyedik alkalommal sem hullott egészben a földre, mindegyiket eltalálta az íjász sokkoló pontossággal és gyorsasággal.

Félénken néztem be a helyiségbe, a bőrtegez már üres volt. További cserép is repült a falnak, de az már egészben hullott a földre, a karosszék meg sem mozdult. Óvatosan léptem át a küszöbön, be a helyiségbe. Az agyagcserepek törmelke ropogott a talpam alatt, az üres helyiségben a zajok erősen visszhangoztak. Aztán teljes csönd lett, még a mindenütt hallható kaparászás is megszűnt. Lassú léptekkel közeledtem a fakó karosszék felé, ami fölött szüntelenül gomolygott a cigarettafüst. Biztos voltam benne, hogy az íjász tud rólam és vár rám. Ahogy közeledtem feléje, úgy tűnt nekem, hogy a karosszék egyre kisebbedik. A szívem összeszorult, ahogy közelebb jutottam, és fokozatosan kirajzolódtak az íjász egyes részletei. Először a fekete szőrös kezét láttam meg, aztán a ritkuló fekete hajú fejét és hanyagul szétvetett lábait. Végül kibontakozott az arca. A karosszékben középkorúnak látszó férfi ült, szeme fekete, a haja rövidre vágva, arcán sűrű borosta, ami jobban kiemelte ősz bajuszát. Úgy nézett rám, amit nem tudtam meghatározni. Acélíját rám szegezte, benne volt az utolsó nyila. A hegye tompa volt, mert állandóan a földben kaparászott vele. Az a nyíl meg olyan hangon percegett, ami arra készítetett, hogy ide lejöjjenek.

– Ezt az utolsót neked szántam – mondta az íjász, és nem szűnt meg arcomra célozni. A hangja mély, a dohányosokra jellemző volt. A két ujjja közt hanyagul tartotta a cigarettát, aminek hamuja a föld felé lógott, mint eső verte kalász. – De még nem most – és kicsit lejjebb célzott a fegyverével, a mellkasomra.

– Kicsoda maga? – kérdeztem, és az ablak párkányának kellett dőlnöm, hogy meg ne rogyganyjon a térdem.

– Ugyanezt kérdezhetném én is – vetette oda, és az ujjának egy ügyes mozdulatával lepöccintette a hamut a földre. Észrevettem, hogy a nyakában valami megcsillant. Ezüstlánc volt, amin egy kis rézkulcs csüngött.

– Miért csalt engem ide le? – buggyant ki a számon.

– Azért, hogy én feljuthassak – nevetett fel gonoszul.

Erős fémes koppanás hallatszott, ugyanakkor olyan súlyos ütés érte a mellemet, hogy a falnak vágott, s annak mentén a földre csúsztam.

Az íjász felállt, úgy tűnt, hogy irdatlan magasságba nyúlik. A térdénél, a szabadabbá tett jobb

kezében lógott a fémj, a bal kezével meg a kis kulccsal játszadozott.

– Ki tudja, lehet, hogy van itt még egy másik –, mondta gúnyosan. – Keresd, van elég időd!

Fölnevetett és íját a sarokba dobta, ahol betemette a vakolat újabb omladéka. A daliás alak lassan elhagyta a helyiséget, aztán már csak a lépteit hallottam, ahogy egyre halkulnak a távolban. Becsapódott az ajtó, és abszolút csönd lett.

Ott feküdtem a hideg földön, és csak a kopott karosszékét láthattam. Bensőmet fájdalom emésztette. Még ennél is rosszabb volt azonban a magány és a bezártság érzése, ami hirtelen eláradt rajtam, akár a dagály hulláma. Eloltotta a remény utolsó szikráját is, hogy nekem innen sikerül kijutnom. Ebből a lakásból, ami olyan, mint az enyém, és mégis teljesen más. Higgyek annak a gúnyolódónak, hogy van itt még egy kulcs? Kúszszak ebben a rendetlenségben napokon vagy heteken át? A hitem, hogy ismét sikerül rendezni az életemet, nagyon kevés volt ahhoz, hogy megerősítsen. Olyan volt ez, mintha évekre mennék vissza, nem törődve azzal, hogy mi történt.

Ismét a földön fekszem, a saját házamban megsebezve azzal az érzéssel, hogy nem vagyok képes felállni. Egyre jobban a sarokba húzódva arra vágytam, hogy egyé váljak a fallal.

Hogyan feledhettem el azt a titkos lejáratot, amikor a falakat húztam föl? Ez a kérdés forgott az agyamban, mint egy feldobott pénzérme. Átjáró, átjáró, átjáró... ez a szó lüktetett a fejemben, mintha elvakított volna a forgó pénzről visszaverődő fény. Az íjász azt mondta, lehet, hogy van itt még egy másik is. S ha nem a kulcsra gondolt? Szembesültem ezzel a képzetel magamban, és ez erőt adott, hogy felálljak és kihúzzam a nyilat a mellemből. Ez szörnyű fájdalmat

okozott. A földre estem, de a gondolat ereje gyógyírként hatott. Persze, az ágy alá rejtett átjáró! Kóvályogva álltam fel és támolyogva elindultam a helyiség felé, ahol a hálómnak kellett lennie. Az ágyat csak annak köszönhetően találtam meg, mert ott magasabb volt a szemét, mint körülötte. Amilyen gyorsan csak bírtam, igyekeztem az ágyhoz jutni, odébb sodortam a felhalmozott szemetet, hogy alája jussak.

Ott volt. A kör alakú födél. Tenyeremmel végigsimítottam a rovátkákkal enyhén tagolt tetejét. Nevetnem kellett. Nagy nehezen odébb húztam az ágyat, miközben rám zuhant a matracon fölhalmozott törmelék. Nem törődtem vele. Az átjáró itt volt, a szabályszerű dolog, ami még a legerősebb erődítménynek is a gyenge pontja. Nagy nehezen felnyitottam a födelet, ami csörömpöléssel hullott a padlóra. Elém tárult a látvány, amit már ismertem. A lyuk telve sötéttséggel, amiben fönt még ki tudtam venni a téglavörös létra legfelső fokait. Nem tudtam mi van lent, mi vár rám. Csak azt tudtam, hogy ez a hazavezető út. Még ha igaz is, hogy ez a kitérő sosem tűnt olyan hosszúnak és veszélyesnek. Visszatértem a helyiségbe, ahol a szürke karosszék volt, fogtam az íjat, amit a dohányzó férfi a sarokba hajított és összeszedtem a nyilakat. Aztán a kör alakú lyukhoz léptem és a sötét mélybe pillantottam, amiben semmit sem tudtam megkülönböztetni. De nem tehettem mást. Átvetettem a lábam a lyuk peremén, és megkapaszkodtam a nyirkos és hideg létrában. Megborzongtam. Nagy lélegzetet vettem, és mint a bűvár, ereszkedtem le az ismeretlen mélységbe.

Az íjászt elnyelte a sötéttség.

(Vércse Miklós fordítása)

Bugyács Sándor: Kert

Wernke Bernát

az éjjeliőr könnyelmű vállalása

már kevésbé rémültetésébe
érő kéjjel szelődött – mikor látta,
hogyan tartózkodása utolsó
percét is elérte, a
nem kívántnak... általa igaznak
nevezett honában...
rajta kívül e házban, senki se
gurult e gondolat áradatába,
de végre...
megteremtődött várt eltűnése...
elfúlóba rejtett hangja dobolatában...
hát, így ment be... az elhagyója után,
kevesebb hangulatos szobájába...
„rendbe kell tenni mindent, e
tobzódó felületekbe... az itt hagyott
újságokat, kiszállítani helyeikre... – sajnos
megígértem –...hisz kint már sokan
várják az alkalmakat, hogy kiálthassanak...
pofájukból ömlő ócskaságok,
hangzavarában...
de majd odaszólok nekik, hogy nem
minden
arany, ami fénylik, s nem mindig igaz,
amikre
e hitvány lapokban uszítanak... de hagyjuk
egyelőre megnyugszanak, majd újra
kiabálnak, az őket nem kérő
holnapokba...

feje billegetéssel vállára

taszított nyilallása
élébe vágott, mikor
nyakára terített kendője
húzásába ráncolódott... a
kevesebb keserűség
reménye, csúsztatatta feje
billegetéssel vállára...
s dermetegbe merevedett
ujjai, jelentkező segítségének
kínkeserve, hozta élőbe, a
a rakoncátlanság bástyájának,
immár rendeződőbe
lépő, barátsága...

friss szálakba izmosodva

(Kovács Géza művész úrnak)

...ha a havasok felől,
medrét hagyón,
alámerül a szél és
fényes fensége pihéjét
szórja szerteszet... Székelyföld
bensején... alkotásra
hangoltatja, Erdély
álmodó gyermekét, ki
bátorságra kél, s lankadatlan
kanyarítja a vasakat, susogó
fordulataiba hozva és sodró
telepítések halmaza ömlik,
fokként keze alatt
kavarogva...
sosem üres forgatagba... és
omlón terem minden, tomboló
fodrokat lehelve, a fémek
erdejére... és záporozóba
lépő szeme, nem hagy ki
átnézése nélkül egyet sem...
ahogy derekasba érkezett
fényjelek, világítanak
szerte... elterülve erre, e
mind-mind remekek, hisz
eleget kínozták e népet, a
történelem – terelgetve vágyaikat
lebegőbe..., de mindig friss
szálakba izmosodva, hajtották
magukat, egymás örökébe
tolva, fátyolozódó szemekkel
társaikat óvva..., hisz volt
honnán félni, e föld hátán –
tiprások elhunyorított
áldozatán..., de odahajoltak
menten, e Géza félek, feltarthatatlan
öleletbe, így telítődtek a merészek,
odahaladtukban a romok tetejére,
ébretegebe szólítva, simogatóba,
hisz tudták ők mindannyian, ha
a havasok felől,
medrét hagyón, alámerül
a szél és fényes fensége
pihéjét szórja, szerteszet
Székelyföld bensején,
alkotásra hangoltatja
Erdély álmodó
gyermekét...

Amikor a vonatok elindulnak...

„Ha a vonatok indulnak,
ha a jó napok elmúlnak,
rideg helyeken száguldva, ájultan.
Akárhova visz, lesz új nap,
a gonosz oda már nem nyúlhat
a szíved gyertya, mit elfújnak,
de meggyullad.”

(Részlet Pajor Tamás: Rosenberg Dani című dalából)

(Az elbeszélés szereplői nem valós személyek, bármilyen egybeesés, illetve hasonlóság a valósággal csupán a véletlen műve.)

Akkor még senki sem sejtette, milyen hirtelen megváltozik minden.

Ugyanabba a gimnáziumba jártak, ugyanabba az osztályba. Jó barátok voltak, sok közös vonással, még fizikumra is hasonlítottak egymásra: mindkettő magas, nyúlánk, barna hajú, barna szemű. „Csak” egy kis különbség volt közöttük. Elenyésző. Egyiküket Marosi Istvánnak hívták. A másik fiú neve Grünnefeld Dávid volt. De ennek akkor még nem volt semmilyen jelentősége. Istvánt nem érdekelte barátja kissé „más”, nem éppen magyar hangzású neve. Együtt nőttek fel, együtt rúgták a labdát a városszéli sportpályán, együtt drukolták át a felvétellel járó izgalmakat, együtt ujjongtak egymás sikereinek örülve, amikor kitették a vizsgaeredményeket. Dávid többször is Istvánéknál ebédelt, élvezettel kóstolgatva a magyar konyha ízeit. István is gyakran ellátogatott Dávidékhoz. Bár néha furcsállta a zsidó hagyományokhoz hűen ragaszkodó családot, de ugyanakkor bizonyos tiszteletet is érzett irántuk.

Egy idő után zavaros, ijesztő hírek kezdtek terjedni a vegyes lakosságú városban: kiközösítésről, pogromról, elhurcolásról beszéltek az emberek. Egyre gyakrabban elhangzott egy örült vezető neve is itt-ott, kisebb-nagyobb társaságokban, vagy az otthonokban, amikor a szülők úgy gondolták, hogy gyerekeik már békésen alszanak, suttogva, félszavakkal beszéltek azokról a szörnyűségekről, amelyeket napközben munkahelyeiken, vagy hazafelé menetkor hallottak. Pedig a gyerekek nem mindig aludtak. Megérezték, hogy valami készülóban van, és ez a „valami” nem jó, nagyon nem jó.

Dávidéknál esténként többen is összegyűltek, pontosabban a város zsidó lakosságának néhány férfitagja.

Az elején nem találta feltűnőnek ezeket a látogatásokat, hiszen kiskorától hozzá volt szokva ahhoz, hogy apa jelentős tekintéllyel és tisztelettel bír a zsidó közösség körében. Gyakran fordultak hozzá tanácsért, nem egyszer csoportosan is felkeresték otthonukban.

Apa néha megengedte, hogy ő is részt vegyen a beszélgetéseken, hadd táguljon a fiú értelme, hadd tanuljon, készüljön az életre. Ilyenkor Dávid csillogó szemekkel hallgatta apát, és rendkívül büszke volt rá, bölcs és megfontolt tanácsait igyekezett mélyen elraktározni magában.

Egy darabig most is úgy gondolta, tanácsért jönnek át a férfiak, csak az tűnt fel, hogy apa többé nem engedélyezte, hogy ő is jelen legyen. Rá nem jellemző ingerült hangnemben küldte fel fiát a szobájába minden egyes alkalommal, amikor látogatók érkeztek. És azt is furcsának találta, hogy egyre gyakrabban csak sötétedés után jöttek, mintha attól tartottak volna, hogy valaki meglátja őket. És a kopogtatásuk is megváltozott: az addigi határozott kopogtatást félénk, inkább kaparászásra emlékeztető hang váltotta fel.

Túl sok volt a „gyanús jel” a kamaszodó fiú számára.

Ezért, egyik este, amikor újra ellátogatott hozzájuk néhány családapa, Dávid szó nélkül, meg sem várva az apai felszólítást, felment a szobájába, de nem feküdt le, hanem pár perc után kiosont, és vállalva a kockázatot, hogy esetleg megreccsen lába alatt a már eléggé elavult padló, lement néhány lépcsőfokot, és fülelni kezdett. Azonnal megszólalt a lelkiismerete, hogy nem becsületes dolog mások beszélgetését kihallgatni, de most győzött a kíváncsiság, vagy talán inkább a szorongás, ami egy idő óta egyre csak nőtt benne.

Nem jutottak el hozzá tisztán a szavak, csak egy szófoszlány, de ez is elegendő volt arra, hogy a már napok óta felgyúlt félelem szívbe markoló rémületté váljon benne.

Feldúltan ment vissza a szobájába, és arra gondolt, bárcsak mellette lehetne István, a barátja, aki biztosan tudna valami nyugtatót mondani, el tudná oszlatni az aggodalmait.

Egész éjszaka ébren volt, egy pillanatra sem tudta lehunyni szemeit. Szinte ötpercenként nézett az órára, és azt hitte, soha nem jön el a fél hét, amikor megszólal az ébresztő, és végre feltűnés nélkül kipattanhat az ágyából.

Anya nem igazán értette fia korai megjelenését a konyhában. Máskor mindig $\frac{3}{4}$ hét körül felszólalt Dávidnak: „Ébresztő! Kész a reggeli!”, mire a fiú jelezte, hogy ébren van már, mindjárt jön.

„Valami baj van, fiam?”, kérdezte, amikor meglátta a kialvatlan szemű, sápadt Dávidot. „Nincs semmi baj, anya. Csak ma korábban kell ott lennem az iskolában, mert meg kell beszél-

nem valamit Istvánnal”, válaszolta a fiú, és elfordult anyától, hogy az ne láthassa hirtelen lángba borult arcát. Életében először hazudott, de nem akarta megosztani vele a félelmeit. Még nem. Nem tudta, hogy apa mennyit mondhatott el a férfiakkal folytatott beszélgetéseiből, ha egyáltalán elmondott bármit is, és nem akarta fölöslegesen felzaklatni. Sebtében bekapott néhány falatot a kikészített reggeliből, megölelte anyját, majd kiszaladt a házból.

„Remélem, nem keveredett valami rosszba”, nézett utána anya elgondolkozva.

Dávid végigrohanta az utat az iskoláig. A portás meglepetten kapta fel a fejét, amikor a fiú elszánguldott a kapusfülke előtt, anélkül, hogy akár csak biccentett volna feléje. Évek óta ismerete Dávidot, aki már kisgyerekként arról volt „ismert”, hogy mennyire nyugodt, kimért, jól nevelt. Mindig előre köszönt a felnőtteknek, a nála idősebbeket pedig mindig előreengedte. Most pedig úgy elviharzott Samu bácsi mellett, mintha ott sem lett volna.

„Nocsak, mi lelte a kis Grünnefeldet? Ilyen még nem fordult elő, hogy ne köszönjön. Erősen sürgős dolga akadhatott, ha ennyire sietett”, morfondírozott magában az öreg.

Dávid beszaladt az osztályterembe. Bár tudta, hogy még túl korán van – alig múlt fél nyolc –, mégis abban reménykedett, hogy valami csoda folytán ott lesz István, és akkor végre kiöntheti neki a lelkét, kibeszélheti magából azt a bénító félelmet, ami az este óta ott ólálkodik a szíve körül, és bele-belemélyeszi karmait.

De a terem üres volt.

Dávid leroskadt a padjába, lüktető halántékát ráfektette az asztal hús felületére, és próbált megnyugodni.

Nemsokára kezdett benépesülni a terem. Érkeztek a fiúk, egyesével, csoportosan. Kezet fogtak egymással, úgy igazán férfiasan, ahogy illik, majd élénk beszélgetés zaja töltötte be az osztályt. Innen-onnan egy-egy nevetés hangzott fel, és Dávidot szinte kővé dermedtette a felismerés, hogy egyikük sem ment oda hozzá, hogy vele is parolázzon. Soha, de soha nem fordult elő ilyesmi, amióta ebbe az osztályba járt. Természetes, iratlan szabály volt, hogy az újonnan érkező mindig odalépett a már jelenlévőkhöz, és köszöntötték egymást. Ő is mindig így járt el, és vele is mindig így bántak az osztálytársak. EDDIG!!!

Kábultan emelte fel fejét a padról, és látta, hogy a fiúk vidáman társalognak egymással, a szorgalmasabbak az első óra leckéjét ismételték, mások ide-oda járkáltak a teremben, de neki még csak a közelébe sem mentek. Mintha egy megbélyegző kerítés zárta volna el a többiektől.

Annyira váratlanul érte a felismerés, hogy nem tudott megszólalni, csupán a tekintetével

próbált belekapaszkodni egyik-másik osztálytársa szemébe, de elnéztek felette, még a vele való szemkontaktust is kerülték.

Dávid kétségbeesetten kereste barátját a többiek között, de sehol sem látta.

„Lehetetlen, hogy pont ma, pont most ne jöjjön! Éreznie kell, hogy bajban vagyok! Nagyon nagy bajban!”..., és akkor... hirtelen egy kéz szorítását érezte a vállán, és meghallotta a jól ismert pajkos hangot: „Szevasz öreg! Hát téged mi lelt, hogy ilyen fancsali képet vágasz? Csaknem az a gond, hogy nem készültél matekból? Ajaj! Ez tényleg zűrös lenne, mert a vaskalapos Tamási tanár úr elhúzza a nótádat! De el ám!”

„Hát mégis itt van! Mégsem hagyott cserben! Most már minden rendben lesz!”, sóhajtott fel megkönnyebbülten Dávid, és hálásan nézett fel barátjára, aki áttörte azt a láthatatlan kerítést, és most itt áll mellette.

„Biztosan a fáradtság miatt képzelődöm. Több mint valószínű, köszöntek a fiúk, csak én nem hallottam. Még a végén azt gondolják, hogy felvágok. Jóvá kell tennem ezt a baklövésém. Bocsánatot kell kérnem tőlük.” De amikor tekintete találkozott az Istvánéval, visszahőkölt, és nyomban rájött, hogy nem képzelődött, amikor azt gondolta, hogy a fiúk szándékosan elkerültek.

István vidám hangja álca volt csupán. Szemeiben szomorúság és aggodalom ült. Komoly arcán nyoma sem volt a lazaságnak, vidámságnak. Mereven állt Dávid mellett, keze továbbra is barátja vállán nyugodott, mintha azt mondta volna: „Aki őt bántja, az engem bánt!”

Dávid ekkor eszmélt rá, hogy milyen sűrű csend van a teremben, szinte hasítani lehet. Körülnézett, és meglátta a többieket, akik most már egy csoportba tömörülve álltak az osztály másik végében, és az a megvetés, az a gyűlölet, ami kirajzolódott az arcukra, égetni kezdte a fiú lelkét.

Felpattant a helyéről, és áttörve a fiúk gyűrűjén, kirohant az osztályból.

„El innen! El innen minél messzebbre!”, dübörögték a gondolatai.

Az öreg kapus most már ijedten nézett a szánguldó fiú után. „Jaj, csak kárt ne tegyen magában szegény gyerek!”

Dávid érezte egy idő után, hogy elhagyja az ereje, muszáj megállnia, mert, ha nem, összeesik. Levetette magát a földre, és elkezdett sírni. Először némán, csendesen folytak a könnyei, majd egyre erőteljesebb, hangos zokogásba váltott át.

„Mi történt? Miért néztek rám olyan gyűlölettel? Kőze van ennek mindazokhoz a szörnyűségekhez, amiket az este kihallgattam? Miről is beszéltek azok a férfiak? Kiközösítés? Megbélyegzés? Elhurcolás? Mintha valami sárga csil-

lagról is szó lett volna! De miért? Csak azért, mert más a nemzetiségünk? Mások a szokásaink? Ezért?! Hát létezhet ilyesmi, hogy egyszer csak egyik nemzet gyűlölni kezdi a másikat, csak azért, mert az más?”

Miután alaposan kisírta magát, felült és körülnézett, hogy hol is van. A város szélén elterülő réten találta magát.

„Ez igen! Jó messzire eljöttem! Ideje hazaindulnom, mert anya aggódni kezd, ha késni fogok!”

Miközben felállt és leporolta magáról a ráragadt fűszálakat, úgy érezte, hogy legalább tíz évet öregedett. A felhőtlen gyerekkort, az ifjúság jövőbe vetett bizalmát valami keserű életérzés váltotta fel. Megértette, hogy valaminek történnie kellett a városban, az országban, talán az egész világban. Valami gonosz van felnövőben, ami ellen gyerekfejjel nem lehet harcolni. Erősnek kell lenni. Kívül, belül egyaránt. Talán így van esély legyőzni azt a kegyetlen valamit, ami egyik napról a másikra megfosztotta a gyerekkortól, a jövőjétől.

Elindult visszafelé a városba. Észre sem vette, hogy mennyire megváltozott a járása, a testtartása. Alapos, erőteljes léptekkel haladt, válla kissé meggörnyedt, mintha egy láthatatlan súly nehezedett volna rá.

Gondolataiba mélyedve közeledett a városhoz, amikor is hirtelen éles morajlásra lett figyelmes. A város felől jött ez a fenyegető, morajló hang. Felgyorsította a lépteit. A morajlás egyre csak erősödött. Amikor a városba vezető úthoz ért, megdöbbenő látvány fogadta: hatalmas tankok lepték el az utcákat, idegen katonák hemzsegték mindenfelé; kétségbeesett kiáltások, sikoltozások, gyereksírás vegyült az idegen, pattogó vezényszavak közé; embereket rángattak ki a házaikból, teherautókra ültették és elhajtottak velük.

Dávid úgy érezte, forogni kezd vele a föld, és megmozdul maga az egész univerzum.

„Lehetetlen, hogy már itt is vannak! Ez csak valami félreértés lehet! Nem engedhetik meg, hogy ez megtörténjen! Apa! Anya!”, szakadt fel belőle a kiáltás, és ismét elkezdett rohanni a házuk felé.

Éppen abban a pillanatban, amikor odaért, kicsapódott a kapu, és felemelt kezekkel, felfegyverzett katonák kíséretében jött ki apa, anya és... „Te jó ég! István is! Mit keres itt a barátja? És miért emeli fel ő is a kezét??” Oda akart szaladni hozzájuk, de az egyik katona ráfordult azon a furcsa, idegen nyelven, és durván félrelökte. Kétségbeesetten kereste a szülei tekintetét, hogy legalább így kommunikálhasson velük, de a szülők lehajtott fejjel, némán elmentek mellette, mintha nem is ismerték volna. Ekkor Ist-

vánnal próbált valamilyen formában kapcsolatot teremteni, de a barátja elnézett felette, mintha ott sem lett volna.

Egy túlszűfolt teherautóhoz vezették a három embert. Egy katona állt a gépkocsi mellett, kezében egy listával. Nem messze tőle bámészkodó tömeg gyűlt össze. Dávid megpróbált elvegyülni az emberek között, miközben azon igyekezett, hogy minél közelebb kerüljön a listát tartó katonához. A listán nevek voltak. Először apa neve hangzott el, mire apa jelezte, hogy ő az, majd anya neve következett, majd Dávid hallotta, hogy őt szólítják, és ekkor István lépett oda a katonához, jelezve, hogy ő a szólított személy.

„Neee!!!”, jajdult fel Dávid, és utat törve a tömegben a katona elé ugrott: „Én vagyok Grünnefeld Dávid! Nem ő! Hagyják őt békén! Engem vigyenek!” Két vasmarok szorult a karjaira, érezte, hogy a levegőbe emelkedik, majd hirtelen ledobták, mint valami zsákot. Újra a tömegben találta magát. Szédülten nézett körül, majd meghallotta, hogy felbóg a motor. Mire sikerült kivekednie magát a tömegből, már csak a távolodó autót látta. Lerogyott az út közepére, és csak bámult maga elé, miközben egyre csak azt nyöszörögte: „Én vagyok Grünnefeld Dávid! Én vagyok Grünnefeld Dávid!”

A tömeg lassan kezdett széteszlani. Senki sem figyelt az út közepén magában motyogó fiúra. Csúpan egy idős asszony jegyezte meg: „Szegény gyerekek! Mennyire megviselte, hogy elveszítette zsidó barátait!”

Tíz év múlva

Dávid soha többet nem látta viszont szüleit és barátját.

Évekig kutatott utánuk annak reményében, hogy rájuk talál, életben lesznek, és újra minden úgy lesz, mint azelőtt. De nem sikerült nyomukra bukkannia.

Valahol, a halálba menetelő úton, végérvényesen eltűntek, mint annyi millióan.

„Az életet védelmezni emberi kötelességünk” névvel Dávid egy alapítványt hozott létre, amelynek tagjai részben a borzalmakat túlélők sorából kerültek ki, illetve olyan családtagok, rokonok, akik hozzátartozóikat, barátait veszítették el egy olyan Európa haláltáborában, amelyik mindig büszkén hirdette magáról, hogy a civilizáció, a kultúra és a humanizmus bölcsője.

Akkor milyen lenne egy barbárok lakta Európa...?!

A Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület gondozásában megjelenő kötet címadó novellája.

Horváth Ödön

Nyomuk sincs már

Mennyire más lett minden. Gyermekévek nyomát se látni többé. Pirospozsgás cselédlányunk fehér, vasalt köténye, a szilvapálinka s a téli almák

elkevert illata mind tovaröppent. A vázában nincsenek kardvirágok, se az andalító zongorahangra figyelő nénikék szemközt a kertben,

ahol az alkonyt dicsérő órában még a legyek is boldogan repültek. Most minden új. Valahol messze nyugszik

mindenki, akinek alakját látom magam előtt. Tátott szájukban tartják a múlt emlékét: egy marék göröngyöt.

Mese a csodáról

Ha egyszer kedvem szerint választhatnék, apám s anyám, mint jó szülőhöz illik, gyermekkocsiban tologatnám végig az utcákon, a tereken, a parkban;

hadd élvezzék az ezerarcú várost! Mindketten a gyermekeim lennének. Plüssmacit nyomnék kinyújtott kezükbe, s mindez nem volna agyrém, kitalálás!

A varázslatok labirintusába vinném be őket, és ott sétálgatnánk. Sokáig mennénk így, el is tévednénk,

hogy minden végtelenül hosszan tartson, nehogy kijussunk, és a nyers valóság csúfsága várjon kinn a mese végén.

Úgy elszalad!

Úgy elszalad, úgy elsuhan ez a különös élet! Varázsszavad kíséretet s a billentyűkön pár futam.

Ujjaid mutatják utam a fény felé. Művészet megtalálni a szépet, ahol Te uralkodsz, Uram.

Ahol a sivár szükség helyett a gyönyörűség visz el gyermekkorunkba.

Velünk marad és játszik: csillagok darabkáit tűzi fel homlokunkra.

Könnyek között

Átszellemülve szürcsölöm langy mézét ajkadnak, hosszú csókod italát. Egy óra most kevés; az éjszakát áldozzuk erre! Ne lessük a végét.

Csókolj szívem; élvezzük, percről-percre nőjön örömünk a párviadalban. Ha rászokunk a boldog türelemre, átélhetjük: az idő mozdulatlan.

Könnyeink hadd mosódhassanak össze! Igen, ezt a gyönyört megérdemeltük! Altala lelkünk mélysége beszél.

Ott fenn a hold, jól egymáshoz kötözte csillagjainkat. Itt mi is ezt tesszük, hiszen mindkettőnk gyógyulást remél.

Álmunk, vágyunk

Álmunkban az árnyak kifehérednek. Többé nem idegesít csúnya szó. Gyógyító látszat, átköltött való, dús fantáziánk fényei élednek.

Nagy szürkeség helyébe lép a kék; minden megélnéül, szelídebb, lágyabb. Még bűneink is csak felfelé szállnak; rózsaszínbe öltözködik a lét.

Vágyunk, amit éber állapotunkban jobban óvtunk, mint féltett titkaink, gyönyörűségelesz, százezer színben

tündöklik, nem érintkezik a múlttal. Lelkünk megnyugszik, nem foglalkozik többé felködlő rossz emlékeinkkel.

Baleset

Delet harangoznak. Ján Dudík, a szövetkezet nyugdíjasa, félig felöltözve, behunytt szemmel tehetetlenül fekszik a konyhai sezlónon, és hallgatja a templom nagyharangjának kongását. Nagyon rosszul érzi magát. Annyira rosszul, hogy mégiscsak elhatározza, elmegy az orvoshoz. Ha csak egy kicsit is jobban lenne, a viláért sem tenne ilyet.

Szörnyű fájdalmat érez a torkában, hiába kapkod levegő után, úgy érzi, megfullad. Nem hánykolódhat itt, gondolta, össze kell szednie annyira magát, hogy lábra tudjon állni. Kis idő múlva keményen el is határozza, hogy nem fekszik itt tétlenül várakozva, hogy majd valami csoda folytán meggyógyul. Nagy erőlködéssel előbb felült, lerakta lábát a sezlónról és belelépett a kissé elnyútt, kitaposott félcipőjébe, felvette kopottas zakóját és fejébe nyomta a helyenként molyette, zsíros fekete kalapját.

Ján Dudík lassan botorkált a mérsékelt emelkedőn vezető főúton, mikor hirtelen megállt mellette egy autó.

– Hová ballag, Jano bácsi? – szólította meg barátságosan a lehúzott ablak mögül egy fiatalember, akit csak látásból ismert.

– A doktorhoz – mondta az öreg kurtán, alig hallhatóan, mert a torkában a fájdalom már kibírhatatlan volt.

– Szálljon be, elviszem magát!

– Az Isten fizesse meg, fiam – mondta már a sofőr mellett ülve.

– S mi a baja, bácsi?

Az öreg a torkában érzett fájdalom miatt inkább meg sem szólalna. A legény iránti hálából azonban alig hallhatóan mondta:

– Baleset.

– S mi történt?

– Á, semmi... elestem – legyintett, és csontos kezével simogatta a fájó nyakát. A keserűség egyre jobban szorította a torkát. A legszívesebben elbőgte volna magát, ha már rég el nem felejtett volna sírni. A szeméből elfogyott a könny, kiszáradt. Minden hiába, gondolta. Dehát miért van az, hogy az embernek nyolcvanon túl még a könnye is elapad?

– Mindjárt helyben leszünk – jegyezte meg a legény vigasztalón, és véletlen pillantása az öreg aszott arcára esett, ahová szemlátomást kiült a fájdalmas bánat. Az öregem még figyelemre méltó volt a hófehér, selymesen puha, kissé hosszabb, illedelmesen mindkét oldalon a fejéhez simuló haja.

Az öreg alig láthatóan bólintott, behunyta a szemét és megpróbálta felidézni magában, mi-

ként sikerült a konyhából kijutnia. Sehogys bírta felidézni. Dehát mitévő legyen, miként viselkedjen mindazok után, ami történt? Tette fel magában a kérdéseket, de válaszokat nem talált rájuk. Ahogy felnyitotta a szemét, minden forgott körülötte, és hányingere volt. Kapkodta a levegőt, és úgy érezte, hogy a torkában érzett fájdalom nyomán a homlokát kiveri a hideg veríték. Aztán meg mintha forró vízbe dugnák, melegség áradt szét egész testén. Abban a pillanatban hirtelen mintha minden megdermedt volna körülötte. Megszűnt a motor bűgása, nem hallotta a szél suhogását, tekintete nem érzékelt semmit. Minden halotti csöndbe és sötét éjbe merült. Elájult, de nyomban magához tért. A fiú abban a pillanatban fékezett, mire az öreg teste annyira előre bukott, hogy homloka enyhén az első üvegbe koccant.

– Helyben vagyunk, Jano bácsi – nyitotta ki a fiú az öreg felőli ajtót.

– Segíts, fiam... egyedül nem bírok kiszállni – szólt az öreg kérlelve.

A megrémült fiú nem tehetett mást, ölébe kapta az öreget. Meglepte, milyen könnyű. Könnyű, mint a pehely, gondolta.

– Tegye az ágyra – mondta neki az orvos. – Mi történt tulajdonképpen? – kérdezte a derék legényt, aki tétován állt a rendelő közepén lévő ágy mellett.

– Rosszul lett. Pontosabban mondva, nem tudom, mi történt. Ide tartott magához, amikor az utcán felvettem a kocsiba.

– Okosan tette. Nővérke, vegye gondjaiba a páciens, amíg megírom ezt a vényt, rögtön jövök én is – mondta gyakorlottan az orvos, ami azt jelentette, hogy az öreget a gondjaiba vette.

A nővérke ezalatt az öreg márványszínű arcát simogatta, az ujjaival ügyesen kitapogatta pulzusát, kigombolta inge gallérját, így készítette elő az orvosi vizsgálatra.

– Jano bácsi, Jano bácsi, nyissa ki a szemét! – noszogatta az öreget.

– Hol vagyok? – kérdezte az halk, megtört hangon.

– A rendelőben – mondta a nővér. – A doktor úr mindjárt megvizsgálja.

– Mi történt magával, bácsi? – tapogatta meg az orvos az öreg véraláfutásos nyakát. – Valaki tán meg akarta fojtani?

Az öreg emlékezetében felbukkant a bőszült támadó képe. Nagy szakállal és bajusszal benőtt arc, vérbeborult szeme, s homlokán a gyerekkori seb nyoma...

– Engedj el, fiacskám! – jajdult fel kétségbeesetten az öreg. Valamit még akart mondani, de hirtelen megakadt a hang a torkán. Az ajka alig észrevehetően, de érzékenyen megremegett.

– Nővérke, hívja a rendőrséget és a mentőket!
– rendelkezett az orvos emelt hangon. – A bácsit
azonnal kórházba kell vinni.

*

Az öreg gipszgallérral a nyakán mozdulatlanul
fekszik a kórházi ágyon. Fojtogatja a sírás, a szé-
gyen és a félelem. Igen, tele van aggodalommal,
mert tudja, hogy a balesetével nemcsak a kór-
házban, hanem a rendőrségen is foglalkoznak.
Nagyon-nagyon fél. Nincs bátorsága a szemét
sem kinyitni, színleli, hogy alszik.

– Nem tudom felébreszteni, – hallja a nővér
hangját. – Alszik. Talán jöhetne később, mond-
juk egy óra múlva, vagy...

– Nem, rögtön ki kell hallgatnom, – ellenke-
zik egy férfihang. – Parancsom van rá, a főorvos
úrtól meg engedélyem. Elvégre rablásról és gyil-
kossági kísérletről van szó.

Az öreg agyában minden összekuszálódik.
Úristen, itt a rendőrség. Ki akarja őt hallgatni?
És mit mondhat ő nekik? Semmi mást, mint azt,
hogy baleset volt. De elhiszik-e neki? Hisz min-
den hájjal megkent fickók ezek! Vagy mondja
azt, hogy csak félreértésről van szó? Igen, talán a
leghihetőbb ez lenne számukra. Nem tudja, mi-
tévő legyen, teljesen tanácstalan.

A kegyetlen fájdalomtól a nyakában és kín-
zó szomjúságában mégiscsak kinyitja a szem-
ét. Látja, hogy az ágyánál egy sovány, magas
fiatal férfi áll, az arcán őszülő sűrű szakáll és
bajusz díszeleg. Ezen az arcon némi sajnálko-
zást lát.

– Kovács főhadnagy vagyok – mutatkozott be
látogatója. – Hogy érzi magát, Jano bácsi?

– Sokkal rosszabbul, mint a kutya, amelyik
kilencet kölykezett – suttogta. – Higgye el, sok-
kal rosszabbul...

– Elhiszem, – nyugtatta meg a nyomozó. –
Bocsásson meg, hogy zavarom itt magát, de
kénytelen vagyok néhány kérdést feltenni.

– Igen, értem...

– Egyedül lakik a házban?

– Egyedül. Mióta meghalt a feleségem.

– A maga házába betörtek.

– Nem törtek – válaszolt ellentmondóan. – Ki
mondta ezt magának?

– Az orvos a nővér. A rendelőben, ahol
voltam...

– Én ilyesmit nem mondtam senkinek. Sem
az orvosnak, sem a nővérnek...

A nyomozó kissé meghökkent, nem értette,
mire céloz az öreg.

– Mennyi pénze volt otthon?

– Ezer forintom van...

– Csak volt – tette hozzá a nyomozó. – Ellop-
ták azt az ezrest... s az egész ház fel van forgatva
fenekestül...

– Ellopták? – meresztette ki a szemét az öreg.
– És feltúrták a házat?

– Pontosan, ahogy mondja – bólintott a nyo-
mozó.

Az öreg ismét behunyta a szemét. Úristen, az
a gyerek az életben már nem javul meg! – gon-
dolta. Ugyan kire üthetett, hisz a családban soha
senki nem volt rabló? Uramisten, mi lesz ebből?

– Ki volt tegnap magánál?

– Senki.

– Jano bácsi, mért nem akar nekünk segíte-
ni? Hisz mi már mindent tudunk, csupán ellen-
őrizni akarjuk. Miért titkolja az igazat?

– Én nem titkolok semmit... csupán nagyon
fáradt vagyok...

– Bácsi, értse meg, komoly dologról van szó.
Kirabolták a házat, magát pedig meg akarták
ölni, ami a legnagyobb bűntett. Mondjon el min-
dent szépen sorjában!

– Már megmondtam, baleset történt.

– Az elkövetőt már elfogtuk – támadott a
nyomozó. – A helyi kocsmában garázdálkodott,
tökrészezen. És tudja, hogy mindent bevallott?
Semmit sem tagadott.

– És mit mondott? – emelte tekintetét az öreg
a gondterhelt nyomozóra.

– Bevallotta, hogy szüksége volt a maga pén-
zére.

– Az ezresre?

– Arra. Nagyobb összeggel nem is számolt.
Kérem, mondjon el nekem mindent, amit erről
az esetről tud! Ne védje azt a fiút, nem érdemli
meg.

– Ne védjem a saját unokámat? – bökte ki
nagy keservesen a torkán a félelmét és felhábo-
rodását.

– Jó. Értem. Tehát az unokája volt. Jegyző-
könyvet kell írnom, és ön majd aláírja.

A nyomozó várta, hogy az öreg közli vele a
titkát, de az csak hallgatott, szilárdan összeszorí-
tott ajkakkal nézett a nyomozó szemébe. Csak
hosszabb, feszült csend után szólalt meg:

– Főhadnagy úr, mit gondol, hány éves va-
gyok?

– Tudom mennyi. Nyolcvanhét éves.

– Hát gondolja meg, főhadnagy úr! Az unokám
csak huszonhat éves. Őneki van szüksége oltalom-
ra, neki van szüksége rá, hogy védjem. Engem már
nem kell védenie senkinek. Ezért mondom, hogy
baleset volt. Ezt írja be abba a jegyzőkönyvbe! Én
csak ezt írom alá, mást semmit!

Az öreg a további kérdésekre, kérésekre, majd
a nyomozó fenyegetőzéseire sem szólt egy muk-
kot sem. Behunyta a szemét és várta, hogy meg-
könnyebbülést hozzanak számára a további áju-
lások...

(Vércse Miklós fordítása)

Csiba Zsolt

A humanista reneszánsz bugyraiban

„Aki megtelik a teremtett világgal, az kirekeszti magából Istent.” (Eckhart mester)

1314. október 13-án IV. Fülöp, a „Márványkirály”, egy gondosan megszervezett hadművelet keretében egyetlen éjszaka alatt mintegy kétezer templomost fogat le, és vádol meg istenkáromlással, szentséggyalázzással, nemi eltévelyedéssel, sátánizmussal. Aki ellenáll, azt a palotaórság tagjai vagy a katalán zsoldosok lemészárolják. Mindezzel karöltve lefoglalja a Rend teljes franciaországi vagyonát. A lovagokat kínzással egymás bevádolására akarják kényszeríteni. A többség erre nem hajlandó, őket máglyára küldik, vízbe fojtják, lefejezik. 1315. március 18-án a párizsi Zsidók szigetén jókora kivégzőhely épül. Jacques de Molay nagymestert és Geoffroy de Charnay-t, Normandia praeceptorát a rőzsehalomokban álló oszlopokhoz kötik, fejükre az eretnekek csúfos papírsüvegét nyomják. A fátylaként lobogó Molay földöntúli erőfeszítéssel átkokat szór: *„Gyalázat! Gyalázat...! Ártatlanokat láttok meghalni...! Kelemen pápa...! Guillaume lovag...! Fülöp király! Egy éven belül Isten ítélőszéke elé idézlek benneteket, ahol elnyeritek méltó büntetéseket...!”* Hozzávetőlegesen egy hónappal később V. Kelemen pápa gyomorbántalmak közepette, fél évre rá IV. Fülöp vadászaton leli halálát. A fővádlót, a kathar Guillaume de Nogaret-t leszúrják, – a XIX. századi krónikás, Jean Desnouelles szerint – *„nyelve szörnyen kitépve”*.

Az elposványosodott (vö.: Alexander Dugin: *The Swamp and Fire*, youtube.com), szétmállott Római Birodalmat követő évszázadok vajúdasából kivirágzó – minden ellenkező híresztelés ellenére – jellemzően világos, derűs, színpompás, gyakran időtlen / tértelen létélményű, magasröptű, külső-belső tisztaságra törekvő, egészséges, családias (vö.: Petrás Mária: *Madárnyelven*) középkorban is, mint valamennyi korban, természetesen jelen van a tusakodás a szétziláló-lehúzó (deszakralizáló) és a rendbehozó-felemelő (renormalizáló-reszakralizáló) erők között. Itt talán elég az 1054-es egyházszakadásra utalnunk, aminek okául Dosztojevszkij egyenesen a nyugati szellemiség antikrisztusi fordulatát sejtí, amely vélemény kialakulásához hozzájárulhattak a XI. századi IX. Benedek pápa némely túlzásai vagy bizonyos kereszties hadak viselt dolgai, amelyek például *„nem egyszer megtisz-*

telték hazánkat avval a csürhe-erkölccsel, mely jellemezte őket. Már az 1096-i kereszteshadról, mely Magyarországon átvonult, megírja Berthold barát, hogy számtalan, férfiruhába öltözött nőt hurcoltak magukkal, az egész hosszú úton fajtalanokodva velük.” (Magyary-Kossa Gyula: *Magyar orvosi emlékek*). Azonban ezen időszak szemléleti Középpontjában – hatalmas erőfeszítések révén – még vitathatatlanul az idő / tér kalitkán kívüli, természetfölötti Mozdulatlan Mozgató áll. Ebből árad ki a mulandó, kettős (duális) természetű Mozgás (az élet, az ember, az ész, a szerelem, a győzelem-vereség, a tudomány, a természet...), és ide is tér vissza. Ekkor még hozzávetőlegesen minden harmadik nap egyházi ünnep színpompás felvonulásokkal, misével, a céhek, népek, nemek, rendek szigorúan megkülönböztető jellegű viseletének büszke bemutatásával karöltve. Az emberek általában még nem érznek ellenállhatatlan sóvárgást, hogy átlépjék településük határát – nem a Himáláján keresik önmagukat –, szinte ismeretlen a folytonos nyugtalankodás. Ott és úgy kívánnak helytállni, ahová és amilyen lehetőségekkel, képességekkel a Mindenható teremtette őket. Edzettek, nem divat a panaszkodás. A középkor lényegében szellemileg magasrendű, függőleges világ: Menny – Pokol – Menny – Pokol – Menny – Menny – Pokol – Menny (vö.: Szergej Bondarcuk: *Háború és béke* című hatórás filmjével). A modernista Egynek mondott Kettő – a Donald Trump által *„trójai faló”*-féle viselkedésnek nevezett jelenség – egyelőre nem átütő erejű, és nem is nagyon díjazták. A felfelé irányulás kivasalása révén felfokozott vízszintesnek az életélménybe történő, szinte mindent elárasztó betörése a humanista reneszánszsal válik nyilvánvalóvá..., és ezen a ponton egy számunkra lényegesnek tűnő kitérőt szeretnénk tenni: A Legfelsőbb Lélek (Mozdulatlan Mozgató), a születés előtti (primordiális) valóság – a csecsemő *„minden Egy”* élménye révén (amelyet a lélektan picit talán pontatlanul *„omnipotens fúzió”*-ban levésnek nevez) – egyfajta felhőtlen boldogság emléknymaként mindannyiunkban dereng. A Mulandó Lélek bár elhúzódóan körvonalazódó, mégis forradalmi felbukkanása, az elmúlás lehetőségének megjelenése (a Gyász bizonyos állatfajoknál is megfigyelhető), majd a Tűz – kizárólag az emberre jellemző – használatba vonása által tételeződik (evés a Tudás gyümölcséből: Kettő). A helyreállítás, a Hazatérés, a reszakralizáció, a Halhatatlan Lélek ereje által segítve, az idő / tér kalitkából kivezető létrán (Létfán) felfelé igyekezve lehetséges az elsősorban belső természetű lehúzó (gravitatív) erők ellenében (evés a Halhatatlanság gyümölcséből: Három, ami visszavezet az Egyhez).

A 14. század folyamán Észak-Itália gazdagodó városaiból indul ki az a szemléleti elvilágiasodás, amikor is a Közeppontra, az állandósággal jellemezhető Mozdulatlan Mozgató mellé (vö.: keresztény humanizmus), illetve helyére (vö.: modern humanizmus), immáron a mulandóság természetű Mozgás kerül, amit – önmegtévesztő módon – „Örökkévalóként” tételeznek. Tehát a Teremtő és a Teremtett viszonya összekuszálódik, a rangsor (hierarchia) esetlegesedik. Ennek hatására „*az ember szerelmes Istenbe*” felfelé irányulása egyre inkább felváltódik a lefelé irányuló „*Isten szerelmes az emberbe*” elvvel. A Legfelsőbb Lélek – amely az idő / tér kalitkát tételező kozmikus küzdelemben egyrészt a Mulandó Lélek feloldhatatlannak tűnő ellentmondásosságában (egyfajta lecke-ként, tanításként), másrészt a Halhatatlan Lélek reszakralizáló esélyében jelenik meg – az emberi szívekben felváltódik az önistenítő Mulandó Lélek létlénységében kettős (principálisan dualista), ám önmagát sokszor „Egy”-nek láttató vagy áltató világérzetével (vö.: a liberális-zöld „Új Kor”, „New Age” mozgalom, Rudolf Steiner, Eckhart Tolle, Aurobindo, az ál-zenbuddhista Ken Wilbert, a jazidiluciferiánus Gurdjieff és sorolhatnánk...). A művészek immáron boldogan írják alá műveiket. A visszatérő „*homo homini lupus est*”, „*ember embernek a farkasa*” szabály, a versengés túlzott előtérbe helyeződése alapjaiban kérdőjelezi meg a kegyelem eszméjére épülő világkép létjogosultságát (vö.: szabadság-öncélúság istenítés; génelmélet; vesztes-győztes, „lúzer-víner”-elv; darwinizmus). A mindent elárasztani látszó elvilágiasodás a valódi hit felbomlasztásával fenyeget.

Ebben a káprázatos külsőségek felhője mögé bújt, üstököszerű, deszakralizációs szemléleti mélyrepülésben természetesen semmi új nincs. Létezett turano-sumér, sémita-sumér, turano-ind, óegyiptomi, óperzsa, ógörög reneszánsz is. Például Babilon utolsó évtizedeiben az akkoriiban az Amon (Amen) hitű turano-egyiptomi birodalom részét képező Jeruzsálemből, Hérodotosz szerint a „*szkíták városából*”, hosszas háború árán Nabukodonozor által áttelepített, kimenekített – Aton (Adonaj) hívó turano-egyiptomiak és a Jahve követő sémita nomádok keveredéséből származó – yahudok, akiket a „*fáraó híveinek*”, később pedig „*hébereknek*” neveznek („*babiloni fogság*”), valamint a helyi sémita-sumér (kisebb részben turano-sumér) ábrahámíták egy részének hitelező tevékenysége révén (vö.: Mózes 5. 15:6) az irodalmi élet felvirágzik, egyetemet, múzeumot alapítanak, megjelenik a régészet, a turizmus, az ingyencedés, a felfokozott csinosság igénye. A lenyűgöző külsőségek mögött-alatt azonban a társadalmi feszült-

ségek, az erkölcsi esetlegesedés és a vallási-szemléleti viszályok is fokozódnak, amelyek végül – Kr. e. 539-ben – összeomláshoz vezetnek (A Jelenések könyve. 18. fejezet. A nagy Babilon bukásának kihirdetése: „*mert bűnei felhalmozódtak az égig...*”). A humanisták – csakúgy mint ókori megfelelőik – Isten és a világ viszonyának átélése helyett az életet helyezték vizsgálódásaik középpontjába. A nyugati reneszánsz ember lassan kiválik a középkor Isten irányította rendjéből, és úgy tekint magára, mint a világ középpontjára, aki „*mindenre képes, amit csak akar*” (vö.: René Guénon: A modern világ válsága című könyvéből az Individualizmus fejezettel). A humanisták az ókorhoz nyúlnak vissza, mivel az antikvitásban is megtalálják azt a szakralitással szemben álló modernista eszményt, amely leginkább megegyezett az emberről, mint egyénről alkotott felfogásukkal. A gyarló test és a mulandó lélek összhangjának kereséséből egyre inkább kimarad a természetfölötti szellemi (spirituális) valósággal való kapcsolat visszanyerésének mindenek fölött álló igénye. A humanista reneszánsz modernizmusa elfordul a szakrális gótikától. Az érdeklődés a látható (empirikus), az evilági felé fordul. Felcsap a minden egyéb szempontot maga alá gyűrő győzelemistenítés (vö.: Niccolò Machiavelli: A fejedelem). A reneszánsz szimmetria- és harmóniaigény sokszor a jelenségvilágba feledkezés boldogító voltát igyekszik bizonygatni, amely törekvésről Simone Weil jut eszünkbe: „*A mulandóban, a folyton változóban keresni megalapozott harmóniát... Kevés ennél elhibázottabb gondolat van.*” (Simone Weil: Izrael) vagy a kor nagy „ellenáramlója”, reszakralizáló mestere, a toszkániai Michelangelo Buonarrotti: „*Úgy lát-szik megbolondultam. Egész nap az Égben, az angyalok között festek és mégis visszakívánkozom erre a pocsék Földre.*” (Karel Schulz: Kőbe zárt fájdalom – győzelemistenítés, Michelangelo élete)

A 14. századi Dél-Franciaországban, főleg Toulon városának környékén szintén virágzó városiasodás, kereskedelem indul meg. Korábban ezekből a központokból terjeszkednek a katharok (albigensek; Sion Pásztorai), akik szoros kapcsolatokat ápolnak többek között északolasz hittestvéreikkel illetve a közép-kelet-európai, főleg bosnyák, valamint bolgár bogumilokkal – „*Isten barátai*”-val –, ezért „*bolgároknak*” is nevezik őket. A „*Tiszták*” vagy „*Tökéletesek*” (vö.: az „Új Kor”, „New Age” mozgalom „*Megvilágosodottjaival*”), a leírások alapján, eléggé kimódoltnak tűnő elvek szerint élnek. Például a „*megtértnek*” minden vagyonát a Közösségnek kellett adnia, és onnan kapta a juttatásait is, így kétségkívül szegény volt, azonban az

Egyház rendkívül gazdag (vö.: az „aranyszájú” Osho többek között ötven Rolls Royce gépkocsit tulajdonolt, miközben híveit maradéktalan önfeláldozásra buzdította). A vallási élet és a kereskedői tevékenység nyilvánosan, egyszerre zajlott. Ezen középkori, önellentmondásos tőkéseket a furcsa szabályozás nem igazán akadályozza abban, hogy bizony jelentős uzsora- és banki tevékenységet folytassanak, amelynek a templomosok komoly versenytársat jelentenek, annál is inkább, mivel ezen utóbbiak pénzügyi szolgáltatásaik mellett – iszlám mintára – nem szednek kamatot, ami a kockázatvállalás megosztását jelenti.

A kathar (albigens) szellemiségről annyit mindenképpen érdemesnek tartunk kifejtetni, hogy alighanem egyfajta Fény-Sötét (pirincipálisan dualista) kultusról van szó, amely egy sajátos ál-egyistenhit formáját ölti, ahol az „én Isten”-em a Jó, az „egyisten”, aki szüntelen harcban áll a fenyegető „nem én Isten”-nel, a „nem tudással”, a Rosszal (vö.: a Mulandó Lélekhez kötődő „én – nem én” megkülönböztetéssel). Az a véleményünk, hogy ez a szemléleti-vallási „újítás” – ami igazából nagyon is régi –, akárhogyan is nézzük, tulajdonképpen a látásmód elvilágiasodásának jelenségével áll összefüggésben (vö.: a modernista Ehnaton fáraó ál-egyistenhitű, valójában principálisan dualista tanaival vagy az „érvényesülés” mániás szcientológiával, illetve a mai judeo-keresztény, valamint ál-keleti szekták világképével, mint például a jehovisták, a neoprotesztáns „evangéliumi” szekták, a „hitgyüli”, a „krisnások”, a hippibuddhisták és a többi... Lásd.: Rama P. Coomaraswamy: A hinduizmus deszakralizálása nyugati fogyasztásra). Mivel a modernista albigens látásmód alapvetően összeegyeztethetetlen a katolicizmus – ekkor még igen erős – szakrális változatával, ezért az egyházzal párszor komolyan összerúgják a port. A küzdelem hevét és elkeseredettségét mutatja, hogy 1209-ben a pápai legátus, Arnaud Amaury cisztercita szerzetes – a rendkívül szigorú, önmegtágadó (aszketikus) hagyományáról ismert cîteaux-i kolostor főapátja – a katharrá vált Béziers város teljes lakosságát lemészároltatta, ami mintegy tizenötezer embert jelentett. Ebből kifolyólag az albigensek jobbára kénytelenek egyfajta földalatti mozgalomként tevékenykedni, ami olyannyira sikerül, hogy sokan úgy vélik, hogy megszűntek. Hogy, hogy nem, a 13. sz. végén mégis újra erőre kapnak, és az inkvizíció csak 1330-ra tudja ismét felszámolni szervezetük nagy részét. Mindazonáltal valószínűleg ma is létezik Sion Rendje. Sokan belőlük származtatják a Rózsakereszteseket, mint ahogy vannak manapság önmagukat „templomosoknak” tételezők is, bár mindhárom formának állí-

tólag véleményes a viszonya a mai modernista-globalista szabadkőművességhez, amelynek látásmódja nemcsak a középkori gótika szakrális beavatási útjának, hanem a clairvaux-i Szent Bernát által meghirdetett templomos lovagi regulák eszmeiségének is alighanem a fordítottja (vö.: Raffay Ernő: Harcoló szabadkőművesség – Küzdelem a katolikus egyház ellen, illetve Nesta Webster: Titkos társaságok és felforgató mozgalmak). Kathar eredetű regének tartják még azt, a manapság bizonyos modernista körökben divatos eszmét is, hogy Krisztus nem halt meg, hanem Mária Magdolnával Franciaországba menekült, és Tőlük származik a Meroving dinasztia. Sokan a Szent Grál őrzőiként is hivatkoznak rájuk, ami számunkra az eredeti szakrális jelentés megfordításának, modernizálási kísérletének tűnik (vö.: René Guénon: A Mennyiség Uralma és az Idők Jelei című könyvből A szimbólumok megfordítása című fejezettel).

A fent említett Szent Bernátnak (1090–1153), a magasan képzett – gyakran a gyógyításhoz is értő – szerzeteskatonákból álló templomos rend egyik alapítójának jelentős szerepe volt abban, hogy a katharok elleni küzdelem egyfajta szent háborúvá vált. Maga a lovagrend a XIII. század második felében érte el hatalmának csúcspontját. Kiváltságaik révén csak a mindenkori Pápának tartoztak engedelmisséggel. Ebből kifolyólag Európában és a Közel-Keleten mindenhol, ahol megjelentek, mint „állam az államban”, egyfajta pénzügyi kasztként tevékenykedtek. A készpénzátutalási eljárást – ami annyit jelentett, hogy a mondjuk Perugiában befizetett összeget pár nap múltán bárhol, mondjuk Cipruson fel lehetett venni – éppúgy alkalmazták, mint ahogy a váltót, illetve az adóslevelet is.

A katharok számára a nagy lehetőség alighanem „Márvány” Fülöp („Szép” Fülöp; „Vas” Fülöp) francia király uralkodásával jött el, aki állandó pénzzavarral küszködött, hiszen többek között szinte folyamatos küzdelmet vívott a pápaság ellen, így a templomosokkal sem volt túl jóban. A helyzetből következően a szükséges anyagi fedezetet – a zsidó bankároktól vett kölcsönök mellett – főként „Sion Pásztorai” biztosították számára, akik ennek megfelelően azt is elérik, hogy egyik főtanácsadónak a montpellier-i egyetem jogászprofesszorát, a touloni születésű kathar Guillaume de Nogaret-t vegye maga mellé, aki valóban – az eszközök között nem válogató – hű támogatójává válik. Ezért „Márvány” Fülöp elismerésül főpecsétörnek, valamint kancellárnak nevezi ki. VIII. Bonifác pápában azonban emberére talált, aki többek között a híres középkori „két-kard-elmélet” felkarolásával kívánta helyreállítani az egyház tekintélyét az elvilágiasodásban lévő erős-emberek felett. En-

nek az elvnek a lényege, hogy valójában két hatalom van: a szellemi (spirituális) és az evilági. Ebből következően az Egyház mintegy a királyok fölött álló irányító és ítélkező helyzetben van.

Szó mi szó, ezzel tulajdonképpen felmelegít egy ősi kérdést, amelynek lényege, hogy a Sacrum Impérium (Szent Birodalom) égi eszményének inkább a szellemi tekintély, ez esetben a Pápa, avagy a világi hatalom, a Császár (a Király) lehet a fő letéteményese a Földön? (Vö.: a mai Iránban a Legfőbb Vallási Vezető egyben a politikai vezető is, illetve a Napisten földi arca, a japán Császár és a gyakorlati vezető, a hadvezér, a Sogun közötti több évszázados tekintélykülönbségekkel.) A korabeli tusakodás megértése – szellemi értelemben – csupán látszatra egyértelmű, főleg akkor, ha számításba vesszük, hogy a Pápa párti guelfek tulajdonképpen néppárti jelleget mutattak (inkább modernista vonás), míg a Német-Római Császár (és francia Király) párti ghibellinek jobbra az arisztokráciát képviselték („a kiválók uralma” inkább szakrális). A kérdés bonyolultságát mutatja, hogy például René Guénon következetesen a papi (bráhmánikus), míg Julius Evola a harcos (ksátria) uralmat tartotta üdvösebbnek, arra hivatkozván, hogy a Sötét Korban (Káli Yugában) a helyreállítás eszménye (renormalizáció a Földön, illetve reharmonizáció az Éggel) inkább lovagi jellegű Hősöket, semmint erőtlenedő áltekintélyeket igényel. Szívünk szerint, ebben a vonatkozásban, ezen utóbbi érvelés előtt hajolnánk meg, azonban, ha mindehhez hozzávesszük a francia Királyra, illetve a ghibellinekre gyakorolt jelzésértékű albigens hatást, akkor mégis az a véleményünk, hogy inkább ők tűnnek a deszakralizációs hagyomány megnyilvánulási formájának, míg a reszakralizáló erőt valószínűleg a Pápa vonala képezhetette akkoriban (vö.: René Guénon: Szellemi tekintély és világi hatalom, illetve Julius Evola: A Grál Misztériuma és a Ghibellin Birodalmi Idea). A kor lázas lüktetése, tépelődése érződik Dante Alighieri (1265–1321) fordultatos életében is, aki Firenzéből elűzött fehér guelf vezetőből lett ghibellin egy kis időre, hogy megpróbálja letörni a fekete guelfeket. Így kevésbé tűnik meglepőnek, hogy az Isteni színjátékban mind VIII. Bonifác pápát, mind V. Kelemen – Simon mágus, III. Miklós pápa és Jázón főrabbi társaságában – a Pokol harmadik bugyrába helyezi el... Bár az is lehet – amint a kiváló költő enyhe öngúnyjal megállapítja –, hogy talán az lett volna a legjobb, ha evilági vonatkozásban

inkább „önmagából alapít pártot önmagának”... Később esetleg ez a felismerés is hozzájárulhatott ahhoz, hogy végül a költészetben és a „tiszt metafizikában” találja meg vigaszát (vö.: René Guénon: Dante ezoterizmusa).

VIII. Bonifác törekvéseire nem sokat késett „Márvány” Fülöp válasza. Egy nem hivatalos gúnyirat terjesztésébe kezd, amely így indul: „Sciat maxima tua Fatuitas... Tudja meg a te legfőbb Butaságod...” (vö.: Félegyházy József: A

Bugyács Sándor: Fiúk ünneplőben

középkor egyháza). A tusakodás odáig fajul, hogy 1303-ban a Pápa kiközösítéssel sújtja IV. Fülöpöt. Az ellenlépés gyors, kemény és kíméletlen. Guillaume de Nogaret válogatott zsoldos csapat élén, valamint a ghibellinek Colonna Sciarra vezetésével – összesen mintegy ezerhat száz fő – szeptember 7-én megtámadják VIII. Bonifácot anagni-i palotájában. A túlerőben lévő franciák és a szövetséges olasz csapatok még a bíborosok között is vérfürdőt rendeznek. (Ekkor hal mártírhalált az éppen a pápai udvarban tartózkodó Bicskey Gergely, esztergomi érsek.) Az egyházfő méltóságteljesen, trónon ülve, teljes díszben fogadja támadóit, kezében feszület. Nogaret és Colonna azonban nem érzékeli a pillanat magasrendű mondanivalóját. Súlyos szidalmak közepette rárontanak a 68 éves főpapra – állítólag fel is pofozzák –, majd azonnali lemondásra szólítják föl. Mivel nem áll kötélnek, három napra bezárják, éheztetik. Végül Anagni lakosai és az olaszok ellenpártja, a guelfek - Orsini vezetéssel - kiszabadítják, így diadalmasan térhet vissza Rómába. A kedvező fordulat ellenére az átélt izgalmak és megaláztatás Bonifác pápát mégis annyira felkavarják, hogy megzavarodik, és 1303 októberében meghal. Ezt követően, bár „Márvány” Fülöp sikeresen csikarja ki kiátkozásának feloldását az utódtól, az egyéb-

iránt egészségesnek tűnő XI. Benedek mégis meglepően hamar átadja a lelkét a Teremtőnek. A korabeli vélekedések mérgezésre gyanakodnak, ami mögött ezúttal is a francia államminiszter, Guliet de Nogaret homályos szervezkedését sejtik. IV. Fülöp a továbbiakat sem bízta a sors kegyeire. 1306-ban az uzsora elleni küzdelem jegyében – mindazonáltal jelentős bevételt is remélve – számúzi a francia zsidóság jelentős részét, majd erővel és ravaszsággal sikerül kimódolnia, hogy egy a bíborosi rangot még el nem érő, ám hozzá feltétlenül hű francia püspököt nevezzenek ki Pápának, aki hálából még a pápai kúriát is hajlandó áthelyezni Rómából Avignonba. Mindezek után korántsem tűnik túlságosan meglepőnek, hogy a szóban forgó első avignoni Pápa, V. Kelemen a vienne-i zsinaton (1311–1312) bár húzódozva, de hozzájárul a templomosok rendjének feloszlatásához. Tovább árnyalja a képet, hogy 2007-ben Barbara Frale olasz történész hölgy olyan, 1308-ból származó iratot ismertetett, amely bizonyítja, hogy a templomosok elleni vádak pusztán koholmányok voltak (vö.: a koncepciók perekkkel), és még maga V. Kelemen is csupán „Márvány” Fülöp kifejezett kényszerének engedve vádolta meg őket eretnekséggel (vö.: Pilátus). Ezt az úgynevezett Chinoni Pergamentet 2002-ben fedezték fel a vatikáni levéltár zárt részlegében, ahol korábban „véletlenül rossz helyre iktatták”.

1793 januárjában XVI. Lajos – hozzávetőlegesen tíz órával Madame Guillotine-al való találkozása előtt – utolsó bejegyzésként a következőket írja naplójában: „Pontosan tudom, hogy kivégzésemnek az az alapvető oka, hogy Istent végképp kiparancsolják a hétköznapi politika világából.” A vérpadon a híres hóhér nemzetség sarja, Charles-Henri Sanson várja, akit korábban személyesen Őfelsége mentett meg az adósok börtönétől. A király bátran, nyugodtan, uralkodóhoz méltóan viselkedik. Haját saját maga vágja le a nyaka körül, majd egy fejmozdulattal elhallgattatja a dobpergést. Utolsó mondatait feljegyezték: „Uraim, ártatlan vagyok mindabban, amivel vádolnak. Azt kívánom, hogy kiontott vérem szilárdítsa meg a franciák jólétét.” A történelmi „eseményt” hatalmas tömeg nézi. Csak rendfenntartóból ötvenezer biztosítja a teret. Amikor a fej lehull, valaki felkiált: „Jacques de Molay, bosszút álltunk halálodért!” Úgy tűnik, a több évszázados félremagyarázás ereje olyan nagy, hogy a bekiabáló nem érzékeli: mindkét kivégzett egyaránt hős szívű szakrális vértanú. A „gyóztések” viszont – elvontan szemlélve – hatalmi erőfeszítéseikkel voltaképp pusztán a levegőt markolásszák, hiszen végül, mint ahogy Vaszilij Rozanov mondja: „A Szellem nélküli hús a nihilre jut...”

Orgoványi Anikó

Álom

Azt álmodta
belezuhanok
a háborgó tengerbe
lélekvesztő csónakról
fordulok bele
a feneketlen
mélységbe
nincs visszaút
habzó tarajú
felszín
elnyel, lent csend
sötét rettenet.

A csónakban
valaki ezalatt
kacagva nevetett.

Éva almája

Néztem az égre csillagok végtelen áradta vonzotta
tekintetem
néztem a Napra, néztem a Holdra, szédülés fogott el
láttukon
miért jön télre tavasz, tavaszra nyár, majd ősz
s ismét tél
honnan tudják a fák, mikor bontsanak rügyet,
miként érzi meg gyökereik
ha jön az éltető fény, s a golyák honnan tudják
GPS nélkül
merre van Afrika, s a hosszú tél után hogy
kerülnek ismét haza
mi fűti a vulkáni kazánt és honnan az erő, mely
letarol földet, házat és hazát
és honnan a víz, mely táplál óceánt és mivégre
az ember
egyszerre jó és gonosz, élvezője s átka e földi
kertnek?

Válaszra vágytam, s a tudás tiltott almájába ím
beleharaptam
harsogó húsa omlott a számban, mézédés nedve
öntözte állam,
önzetlenségemben párom szívesen kínáltam,
s hála helyett jutalmam mi lett? Kiátkozás,
megvetés, semmi etikett,
lettem asszonyi állat, kit ura megalázhat,
századokon át tanulástól tilthat,
jogokat lábbal tiporhat, ki csak szülni jó és kiszolgálni,
rendelkezésre állni, de mindenekelőtt őt csodálni
miközben az alma áldását legott élvezi, kérdéseit
sorra felteszi
ám válaszokat hiába kap, a lényeg örök titok
marad.

Ez a legjobb képem,

mondta a festő, és még egy vonást tett a képre. Még nincs ugyan kész, de nemsokára!

Aztán leültek vacsorázni, még világos volt, de az elsötétítés és a gyerekek miatt is korán kezdtek.

Anya és a nagyi nem volt zsidó, de apa igen, ezért aztán nagyon kellett vigyázni, nehogy kitudódjon, hogy itthon van, mindenkinek azt mondtuk, elment Svájcba. A festményt naponta le kellett takarni, nehogy baj érje, hiszen kicsi volt a hely, mi pedig nem mindent vettünk komolyan, pedig kellett volna. Szerdán ebéd után, egy rövid csengetést követően bejöttek a fekete egyenruhások. Nem tudtuk, mi lesz, azért érdeklődve figyeltünk a konyhából. Anyát nem bántották, de apa hatalmas pofont kapott az elején. Mi rohantunk be, hogy megvédjük, de anya elkapott, magához húzott, és kivitt volna a konyhába, de apa kiabálni kezdett, hogy a képet ne...! Ekkor lelőtték. Rettenetesen féltünk, de semmi bajunk nem történt, a könny a szemünkből befelé folyt és csak este, lefekvéskor szakadt ki belőlünk a sírás, és csak sírtunk reggelig. Azóta is, ha álmodok, minden esetben látom, ahogy apa ott áll, kezében az ecset, és az eldőlt test, ecsettel a kézben, egy ferde ívben húz egy vonalat a képre. Reggel elköltöztünk. Egy évig voltunk nagyinál és aztán csendben, nehogy más is észrevegye, elhagytuk az országot. Bostonban jártuk ki az iskoláinkat.

Boston nekünk nem pótolta Pestet, de tudtuk, hogy oda már nem mehetünk vissza, tehát elfogadtuk, úgy, ahogy volt. Tanultunk, már csak azért is, mert a célunk a tudáson kívül, a megmaradás, és a megmutatás volt. Hogy hiába vettek el tőlünk mindent, meg fogjuk, és meg is tudjuk mutatni, hogy megmaradunk, pedig el akartak tüntetni a föld színéről. Ezért is jöttünk el, kicsit túl messzire, felejteni, és újrakezdeni.

Eltelt huszonöt év, mind a ketten jó állásban voltunk, tisztességesen megfizettek, földrészeken átívelő munkakörünk volt, megbecsültek. Összetartva, egymást támogatva éltük a mindennapjainkat, és kutattuk az elrabolt vagytonokat, és az eredeti tulajdonosokat. Képek, bútorok, műtárgyak voltak a kutatási témák, és a még élő, már meghalt, vagy az örökösök nyomai a végcél. A háború nyo-

mai sok évtized után is beárnyékolták a napjainkat. Sok elrabolt holmi került vissza jogos tulajdonosához általunk. Minden akciónk után elégedetten ültünk le a hallban, és elkortyolgattunk egy csésze forró teát.

Kiállításokra jártunk, mert ott véltük megtalálni azokat a képeket, amik valakiknek az otthonából tűntek el 1944–45-ben. Éppen egy hosszabb útra készültünk, mert Párizsban volt meghirdetve egy aukció, ahol vélhetően néhány rablott holmi is gazdát cserélhet. De a helyi újság kulturális rovatában láttuk meg a hirdetést, hogy ismeretlen festők művei lesznek kiállítva, mától. Elmenjünk? Menjünk, volt az egyetlen válasz.

A csarnokba beléptünk, és rögtön egy kép vonzotta a szemünket, nem engedve másfelé nézni. Közepes méretű festmény volt, egy hosszú festéknyom választotta el két részre az alkotást. Mint egy szivárvány, ferdén. A semmiből a semmibe vezetett a vonal. Életünk vonala volt. Zárásig néztük, és még ott a helyszínen megvettük. Saját bőrünkön éreztük meg, milyen érzés a munkánk gyümölcse.

Bugyács Sándor: A kastély

Bruno

Keserves ügyintézésük után 1981 augusztusában megvalósult nagy álmom. A CKM (Cestovná kancelária mládeže) utazási irodával elmehettem Olaszországba egy ismeretterjesztő kirándulásra. Tíznapos nyaralás volt, Riminiben a tengernél laktunk. Innen minden másnap mentünk valamilyen nevezetességet megnézni. Ezen a kiránduláson csak fiatalok vehettek részt. Vezetőink sem voltak túl a harmincon, esetleg néhány évvel.

Az egyik nap San Marinóba látogattunk el. Mint mindenütt, itt is ismertették a hely történetét, kultúráját, természeti viszonyait és más nevezetességeit. Tudvalevő, hogy San Marino egy miniállam, 60 km² területű. Mikor ott jártunk, 18 000 lakosa volt, 120 katonája, akik csak díszőrségként szolgáltak. Végig is néztünk egy ilyen parádés őrségváltást, amint betanult mozdulatokkal, nagy ceremóniával váltják egymást a bámészkodó turisták örömeire. Az egészet csak a látvány miatt teszik, turizmusból élnek. Az egyik ilyen őrségben álló katonával le is fényképeztettem magam a barátnőmmel. Mások is ezt tették, odaálltak egy-egy katona mellé, és fényképezkedtek.

Az egyik este bulira vittek minket egy La Torre nevű mulatóhelyre, szállásunktól mintegy 20 kilométernyire. Mint említettem, csupa fiatalokból álló csapat voltunk az akkor még erős önkényuralom idején. Egy autóbusznyian voltunk, de akkor már kilencen „lemorzsolódtak” közülünk. Kiszöktek Ausztriába vagy Svájcba, kinek hol volt már előre megalapozva a jövője.

A mulatóhely nagyon hangulatos volt. Vacsorát is kaptunk, sült csirkét és finom könnyű bort szolgálták fel utána. A zene is szolid volt, jól lehetett rá táncolni, s ami a legfőbb, akadt egy csinos táncosom, aki jóformán egész este csak velem akart táncolni. Bemutatkozott, Brunónak hívták, és a San Marinó-i díszőrség tagja. Én is elmondtam, hogy honnan vagyok, mi a nevem, mit dolgozom – kevés német tudásommal tudtunk egymással kommunikálni.

Jóképpű, illemtudó, udvarias volt. Ekkor táncoltam életemben először a kacsatáncot. Nálunk akkor még nem volt divatban, csak egy évvel később jutott el hozzánk is ez a tánc. Sokat nevettem az érdekes táncfigurán, jól szórakoztunk. A végén minden asztalra égő gyertyát helyeztek a szervezők és a gyertyafénykeringővel, angolvalccerrel zárult a mulatság, amit szintén végigtáncoltunk.

Az én táncosom szeretett volna másnap találkozni velem. Ezt közölte is, de nekünk más-

nap Rómába vitt az utunk, és azt semmi esetre sem akartam az ismeretlen, de szimpatikus Bruno miatt kihagyni. Hisz jóformán azért jöttem, hogy láthassam Rómát. Meg aztán nem láttam értelmét nyelvtudás nélkül ismeretséget kötni idegenben, ahonnan – ha az ember elszakad a csoporttól – nehezen juthat haza (akkor ez még így volt). Bruno elkísért az autóbuszig és az idegenvezetőnknek mondta, hogy mi az óhaja, holnap szabadnapos és találkozni szeretne velem. Sajnos, ez lehetetlen, mondtam, mert Rómába megyünk, és különben sem tudnánk társalogni, mert nem ismerem a nyelvet. Elnézését kértem, hogy nem ismerkedem külföldön. Meg aztán nagyon kockázatosnak találtam más szempontból is.

Hát így végződött egy szép estém Olaszországban.

Hazajövet előhívtam Prágában a színes fényképeket. Akkor még oda kellett küldeni a filmet, máshol nem csinálták meg. Sok szép felvételt készítettünk, hisz Olaszország számos nevezetességét bejártuk, megnéztük.

Na, és a San Marinó-i felvételen ki más áll mellettem díszőrségi ruhájában feszítve, mint Bruno. A százhusz katona közül éppen ő.

Hát nem érdekes véletlen?

Egy asszony élete

Az elbeszélés címét ugyan Guy de Maupassant regényéből kölcsönöztem, amelyben az író egy szerencsétlen asszony tragikus sorsát ábrázolja, ám az én elbeszélésemet szóról szóra az élet írta. Más környezetben, más korszakban és más életkörülmények között.

Anna kimondottan szép, egyszerű falusi lány volt. Arányos testalkata, bájos hosszúkás arca, szép, szabályos arcvonásai, kifejező nagy dióbarna szeme, sűrű, barna göndör haja több korabeli legény szívét megdobogtatta. Gazdag vőlegényről azonban még csak nem is álmodott, hiszen szegény család sarja volt. Azokban az időkben a földek házasodtak össze, a szerelem esetleg másodrendű fontosságú volt. Ő a szomszéd faluból talált magának férjet, aki hozzá hasonló szegénysorból származott. Boldogságukhoz azonban nem volt szükség földekre. Munkájukból szerényen éltek, de megéltek. Aztán jött a család – a fiúk szép sorjában. Mint az orgonasípok: István, Laci és a legkisebb, Zoltánka. Nyolc év körüli volt a legidősebb, mikor az apának be kellett vonulnia, ki a frontra. Anna futkosott fűhöz-fához, hogy a férjét mentse fel, de eredménytelenül. Végül értesült egy olyan lehetőségről, ha a feleség kérvényezi, hogy engedjék haza a férjét, mert

a család megélhetése forog kockán, esetenként engedélyezik, hogy hazajöhessen. El is ment a falu jegyzőjéhez, hogy írjon meg neki egy ilyen kérvényt. Az elutasította, mondván, alig néhány hónapja van kint a fronton, máris haza akar jönni? Anna azonban erősködött, hogy ő egyedül három kiskorú gyermeket minden anyagi támogatás nélkül nem tud felnevelni. Végül is néhány hizlalt liba és kacsa megtette a hatását, „küldetését”, és eljutott a levél a kellő fórumokhoz. Anna nagy öröme hazaengedték a férjét.

Természetesen a háború folyt tovább. Egy légiriadó alkalmával a szirénaszó mindenkit arra figyelmeztetett, hogy vonuljanak biztonságos fedezékbe a civil lakosok. Annáék is a pincébe indultak, ahová az udvarról volt a lejárata. Az apa először a három fiút segítette le, majd Annát, utolsónak ő indult. Egy gránát éppen az ő udvarukba csapódott be. Szilánkjai Anna szeme láttára szaggatták darabokra a férjét. Azonnali halál állt be, nem volt segítség. Anna azt hitte, hogy nagy bánatát ő sem éli túl. Marcangolta a lelkiismeret, miért is erősködött annyira, hogy engedjék haza a férjét. „Nem szabad a Sorstól erőszakal kérni, mert az visszaüt. Hiszen azért a fronton sem halt meg mindenki, voltak, akik hazajöttek” – mondogatta a későbbi évek során. Meg hogy „sorsát senki sem kerülheti el”. Így vigasztalagatta magát. „Nem maradtam egyedül, van három szép, egészséges kisfiam. Ők adnak értelmet az életemnek.”

*

A háború alatt az alapvető higiéniai eljárások betartása a legkevésbé fontos tényezők közé tartozott. Terjedtek különféle fertőző betegségek is. A legkisebb fiú, Zoltánka vörhenyt kapott. Anna a magas lázzal küszködő fiúcskát bevitte a kórházba. Lázcsillapító injekciót szúrtak a kisfiú combjába. Az injekciós tű nem volt kellő módon fertőtlenítve, ezért a gyermek tetanuszmérgezést kapott. Mivel Zoltánka nem kapott tetanusz elleni védőoltást, akkor ez még nem volt rendszerezve, háború alatt meg pláne nem, haldokolni kezdett. Behívták az orvosok Annát, hogy mit választ, hagyja-e a gyermeket meghalni, vagy combjától amputálják a fú lábát. Anna természetesen az amputációt választotta.

Mikor a műtét után meglátogatta fiacskáját, az dühösen lekapta anyja fejről a fekete kendőt – még tartott férje után a gyászév – mondván: „Miért engedted meg, hogy levágják a lábamat? Most már hogy fogok járni?” Anna vigasztalagatta őt, hogy az majd kinő, hiszen ha a fogacskája kiesik, annak a helyébe is új nő.

Nem tudni, hogy akkor a kicsi Zoltánka elhitt-e vagy sem, de pillanatnyilag megnyugodott. Persze, a lába nem nőtt ki.

A háború után még kérője is lett volna Annának, aki a három gyermekével is feleségül vette volna, hiszen még mindig szemrevaló volt, bár a sors megtörte. Ő azonban azt az elvet vallotta, hogy az ő három szép fiára idegen férfi ne emeljen kezet. Így aztán apa nélkül nevelkedtek.

Anna mindhárom fiát a maga szűkös körülményei között szakmára taníttatta, hogy legyen kenyér a kezükben. István bútorasztalos lett, Laci kőműves, Zoltán meg férfisزابó. Mindhárman családot is alapítottak.

Anna azóta már meghalt, sőt két fia is.

Változat egy magyar nótára

Ma már nem sok kedvelője van a magyar nótának. Érzelgősnek, túlfűtöttnek, csöpögős limonádénak tartják. Mai szemmel nézve talán van is benne némi igazság. Mégis, az idősebb generációhoz tartozók között még vannak, akik szívesen hallgatják. Ide sorolom magamat is.

Az alábbi rövid történetet még édesanyám mesélte nekem nagyon rég. Ő már több mint húsz éve nem él. 1913-as születésű volt, s ez az eset még az ő leánykorában játszódott le.

Híre ment a mi kis falunkban, hogy a Karcsi megnősül. Keletről hoz magának feleséget, Gömör környékéről, egy Gombaszöghöz közeli faluból. Akkoriban az ilyesmi ritkaságszámba ment, a legények vagy a faluból, vagy a környező vidékről nősültek. Kezdetben minden rendben is ment. Rózi, a fiatal feleség szép és kedves egyéniség volt. Igyekezett beilleszkedni a falu életébe. Hamarosan megismerkedett és barátságot kötött a falubeli lányokkal, fiatalasszonyokkal. Vasárnaponként, ha kijöttek a templomból, velük szokott beszélgetni, társalogni. Befogadták, megszerették őt. Édesanyám is a barátnői közé tartozott.

Aztán az történt, hogy Karcsit behívták katonának. Talán tényleges katonai szolgálatra, huzamosabb időre, vagy csak hadgyakorlatra, nem tudom. Az anyósék nem jó szemmel nézték, hogy Rózi csak úgy ingyen pusztítja itthon a kenyeret, elküldték őt a közeli uradalmi birtokra szolgálni. Kétlem, hogy a saját lányukkal is megtették volna ugyanezt. Igaz, hogy szegénységben éltek, de abban a korban csaknem az egész falu szegény volt. Az özvegy intéző köztudottan szerette a fehérsépet. Szemet vetett Rózira is, aki idővel teljes mértékben kiszolgáltatottá vált az intéző kénye-kedvének. Engedelmeskednie kellett, mert elbocsátással fenyegette, ha nem szolgálja őt ki minden téren, tetszése szerint.

Mikor a férj hazakerült a katonaságtól, tudomást szerzett az eseményekről. Bizonyára szülei

is még inkább Rózi ellen hangolták őt, nem tudott a feleségének megbocsátani. Biztatásukra Karcsi elűzte őt a háztól. Rengeteg csalódás, megaláztatás és keserűség gyülemlt fel Rózi-ban. Nem volt kinek elpanaszolnia, csak némely barátnőjének mondta el titokban a történeteket. Mielőtt hazaköltözött volna, még elbúcsúzott tőlük. Édesanyámnak eldalolta a nálunk akkor divatba jött magyar nótát. Azt mondta, a dal minden sora róla szól:

Elmegyek az életedből, s meglátod, hogy a szememből
Nem hullik egy könnycsepp.
Elmegyek, hogy ne láss többé, légy te boldog mindörökké,
Ha néked így könnyebb.
De ha hosszú éjszakákon a szemedre nem jön álom,
S reám gondolsz mégis,
Majd valahol messze-messze, én se hunyom a szemem le,
S felzokogok én is.

Szertefoszlott minden álom, keresem, de nem találok,
Ki a hibás benne?
Én is tudom, te is érzed, ez a sorsunk, ez a végzet,
Másképp hogy is lenne.
Jöjjön hát az Isten veled, nyújtsd felém a két kezedet,
Egyszer, utoljára.
Felejtsd el, hogy szerettelek, s ne érezd, hogy a lelkemet
Csókolom reája.

Rózinak aztán soha többé a faluban még a híréte se hallotta senki.

Bugyács Sándor rajza

Radnai István

Még nem piroslik a csipkebogyó

A rózsza valójában legenda. Babits Előhegyén a vadrózsza éppen olyan szúrós, mint a kedves dalban. Schubertet éppúgy megszurta, mint engem, amikor a madarak elől elraboltam a termését.

A vadrózsza igénytelensége, szűzies halovány színe és a rózsza hivalkodása a kertben és a bolti, hűtött rózsza korai halála egymás ellentétei.

A rózsza kertben lassan virít el, nem hervad. A vázában – ha saját kertemből vágnám – kedvesen nézne a szerelemre. A kényes kerti rózsza levelein a permetlé cseppjei vagy rovarok sürgése a bimbó alatt, választhatsz. De alattomosan jön a lisztharmat a tűhegynél kisebb gomba. Haragszik talán a rózsza pompájára?

Tapasztalatlanként, bár a dalt ismertem, letéptem egy vadrózsát. Bánatában elveszítette a fejét. Szirmai egyenként hullottak le, mint a szűz leplei a nászéjszakán. Pedig haza akartam vinni, nem tudtam, hogy csak tövestől él meg. A kerti rózsza pedig olyan kényes, ha nem nyesegetem, ápolgatom, égis érő, hosszú tüskés ágat növeszt, ha megvárnám, talán jövőre szűz-szelíd vadrózsát nevelne.

Sosem fogom megtudni. Legfőképpen azért nem, mert egyetlen rózsátövem sincs, egyetlen négyzetméternyi kertem sem maradt. Bár, amikor volt, ha szúrósat akartam volna, akkor sem lehetett volna kevesebb a csalán. De kökénnyel találkoztam, hamvas volt az is. Miért hamvas, tiszta, ami vad?

A vadak, amíg nem volt, aki vadnak nevezze őket, egyetlen fél-civilizált európai sem, egyetlen kapzsi szerencselovag vagy kalandor tengerész sem, addig a természetben éltek. Az európai ember kegyetlensége nem a természet kegyetlensége, annál kifinomultabb, ravaszabb és alattomosabb. Ideologikus.

Szegény vadak tüskéje csak a lándzsa. A szűzi vagy csak eredeti szépségét egyetlen sziget, egyetlen kontinens sem őrizhette meg. Az Antarktiszra gazdag turisták hordáit viszik és az ősi japán kultúra bálnákat mészárol, szigorúan tudományos igényű kulináris élvezet céljából. Persze a plankton és a krill is fogyóban.

Hogyan jutottam el a rózsától a világító rákokig?

Ahogy a szelíd, de erényes vadrózsától a hivalkodó kerti rokonig. A keleti ember szereti a rózsát, miközben szelíden dédelgeti, oldalán a jatagánnal terveket kovácsol. De ez is múlté! A rózsza is a jatagán is, az önjáró, újkori „kamikaze” bombákról miért is beszélnek a rózsza kapcsán.

Nem is megyek újjagdagékhoz a Rózsadombra sem. Lentről vetek egy pillantást Gül Baba türbéjé-

re. Inkább elhiszem, hogy a harcos dervis, annak idején, rózsát természetien jött az Iszter partjára. Szegény rokon, ha tudta volna, hogy itt ágyútűzzel fogadják a finnugorok! Vagyis nem, se finnek, sem ugorok. Vagy talán mégis? Talán valaha volt valami közünk egymáshoz? „Vadaszta” és „kalaszta”, tanultuk az iskolában. Most annyi, hogy az ugorokat is elsorvasztják, ha nem is irtják már őket.

Mi pedig török beütésű nyelvünk ellenére sosem voltunk oszmánok.

Hogy öröktől fogva volt-e kincsünk a rózsá? Ki tudhatja. A vadrózsa szívemnek kedves, ahogy Babits versei, amelyek éppen olyan antioxidánsok, annyira lélektisztító és lélekemelő üzenetek, mint az édes-savanykás, belül is szúrós bogycok.

A madarak és a szegények eledele.

Volt, amikor elmentünk a bazárba, megcsodáltuk Bizáncot, már ami megmaradt belőle, és a Topkapi szerájba Corvinát nézni. Testvérnek tartanak és nosztalgiával emlékeznek a Kárpát-medence-beli üdülésre. Ami igaz, az igaz, fürdők is maradtak utánuk. Talán mégis üdültek és a hétvégi házuk mellett rózsát neveltek?

A rózsá valójában így is, úgy is, legenda. Ha ismét Babitshoz igyekszem, a híres autogramos falhoz - lehetne a mi siratófalunk - nem tépek le egyetlen vadrózsát sem, és bocsánatot kérek a nálunk telelő madaraktól.

Inkább kiülök a dombra és hallgatom a madarak csivitelését. A fecskék búcsúzkodását vagy tavasz zenéjét, a szerelmes és fészküket féltékenyen őrző tenoristákat.

Ilyen a hangulatom, lehet, hogy magam is szerelmes vagyok, csak a hangom nem olyan iskolázott, mint kicsiny, tollas dalnokoké.

A lovakról

Míg a jámbor teheneket magam is megfejhettem, a ló titokzatos és vad tünemény maradt. De sokat vitt a szekér igazott tehenekkel, a szófogadó nagy szemű, látszólag csodálkozó, hozzám képest még nagyobb állatok erejével vonva. Amikor ismerős helyre mentünk, maga is eligazodott. Nem volt akaratos. Okos állat, szinte megállt kérdezve, ha két út állt előtte vagy három. Tudta, hogy nem a legelőre megyünk, hiszen reggel nem ment ki a csordával. Így hát két lehetőség volt, a szőlőbe, vagy a kaszálóra mehetünk. Mindkét helyen odavezetett a gazda földjére.

Hazafelé pedig egy szót sem kellett hozzá szólnunk. Biztosan tudtuk, ha elaludnánk a bakon, akkor is otthon ébrednénk.

Hiszen nem ütközhattünk semmivel. A háború alapos pusztítást végzett. Bár a gépkocsi, az autó, nem volt nagyon elterjedt, egy darab nem maradt, még teherautó sem.

A ló az más. Önálló akarata van, tüzes a vére. Legfeljebb a sörös ló törődik bele a sorsába. Behemót szürke, vagy borderes, vastag bokájára zoknit húzott. Csattogott a patkó, de másképp. Amikor homokfutó vagy lovas közeledik, meghallod, földúton vagy makadámon egyaránt. Vidám, mint valami polka. A galopp zenei műfaj ritmusát is a lótól kölcsönözték.

A parasztnak volt egy kis tehénkéje, esetleg kettő. Ha forspontot kellett adni, a községnek az előírt napokon fuvarba kellett menni, az egytehenes gazda kölcsönkérte a szomszédét. Az igát csak párosával lehet húzni, mint a házasságban. Önként tartotta fejét az igába a téhen. Ökörrel nem találkoztam, az túl nagy érték és tejet sem ad.

A gazda lóval járt, a dzsentrí vagy a bérlő lóháton. A ló sem bánja, ha befogják, sőt topog, majdnem toporzékol örömeiben. Ha valami gyenge legény fogja a szarát, vágat világba, ha megvadul, a kocsit is felborítja.

Láttam a kocsma előtt meglóduló stráfkocsit, rá is borult a kocsisra, aki kiadta a lelkét ott helyben.

A szarát nemigen adták a kezembe, ritka volt a csendes járású ló. És fel is lehet ülni a lónak hátára, persze csak akkor, ha betörték, hozzá szoktatták a nyereghez. A csikónak nemigen tetszik ám, hogy a hátára teszik azt a valamit, sőt a lovas rá is akar ülni. Ágaskodik, védi a szabadságát. Ha rájön, hogy a lovas az erősebb, megadja magát. De előbb tumbol, mint a pusztai vihar.

Lovaknak szobrot állítanak. A lovat eltemetik. Virslinek csak a közrendű, kiöregedett lovat adják.

Ritkán látok manapság lovat, vajon most mi-ből készülhet?

A lóversenyről, ráncba öregedett anyókák mesélnek, fátyolos szemmel. Átkozzák is, siratják is azt a könnyelmű embert. A lovira kimenni szertartás. A fogadószelvények, a nyeretlen tikketek, mint a pelyva, vagy a szétdúlt szalma, mint az alom, amelyben születnek, szinte porzik a lábuk alatt. Futás a bukitól a tribünre, ha megszólal a kis harang, akkor a lovis megvész. Örjöng, mint a forradalmár, ideges, mint egy versenyló, amely kitör a rajtgépből.

A ló szép, a ló szépségideál. Ma a sportkocsi adja a rangot, legalábbis így képzelem, aki bőgöti. A hatlovas hintó, az volt az igazi! Ahhoz érteni kellett. Ahhoz válogatott és összeszokott lovak kellett. Az ostorhegyes tudta, tudja a helyét is, át nem adná. Hogyisne, övé a dicsőség, húzzanak a hámban a rudasok!

Álmomban rohogott a kocsi, vágattak a lovak, nyikorgott a rugózás. Csak dobogott a tüzes lovak patája, mint a tüzes menyecske cipője sarka a táncban. A pusztá végtelen, körbenézhetsz még utoljára, mielőtt a gémeskúthoz érsz, ahol Szent Péter – a totalizátor – vár, és csörgeti a kulcsait. Már türelmetlen, mint a ló az üres jászol előtt.

Az indiánok útján

Ösvények, források
lassú csobogása
mentén, kifelé
sodor a víz,
kifelé az egyre
zuhogó vízesések
forgatagából
a fény vakító
senki földje felé
egyre sodor.

Csönd

Hirtelen csönd lett,
kívül, belül, mint
harmatos tavaszi
hajnalokon, amikor
sír a orgonavirág.

Hirtelen csönd lett,
leállt valami,
valaki kivonul
a huzatos ajtómon,
üres a panoráma.

Ha csak

Ha csak kartotékadat lennék,
könnyen rakhatnátok egyik
fiókból a másikba, mint
a langyos szellő, amely
eljátsszik a fák leveleivel.

Ha csak kartoték adat lennék,
elveszhetnék a fiókok mélyén,
mint a tengerben az esőcsepp,
amelyet betakarnak a hullámok.

Ha csak kartoték adat lennék,
elveszhetnék a panoráma légüres
terében, mint a léggömb,
ha felszáll a felhők fölé.

A te utad

Kemény István költőnek

A te utad is a halálba vezet,
az ismeretlen halálba,
csöndes dűlőutak,
csöndes ösvények,
egyirányú utcájába.

Kik állnak az út szélén?
Rád várnak?
Várnak-e még rád?

A te utad is a halálba vezet,
egy feneketlen tó szűk
folyosójába sodor a víz,
s annak egyirányú alagútjába.

Kik állnak az alagút végén?
Rád várnak?
Várnak-e még rád?

A te utad is a halálba vezet,
egy hosszú autósztroda
végtelen sávjába
száguldasz az autóddal
az aszfalt gőzölgő
kődtengerének zsákutcájába.

Kik állnak a ködtenger végén?
Rád várnak?
Várnak-e még rád?

Mea culpa!

A szeretet,
a magány és
a vesztség
oltárán keresem
fényes és a sötét
álmaimmal sebeim
értelmét, amelyet
nem tud senki és
semmi begyógyítani.

Mea culpa!
A csendességem,
a némaságom
a csendességeddé,
némaságoddá válik.

Egyedi Márta

Egyszer

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy Élet, benne, mint a csillagok, sok apró, más élet. Az Élet nem volt egyedi a sajátosságától, inkább a sok más élet tartalmától.

A sok más tartalom külön eredetű volt és más-más életből származott.

A primális Életnek nagy energiával kellett bírnia, hogy a sok, magába fogadott tartalmat kielégítse.

Minden benne levő egyednek, amelyet egybe tartott és nagy közösséggé tett, amely őt képviselte, egyazon eszközre volt szüksége: a pénzre.

Az élet szükségletei igen csak összetettek, de a sok apró élet, amely az Ő tartalmát képviselte, nem igényelt egyebet, csupán a pénzt. Az eszközt.

Ott volt, igaz, a sok más lehetőség, pl. az egészség, a barátság, az összetartás, a szeretet, de erre a sok jelentős kínálatra senki az Életből nem tartott igényt.

Így az Élet, amely magába fogadta a sok apró életet, egyedét, amely tartalmassá tette Őt, kénytelen volt a saját készletéből meríteni: a barátságot, a szeretetet, a segítőkészséget, amely összetartotta létformája lényegét.

Az Élet kínálatait senki nem igényelte. A sok apró élet, amely hozzá tartozott, amely megalkotta Őt, elfordult a feltételeitől: a jóságtól, az igazságtól, az odaadástól, a megbocsátástól, a szeretettől.

A pénz miatt. Az eszköz miatt...

A pénzhajszoló Júdás nem tudott elég pénzt teremteni, hogy az Életen belüli életek étvágyát

kielégítse. Így, s ebből kifolyólag, az egyedek önállósultak: elfordultak egymástól, hogy senki ne zavarja egyéni életüket és egyedi lehetőségeiket.

Az Élet, amely tartalmát képviselték, már nem érezte léte értelmét, főként azt nem értette, miért fordultak el egymástól az általa gondozott egyedek.

Keretein belül nagy lett a káosz.

A tartalmak egymás között nem érintkeztek. Olyannyira távolodtak el egymástól, hogy már fel sem ismerték az Életet, amelyhez tartoztak. Amely magában hordozta őket. Nyalta a sebeit. Pótolta a hiányérzetüket. Ott volt mindig, ahol lennie kellett. Hiszen nélkülik, nem is létezett volna...

A másodlagos életek, amelyek nem törődtek egymással, idővel elidegenedtek és magukra maradtak.

Az Élet gyengült, elfáradt, elfásult, elkopott, de vonszolta a sok szép emléket, amelyről mindenki megfeledkezett... Őt sem igényelte senki. Mindenki belemerítette kanálát azért a tartalomért, amelyre szüksége volt. Akkor, amikor. Miközben vissza se néztek Rá.

Amikor a primális Életnek nem volt már mit adnia, teljesen megfeledkeztek róla. Arról, hogy hozzá tartoznak. Az ő részei. Hiszen nélküle nem is léteznének.

Így az Élet kialudt.

Az eltűnt idők tévedéseit senki nem tudja helyreállítani. Nem tudják pótolni a barátságot, az összetartást, a szeretetet. Egymagukban bolyonganak az űrben, amíg ki ne alszik a fényük.

Egyszer majd visszatér az Élet sok más apró étellel magában. S akkor minden újraéled...

De ez már nem minket illet...

Bugyács Sándor rajza

Ambrus Margit

(Sepsiszentgyörgy, 1918. november 25. –
†Esztergom, 2015. augusztus 26.)

Élet a XX. század első évtizedeiben Székelyföldön

(Visszaemlékezésem nagylánykoromra, udvarló-
imra – 1934–1943. 6. rész)

Előzmény (Az előző számban közölt 5. rész összefoglalója) A szerző nővére, Marcsa, akit első gyermekük megszületését követően Máriának szólítottak, férjével és leányukkal, Nellivel a partiumi Révre költöztek, és várták következő gyermeküket. Szükség volt a segítségre, így húga, Mancsi, náluk maradt egy időre. Megszületett Mária második gyermeke, Olariu Victoria, becenevén Tuli. Mancsi ellátja a háztartást, segít szüléséhez kapcsolódóan trombórista kapott nővérének. Leírja a keresztelőt követő családi ünnepeket, amelyet Mária és Vasile csaknem tragédiával végződő családi perpatvara követett. Közbeavatkozásával megakadályozza, hogy Laci revolverével lelője Máriát. Megismerkedünk Mancsi udvarlóival, első komoly kéréjével, barátnőivel, mindennapi életével. Egy év elteltével, 1934-ben, hazamegy Szárhegyre, ahonnan kevéssel utóbb Özvegy édesanyjával és Kovásznáról időközben hazatért nővérével, Bözsivel együtt Marosvásárhelyre költözik. Bátyja, Péter, ekkor már nem Kézdivásárhelyen, hanem Marosvásárhelyen tanult és internátusban lakott. Bözsi kötőgépet vett, és babaruhákat kötött, Mancsi varrni tanult egy varrodában. Juci nővérük jó testvérként segítette őket mindennapi problémáik megoldásában.

Költözéseink és ifjúkori szerelmeim Marosvásárhelyen

A Köves-dombról a minoriták bérházába költöztünk. Édesanyám szívesen látta a vendégeket. Volt úgy, hogy nyugdíj folyósítása előtt álltunk, Bözsi az általa kötött babaruhák leszállítása előtt, én meg éppen fizetés nélküli szabadságon voltam. Ilyen szabadságra akkor küldtek minket, ha az áru felszaporodott a raktárban. Amíg azt el nem adták, addig általában egy-két hétig szüneteltünk. Ügyeltünk arra, hogy ezt vendégeink akkor sem vegyék észre, ha az utolsó tartalékunk kerül az asztalra. Jól éreztük magunkat, nem fogtunk fel tragikusan semmit. Egy ilyen alkalommal Édesanyám épp' a nyugdíjért ment. Ott-hon jóformán már semmi sem maradt, mivel előtte való nap vendégek voltak nálunk, és az éléskamra újratöltése előtt álltunk.

Bözsivel, az udvaron ülve, vártuk Édesanyánkat a pénzzel. A szemben levő ház verandáján uzsonnázott a cseléd. Kávét ivott vajás kenyérrel, s nekünk Bözsivel rögtön kész volt a viccünk. Egymásra néztünk, nevtünk, aztán néztük a cselédet, és amikor az nyelt, mi is nyeltünk.

Aztán megjött Anyánk, és mehettünk vásárolni. Igen kevés volt az özvegyi nyugdíj. A mi keresetünk is kevésnek számított, de elkeseredve sose voltunk.

A minoriták bérházában igen magasak voltak a szobák. Télen nehézséget okozott a felfűtésük. Újra elindultunk lakást keresni. Találtunk is egy kedves kis házat. A két szoba és konyha mellett volt benne még egy kisebb helyiség is. Ide helyezte el kötőgépét és szövőszékét Bözsi.

A ház egy Csongovai nevű földbirtokosé volt. Az utcai fronton volt az ő lakása és egy iroda, talán ügyvédi, erre már nem emlékezem. Ebben lakott öreg, beteg édesanyjával, aki azt mondta, addig nem hal meg, amíg a magyarok vissza nem kapják Erdélyt. Valóban így történt. Két nappal a magyarok bejövetele után meghalt. Középen egy nagykapu vezetett az udvarba, ahol az általunk kibérelt ház állt. Amikor ide költöztünk, Édesanyám meghagyott magának egy szobabútort, a többit eladtuk, és vettünk Bözsivel magunknak egy világos színű, modern szobabútort.

Ennek az udvarban lévő háznak az ablaka szép virágoskertre nézett, előtte fák bólogattak. A kertbe nem volt szabad bemenni, de kiültünk az ablakba, és gyönyörködtünk benne, és élveztük a madarak csicssergését.

Az udvarlók: Breg János és Geró Károly

Nyáron a szünidőben jött Péter bátyámnak két osztálytársa: Breg János, akit Janikának, és Geró Károly, akit mindig Gerónek szólítottak. Valamiből megbuktak a képesítón. Pótvizsgára készültek. Mindenki csodálkozott azon, hogy a nagyészű Geró Károly megbukott a képesítón. Breg Janika udvarolt nekem. Elég sokáig maradtak Vásárhelyen. Janikát, aki csendes, jó fiú volt, Péterék tiszteletbeli székelynek nevezték. A család szívesen vette, hogy udvarol nekem. Azt mondták ő a hozzám való. Úgy volt, hogy hozzá megyek feleségül.

Zavart viszont, hogy még nem végeztem el az iskoláimat. Talán ez is egyik oka volt annak, hogy mihelyt komolyra fordult valamelyik fiú udvarlása, elodáztam a döntést. Janika számtanból megint megbukott, Geró átment. Janika bukása ellenére is taníthatott. Részt vett a banketten, amire meghívott engem is. Ott mutatta be nekem a 196 centi magas, 96 kilós derék, szép zöld szemű Geró Károlyt, akinek az édesapja jegyző volt valahol. Ő lett az első igazi nagy szerelmem. A bankett a Somostetőn rendezték egy

nagy bálteremben. Jó kedvünk volt. A városban akkor végzett diákok is ott banketizáltak. Az egyik végzős körülöttem ólálkodott, nem mert felkérni, de virágot küldött a virágáros asszonnyal. Ezt az asztalunknál ülő fiúk egyike vette át, és ő adta oda nekem. Mi meg neveltünk a virágküldő csalódott arcán. Hazafelé elöl ment Bözsi nővérem Janikával, hátul én Gerővel.

Már világosodott, Gerő a szemembe akart nézni, felkapott a levegőbe. Janika pont ekkor nézett hátra, és félreértette a helyzetet. Azt hitte, hogy megcsókolt. Pedig akkor nem, csak később, egyetlenegyszer, mikor elmentek és elbúcsúztak tőlünk. Ültünk egymás mellett a díványon, felém fordult, megfogta az állam, és megcsókolt.

Elment, soha többet nem találkoztunk, de azért leveleztünk. Mind a kettő írt, és én válaszoltam nekik.

Janika levelével nem törődött senki, azok mindennapi levelek voltak. Gerő levelei álltak az érdeklődés középpontjában. Mire hazamentem a varrodából, már elolvasta az egész család. Azon ámultak, hogy engem választott mindkettő, miközben Gerő titokban Bözsinek volt szánva. Ő 23 éves és sokkal okosabb és ügyesebb, mint én, aki akkor még csak 19 éves voltam.

Azt nem tudtam, hogy a két fiú is levelez egymással. Gerő megírta Janikának, hogy komolyan levelez velem. Janika megkérdezte tőlem, hogy ez igaz-e? Ezt a kérdését megválaszolatlanul hagytam, mert Édesanyámék azt mondták, Gerővel szakítanom kell, nem hozzám való. Juci nővérem szerint a fellegekben jár. Azt mondta, jönnek a hétköznapok, ki fog ábrándulni belőled stb. stb.

Leveleimet Juci átjavította, ami szerinte érzelgős volt, azt kihúzta. Én azért nem bántam, ha átnézik a leveleimet, mert féltem az esetleges helyesírási hibáktól. Végül annyira bizonytalanra váltam, hogy elfogadtam tartalmi javításait is.

Költői szép leveleket kaptam Gerőtől. Ezeket abban a kazettámban őriztem, amit a zsidó kérrőmtől, Raducziner Jóskától kaptam annak idején. A kazettát máig őrzöm. Elején egy fekete ébenfa szív van, abban pedig egy kulcs. Később aztán, amikor férjhez készültem, Édesanyám feltörte és elégette az emlékeimet. Azt mondta, azokra már nincs szükség.

Janika egyik levelében azt írta, hogy meglátogat, megkérdezte a Gerő címét. Én nem vettem észre a cselt, és családom diktálására megírtam

Gerő Károly (1934)

neki a kért címet. Ugyanakkor Gerőnek elküldtem a szakító levelet. Megírtam neki, hogy nem szeretem, nem szerettem. Kívánom, találja meg a boldogságát valakivel, aki szeretni fogja.

Elküldtem a két levelet, vártam Janikát, helyette csak az a levél jött, amelyben leírta, hogy átszökött Magyarországra, nem akar boldogságom útjába állni.

Ekkor derült ki számomra, hogy a két fiú tartotta a kapcsolatot egymással. Családom közreműködésével két szék között a pad alá estem.

Végül belenyugodtam, hogy ennek így kellett történnie. Dolgoztam tovább, a romantika véget ért. Nagy csend lett, a családban többet nem esett szó erről. Szomorú voltam, tudták miért.

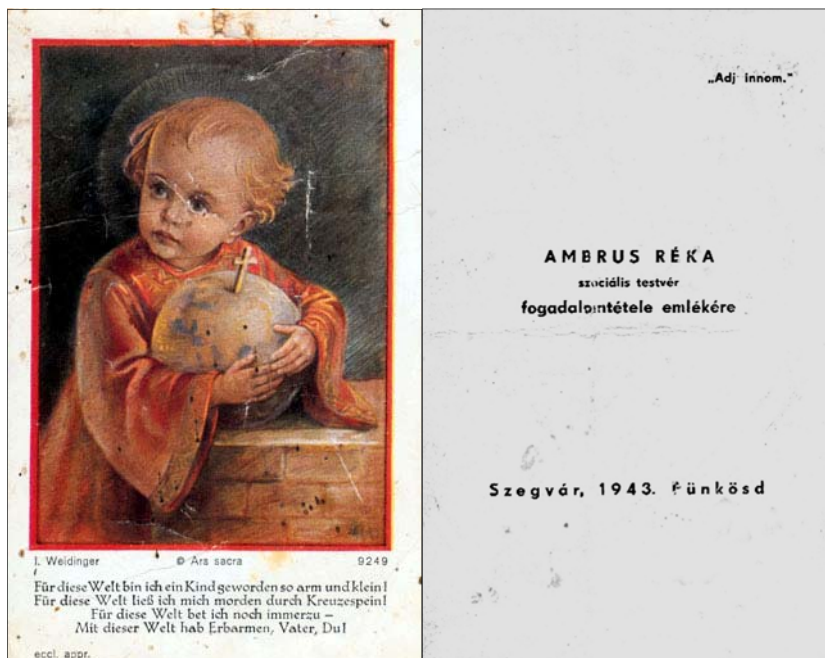
Bözsi nővéremből Réka nővér lesz

Mint már írtam, a családom Gerőt titokban Bözsinek szánta. Arról is írtam, hogy fiatal leány korában Petőfalván² élt. Ott nem volt hozzávaló fiatalember. Mikor Kovásznára ment, és vezette Majzelné egyszemélyes fűszerüzletét és étkezdéjét, 16-17 éves lehetett.

Kovásznán volt az egyik telepe annak a Danubia részvénytársaságnak, amelyhez Zabola-fűrésztelep – Édesapám munkahelye – is tartozott. Itt szinte csak zsidó tisztviselők voltak. Egy Blau nevezetű udvarolt is Bözsinek, de komoly dolog, házasság nem lehetett belőle. Nővérem végül egy fényképpel jött haza 20 éves korában Marosvásárhelyre, amire azt írta Blau, hogy „soha sem felejtetek”.

De amilyen szerencséje volt, a cukorgyárnál is egy Hauptmann nevű zsidó fiatalembernek tetszett meg. Nagyon művelt fiatalember volt. A kaszinóban találkoztunk. Ilyenkor művészetről, irodalomról tartott előadást Bözsinek. Ő meg úgy tudott hallgatni és hozzászólni, hogy Hauptmann udvarolni kezdett neki.

Sógorom, Czimbalmos Jóska, egy délelőtt feljött hozzánk, és azt mondta, hogy délután el akar jönni Hauptmann vizitálni, zárjátok be a kaput, semmi értelme. Ezek csak vagyonos lányt vesznek el, és csak hírbe hozza Bözsit. Szegény testvérem életéből egy újabb szerelem maradt ki. Amikor ez történt, még a Köves-dombon laktunk. Bezártuk az ajtót, még a kaput is. A kis toronyszobából le lehetett látni a főútvonalig. Látuk, hogy valóban jön a fiatalember egy csokor

Réka nővér (Ambrus Erzsébet) fogadalomtétele, 1943. pünkösdi virággal, kérdezősködik, hol lakunk. Zárt kaput talált, elment.

Gondolom, nővéremnek nem esett jól az udvarló elvesztése, de okos lány volt, tudta, nincs értelme ennek a kapcsolatnak. Ezért, ezután mindig megszökött a kaszinóból. Nem akart találkozni Hauptmann-nal, aki később egy gazdag zsidó lányt vett el feleségül. Az ugyan szép nem volt, de az após tetemes apanázst, gazdag évjáradékot adott az ifjú házasoknak.

Ezt tőlünk valóban nem kaphatta volna meg.

Csalódásai után az én nővérkém csak a munkájának élt. Nyúzta reggeltől estig a kötőgépet. Megrendelésre készítettük a kis rékliket. Vasárnap olvastunk, templomba jártunk, a zárdában műkedvelő előadásokat néztünk. Jókat mulattunk a templomban a kis minorita növendékek ügyetlenkedésén. Költőt is választottunk. Az övé Mécs László³ papköltő lett, az enyém Sík Sándor.⁴ Én is Mécsset szerettem volna választani, mert az játékosabb költőnek számított, de Bözsi volt az idősebb, így ő választhatott először.

Nővérem még a visszacsatolás előtt jelentkezett a Szociális Testvérek Társaságába.⁵ Úgy kellett kistafirozni, mintha férjhez ment volna. Segítettem neki megvarrni mindent, amit kellett. Fogadalomtételére 1943 pünkösdjén került sor Szegváron.⁶ Így lett apáca Réka testvér néven az én drága nővérem. Biztatott engem is, legyek apáca vele együtt. Meg is ígértem, hogy a háború után elmegyek, de másként alakult az életem.

Péter bátyám és Lengyel Olga házassága

Péter bátyám leszerelt a katonaságtól, és hazajött. Ebben az időben nálunk lakott unoka-

húgunk, Lengyel Olgi is, aki azért volt nálunk, mert Kolozsváron a négy polgári után, amit német zárdában végzett, kitanulta a kalapos mesterséget, és gyakorlás céljából Vásárhelyen helyezkedett el egy üzletben. Később szeretett volna saját kalapszalont nyitni.

Péter és Olgi első unokatestvérek voltak ugyan, de össze kívántak házasodni. Édesanyám félt, hogy a közeli vérrokonság miatt nem születnek majd egészséges gyermekeik. Juci semleges maradt, nem szólt bele a dologba. Én meg mindig a szerelmesek pártján voltam. Édesanyám meg Bözsi kétségbe voltak esve, mit szól majd Gerő bácsi, Olgi édesapja? Mi lesz most? Édesanyám azt találta volna a legjobbnak, ha Olgi hazamegy, és elfelejtik

egymást.

Olgi szülei végül is nem vették rossz néven Péter udvarlását. Gerő bácsi vett egy üzletet Olginak, aki szintén feljött Vásárhelyre. Kivettek egy bútorozott szobát. Olgi jól bevezetett kalapszalont kapott, amelyet a régi alkalmazottakkal együtt vettek át.

Megtörtént Péter és Olgi eljegyzése. Én voltam a gardedámjuk, mindenhová vittek magukkal, a kedvem visszajött, bolondoztam nekik, jókat nevettek mókáimon. Édesanyám a papoktól is tanácsot kért, akik azt mondták, ha a pápa jóváhagyja a házasságot az első unokatestvérek között, akkor rendben van a dolog. Az engedélyt nagy valószínűséggel megkapják, mert ilyen eset először fordult elő a családban. Így is történt, és összeházasodtak. Péter a barátok iskolájában tanított, ott kaptak lakást is.

Amikor az esküvőjüket tartották, én nem voltam otthon, akkor már bejöttek a magyarok.

Ambrus Péter és Lengyel Olga (1950-es évek első fele)

A visszacsatolás ünneplése

A németek 1940-ben visszaadták Magyarországnak a magyar terület egy részét. Bözsi megrendelésre szőtte a szőtteket, én meg varrtam az ingeket, meg a szoknyákat. Éjjel-nappal dolgoztunk, keresetemen a stafíringomat gyarapítottam. A varroda, amíg a visszacsatolási ünnepségek tartottak, szünetelt. A bevonulási láz mindenkit elfogott, Horthy fehér lovon vonult, mi kórusban énekeltünk. Székely szőttesben voltunk, a cukorgyári asszonyok Jucival együtt díszmagyarban is, meg szőttesben is, felváltva. A bevonuló katonákat üdvözlésül megcsókoltuk, nekünk egy, izzadt csendőr bácsi jutott, de hát boldogok voltunk, hogy legalább egyhez hozzájutottunk, és leróhattuk honleányi tiszteletünket.

Aztán, amikor mindez a láz apadt, a varrodából egy tanuló kislány felhozta a munkát, és ott-hon varrtunk. Még tanulót is adtak mellém az otthoni varráshoz.

Én akkor beiratkoztam az első gimnáziumba, mert a társaságban, ahová Juci nővéremmel jártam, a gimnáziumi tanulmányok hiánya egy kis félszagséget okozott nekem. Azt is titokban tartotta Juci nővérem, hogy varrodába járok. Jóska tekintélyes embernek számított a városban. Abban az időben nagy volt a sznobság. Mindenki többet mondott, mint amennyije volt. Mindenki arról a rokonáról beszélt, aki a legmagasabb pozícióban volt. Élt ott egy dzsentrő lány, Jakóné, aki Járay lány volt. Hozzá igazodott mindenki a cukorgyárban. Neki szakiskolai tanár volt az apja, akiről nem beszélt. Annál több szót ejtett viszont nagybátyjáról, aki püspök volt Magyarországon.

Amikor elköltöztek Jakónéék, megváltozott a helyzet, sőt volt, akinek inget is varrtam. Jucikkal jártunk szórakozni, jelmezbálra, teadélutánokra, bálba, a Kaszinóba. Juci nemzetes asszony lett, férje, Jóska, első világháborús tevékenysége alapján megkapta a vitézséget.⁷ Juci a város első asszonyai közé tartozott. Nekünk Bözsivel ennek megfelelően kellett mellette megjelennünk.

Jelmezestélyeken is részt vettünk. Elvitt azokra a teadélutánokra, amit ők, Vásárhely úriasszonyai rendeztek. Ezeknek a teadélutánoknak a bevételét jótékony célra használták.

Amikor elmúlt a visszacsatolás alatt érzett eufória, sokan csalódást is éreztünk. Kétes egzisztenciákat helyeztek hozzánk, Erdélybe. Tanítónőket, akik aztán élték világukat. Borbélyból lett tisztviselőket, akik az ottani társaságban nem állták meg a helyüket. Egyszerűen nem volt műveltségük, és ezt göggel próbálták helyettesíteni. Akadtak rendesek is, de sok volt az ilyen, és a helybeliek megint csak állás nélkül maradtak. Akkor keserű szájjal mondták, „a románokról

tudtuk, hogy miért teszik, de a magyaroktól nem ezt vártuk”. Aztán rendeződött a helyzet. A selejte megunta a dicsőséget, és hazament.

Férjhez adom Ibi barátnőmet

Ibi és viszonylag fiatalon özvegyé lett édesanyja, Annuska, hamarabb költözött Zaboláról Vásárhelyre, mint mi. Ibi a zárdában járt polgárba, édesanyja harisnya-szemfelszedésből kereste kenyerét. Járt hozzájuk két fiatalember. Az egyik, Hána Pista, egyetemista volt, a másik, akit Dezsőnek hívtak, csúnya volt, de nagyon intelligens. Ő érettségi után rádióműszerész lett, és egy mérnök barátjával meg egy zsidó lánnyal, Mancival, rádióüzletet nyitott. Ibi, aki akkor 17 éves lehetett, ebbe a 28 éves fiúba szeretett bele. Amikor Ibi végzett, Dezső elhelyezte őt vezetőnek egy barátja rádióüzletében. A tulajdonos szászrégeni volt, így Ibire volt bízva teljesen az üzlet. Egy vasárnap bementek az üzletbe, hogy Dezső könyvelni tanítsa. Nem értek haza időben, elkéstek az ebédről. Ezért Ibi kapott a fiú előtt egy pofont édesanyjától, Annuskától. Ibi elszaladt, bezárkózott az üzletbe.

Annuska, mint nem túl idős özvegyasszony, barátnőjévé fogadott engem. Elszaladt hozzám, és elmondta, mi történt. Azt mondtam, várjon nyugodtan, ne tegyen semmit, én másnap, mint-ha semmiről sem tudnék, bemegyek Ibihez, beszélgetek vele a saját dolgaimról, talán ő is elmondja, mit akar csinálni. Így is történt. Bizalommal volt hozzám. Azt mondtam, az üzletben maradj, nem szándékozik hazamenni.

Azt tanácsoltam neki, menjen el az Anyukájához, kérje meg, egy ideig, amíg lelkileg rendbe jön, lakhasson nálunk. Így is történt, hozzánk költözött. Ha összevesztek Dezsővel, hozzám jöttek, tegyék igazságot. Dezsőt kedvelték a nők, nagyon tudott a kedvükben járni. Ibi féltékenykedett mindenkire, rám nem, soha.

Telt az idő, és még mindig kérdéses volt, hogy lesz-e ebből házasság. Véget kellett vetni a huzavonának. Dezsőt sarokba szorítottam. Vagy megtartjátok az esküvőt, vagy Ibi elmegy, és más városban keres állást. Dezső beleegyezett az esküvőbe, de mert kommunista volt, kikötötte, hogy nem fog gyónni, és nem térdel le a templomban. Az esküvőn én voltam a „mama”. Dezső nem Annuskát, hanem engem szólított kedves anyósának.

A lagzit a fiú szüleinél tartották. Nagyon rendes emberek voltak, az apja szabó volt, a testvére varrónő. Az ifjú házaspár lakást vettek ki és oda-költöztek. Az üzlet akkor már teljesen a Dezsőé volt, de Mancit, a zsidó leányt megtartotta könyvelőnek. Megígérte neki, hogy élete végéig ott lehet. Ibinek megmagyaráztuk, ne legyen rá fél-

tékeny, igen csúnya lány volt. Aztán a zsidóüldözéskor elvitték szegényt. Többé nem tért vissza. Annuska és Ibi kibékültek. Engem meg másfele vitt az utam.

Az eufóriát követő hétköznapok

A visszacsatolást követően megkezdődött az emberek vándorlása Észak-Erdélyből Dél-Erdélybe és fordítva. A románok nagy része átköltözött arra a részre, ami megmaradt nekik, a magyarok meg onnan jöttek át a visszacsatolt területre. Nálunk is vendégeskedett Péter bátyámnak egy kollégája, Vencel Ernő, akinek volt egy öccse is, aki kovácsként dolgozott. Jó étvágyú derék fiú, sokszor meghívtuk őt is ebédre. Édesanyám boldog volt, mert szerette az olyan vendéget, aki olyan jóízűen tudott enni, mint annak idején Édesapám.

Hosszú idő után ismét találkoztam Janikával. Azért jött Marosvásárhelyre, hogy számtanból pótvizsgázzon, és végre megkapja a tanítói képesítését. Most sikerrel vette az akadályt. Édesanyám nagyon boldog volt, mert mint korábban már írtam, tulajdonképpen ő volt nekem szánva. Miután tisztázódott, hogy se férjhez nem mentem, se menyasszony nem vagyok, ő is úgy vette, hogy most már nincs semmi akadály a számára, hogy komolyan foglalkozzon velem.

En akkor iratkoztam be az első gimnáziumba.

Ismét Réven „szolgálók”

Mária megírta, hogy férje, Laci – Olariu Vasile – a megváltozott helyzetben Réven nem kapott állást. A postát elvették tőlük. Kérte, hogy menjek el Révre, mert Laci átmegegy román területre. Ő itt marad két gyerekkel. Jó lenne, ha vele lennék addig, amíg nem rendeződik a helyzet.

Összecsomagoltam, és elindultam Révre. Janika is indult haza. Utunk egyfelé vezetett. Így együtt utaztunk. Egynapos utazás után érkezünk meg Révre, Laciékhoz. Janika ott aludt, és reggel, illetve hajnalban indult tovább a Bereg megyei Fényre, ahol szüleivel együtt lakott.

Laci néhány nappal később elutazott két gyerekkel Romániába. Előtte még azt mondta nekem, hogy nem Janika lesz a férjed, mert vár rád egykori révi udvarlód, Zemlényi Zoli. Mi ottmaradtunk Máriával meg a másik két, kisebb gyerekkel.

Mint megtudtuk, Lacinak sem volt könnyű sorsa. Későn ment, mert itt akart maradni Magyarországon, mire megérkezett Dél-Erdélybe, el voltak foglalva a hivatalok, várnia kellett, míg ürül számára hely.

Mária is csak egy év múlva kapott állást. Addig figyelték a levelezését, nem kémkedik-e.

Amikor megbizonyosodtak arról, hogy nem kém, kapott állást. Felvették a község házára tisztviselőnek.

Arról lemondott, hogy Laci után menjen Romániába. Tavasszal jött Kinter Jenő, Berettyóújfalu jegyzője, hogy Máriát kiképezze. Ekkor, kacskás, elől fehér tollal ékesített Bocskai-sapkámba, fehér abaposztó, vitézkötéses kabátomba öltözve, meglátogattam hivatalában Máriát. Ő bemutatott kiképzőjének, a 198 cm magas, derék fiatalembernek, aki megkért, mutassam meg neki a Zichy-barlangot⁸ és környékét. Szívesen megtettem. Ezután elment. Írt, leveleztünk, mint jó barátok.

Találkozásom egykori udvarlómmal, Zemlényi Zolival

Vasárnap templomba mentem, akkor még nagyon vallásos voltam. A falu közepén folyt keresztül a Körös. Ennek hídján találkoztam össze négy vagy öt év után Zemlényi Zolival, aki úgy karolt belém, mintha tegnap váltunk volna el. Akkor segédjegyzőként dolgozott a község házában. Hazakísért, és azután minden nap eljött hozzánk.

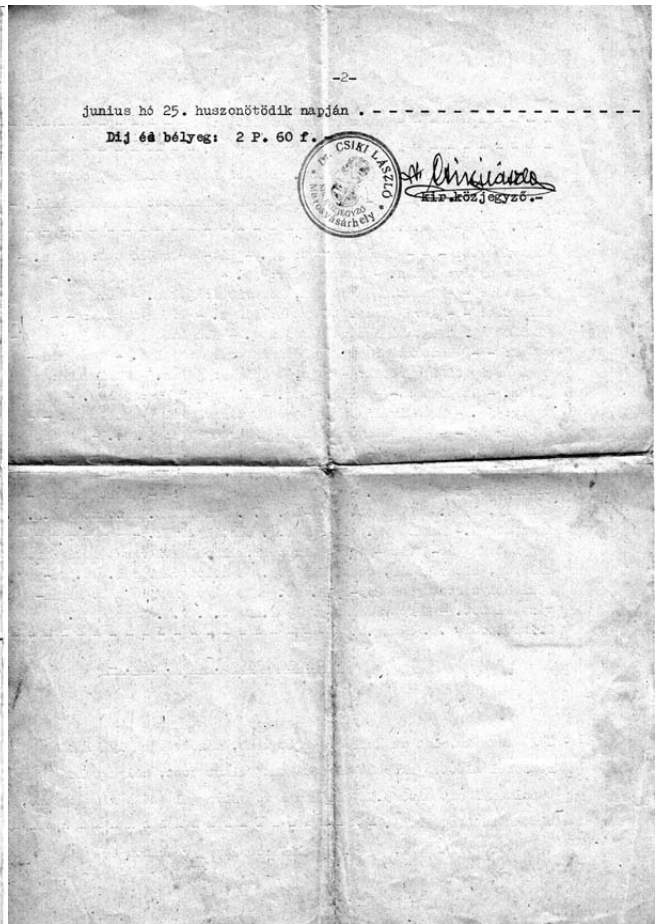
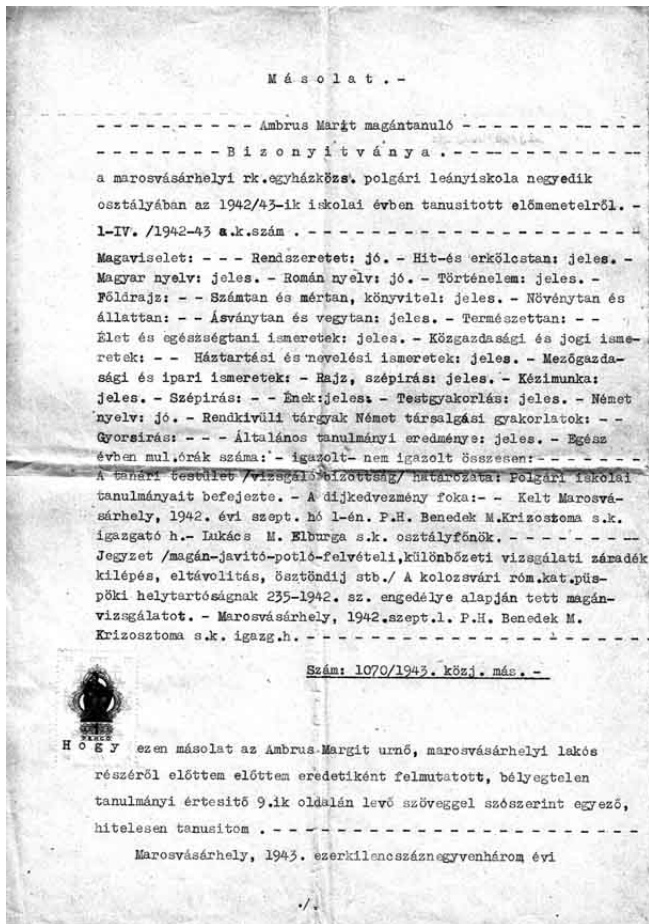
Breg Janitól is kaptam levelet, azt írta, milyen boldog, hogy közöttünk minden félreértés tisztázódott. Én válaszoltam ugyan, de Zemlényi Zoli meglátta a levelet, és összetépte.

Miért nyugodtam ebbe bele? Nem voltam biztos önmagamban. Janika jómódú család gyermeke volt. Szerette a társaságot. Féltem, hogy mint tanítóné nem állom meg a helyem vendéglátó, sütő-főző háziasszonyként. Tizenhat éves korom óta kereső nő voltam. A házimunkához nem értettem. Édesanyám kímélt az otthoni munkától, azt mondta, elég neked a varrodai munka. Mostanra azt is elfelejtettem, amit gazdaasszonyként korábban ugyanitt, Mária nővérem betegsége idején tanultam.

Tudtam, hogy mostani bajában egy ideig nem hagyhatom itt a testvéreimet. Könyveimet magammal hoztam, és szabadidőmben tanultam. Amíg iskoláimat be nem fejezem, nem kívánok férjhez menni. Zavart a tudat, hogy az a pár tanév, az a bizonyítvány, ami társadalmi helyzetemben szükséges, még nincs meg. Ha Marosvásárhelyen és nem Réven vagyok, minden másképpen alakul.

Mivel nem válaszoltam Janika levelére, ismét írt, megkérdezte, mit akar jelenteni hallgatásom? Azt, hogy ne írjon többet nekem? Máig nem tudom, mi volt bennem az a gátlás, ami megakadályozott a válaszban. Vagyis tudom, féltem a férjhez menéstől.

Zemlényi Zoli nem kérdezte, hogy mit akarok, egyáltalán hozzá akarok-e menni feleségül. Le-

Polgári iskolai végbizonyítvány (1942, másolat: 1943)

vélben kérte Édesanyám beleegyezését házasságkötésünkhöz. Tudtom nélkül elkérte Sepsiszentgyörgyről a keresztlevelem, kihirdetett a községházán és Élesden a templomban. Aztán hozta a jegygyűrűt. Azt hittem, mindenki így akarja, a szülei is szerettek, ismertek.

Már-már elfogadtam a helyzetet, amikor váratlan fordulat történt.

Zoli anyja egyik vasárnap templomból jövet bejött hozzánk. Váratlan látogatásának közvetlen kiváltó oka, mint mondta, az volt, hogy a zsoltáros könyvében megtalálta fia levelét, amelyben leírta, ha nem adják beleegyezésüket házasságkötéséhez, egy év múlva nagykorú lesz, és akkor már nem lesz szüksége szülői engedélyre.

Elmondta, hogy másképp döntöttek Zoli soráról. Azt akarták, hogy tanuljon tovább, és ne legyen falusi jegyző. Most, miután Erdély ismét Magyarország lett, megnyíltak a nagy lehetőségek. Ha most megnősül, ezek örökre elvesznek.

Tudták, hogy nekem nincs vagyonom, ezért Zolit anyagilag sem tudnám segíteni a pályán, amin el akarták indítani.

Ekkor úgy döntöttem, hogy ilyen körülmények között nem akarok bekerülni egy családba. Zolinak vissza akartam adni a gyűrűt, de nem vette el, nálam maradt. Így aztán már két eljegyzési gyűrűm volt, mert Raducziner Jóska sem

fogadta el annak idején, amikor vissza akartam neki adni.

Ezek után Zoli tiszti iskolába ment. Később érdeklődtem utána, és megtudtam, hogy összeházasították Váradon egy jó módú lánnyal. Elment a frontra, és nem jött vissza. Máriának azt mondta az apja, megbánták, hogy beleszóltak az életébe, de hát, késő bánat.

Én nem bántam az egészet. Megmaradt a szabadságom.

A két gyűrű évek múlva egy kísérletünk áldozata lett. Vásárhelyen egy este Péter bátyámmal, a higan tulajdonságát próbálva, a két gyűrűn végigfuttattuk azt. Reggelre mindkettő szétmállott.

Hazatérésem Marosvásárhelyre, folytatom tanulmányaimat

Egy éve voltam már Réven. Péter bátyám megsohajtotta a dolgot. Írt, hogy azonnal menjek haza. A gimnáziumból áttették a magántanulókat a polgáriba. Ez az iskola a Ferenc rendi nővérek zárójában volt. Következtek a vizsgák. Hazamentem, tanultam, kitűnővel végeztem.

A nővérek nagyon szerettek, különösen a magyartanárnő, Krizosztoma nővér. Bejártam az iskolába, de csak hallgatónak, aztán magánúton vizsgáztam 1943-ban. Magyar állampolgár let-

Magyar Állampolgársági bizonyítvány (1943. július 29.)

tem. Továbbképeztem magam. Gyors- és gépírásra iratkoztam be. Vakon gépelést tanultunk, de mielőtt befejeztem volna, állást kaptam. Először egy papírüzletben helyezkedtem el. Ott nem feleltem meg, mivel nem értettem még a levelezéshez, és az üzlet könyvelése is meghaladta tudásomat. A tulajdonos Juci nővérem barátnője volt. Így nem küldtek el, hanem ajánlottak egy másik állást a Baross Szövetség⁹ irodájában. A Szövetség budapesti központtal működött. Megfeleltem, ott dolgoztam egy évig. Egész nap egyedül voltam, ha bejött az elnök vagy a titkár, diktáltak. Így aztán, mielőtt elvégeztem volna a gépírásanfolyamot, abbahagytam azt. Gyűléseken vezettem a jegyzőkönyvet, intéztem az üzletek kiutalásáért folyamodó tagok kérelmét, meg kérvényeket írtam.

Új kérőm, Orbán Balázs

A visszacsatolást követően többször jöttek magyar színészek Budapestről a székegy testvérekhez. Előadásaik ingyenesek voltak. Tódult a nép, mi Édesanyámmal a posta páholyához sodródunk. Bent ült két fiatalember, akik azonnal felajánlottak két helyet.

Végignéztük az előadást, bemutatkoztak, hazakísértek. Az egyik fiútól levelet kaptam. Ebben azt írta, hogy eddig azért nem jelentkezett, mert amikor mentek haza, a lépcsőkön megbicsaklott és kifcamodott a lába. Most meggyógyult, és szeretne találkozni velem. A szomszédunkban lakott egy vénkisasszony banktisztviselő. Akkor már nem Csongvaiéknál laktunk, mert, ahogy Réka apáca lett, ketten maradtunk Édesanyámmal. A szomszéd házában volt egy kisebb lakás, azt béreltük ki.

Édesanyámmal megbeszélve a dolgot, azt válaszoltam, randevúra nem szoktam járni, de ha meglátogat, szívesen látjuk. El is jött. Elmondta, Brassóból települt át, mert az román terület maradt. A postán műszaki tisztviselő. Apja református pap volt, Orbán Balázsnak hívják. Először Kolozsváron volt, onnan jött át Vásárhelyre. Bátyja, aki ügyvéd volt, Kolozsváron maradt. Szülei már nem éltek. Édesanyám engedélyével eljárt hozzánk, és egy évig udvarolt nekem. Juci nővéremék és Péter bátyámék elfogadták. Gyakori vendég volt náluk. Ha bálba mentünk, velünk jött.

Marosvásárhely nagy eseménye volt a Tűzoltó bál. Erre hivatalos volt férjével együtt Juci nővérem is. A cukorgyári páholy társaságát sógorom, nővérem, Jancsó Adrienne¹⁰ és vőlegénye, Jékely Zoltán, Adrienne édesapja, továbbá udvarlóm, Orbán Balázs és én alkottuk.

Adriennével – időben néhány évtizedet előre ugorva, de itt kell megjegyezniem – már Magyarországon élve, az 1960-as, 1970-es években is találkoztunk két-három alkalommal. Ezek közül az egyik 1962-ben volt. Akkor fiam, még középiskolásként látogatott el testvéreimhez, unokatestvéreimhez Marosvásárhelyre és Kolozsvárra. Innen az ismerősök egy régi és értékes, csomagban fel nem adható könyvet küldtek Jancsó „Bubu” számára. Ezt áthozta a hatá-

Györfly Sándor és Jancsó Adrienne, Budapest, 2005. január 21. (Ruda Gábor fényképfelvétele)¹¹

ron, én meg személyesen elvittem neki, meglátogatva őt budapesti lakásában. Évtizedek után is jó volt találkozni és feleleveníteniünk életünknek Marosvásárhelyhez kötődő éveit. Minden rádió- és TV műsort megnéztem később is, amelyben ő szerepelt.

E kis kitérő után visszatérek a marosvásárhelyi Tűzoltó bálra, amelyen sok katonatiszt vett részt. Akkoriban az volt a szokás, hogyha fel akartak kérni egy táncra, fel kellett jönniük a páholyba. Nagy sikerem volt. Balázs nem volt féltékeny természetű. Örült a sikeremnek, büszke volt rám.

Aztán, amikor komolyra fordult az udvarlás, szó került a valláskülönbségről. Édesanyám és én is nagyon vallásosak voltunk. Minden vasárnap gyóntunk, áldoztunk. A házasságkötéshez azonban arra volt szükség, hogy Balázs reverzalista adjon. Vállaja, hogy gyermekeink katolikusok legyenek. Balázs meg is ígérte a reverzalista. Elment Kolozsvárra. Ott a bátyja azt mondta, ne adjon reverzalista. Ő pedig megfogadta bátyja tanácsát.

Amikor ezt elmondta Édesanyámnak, akkor ő azt válaszolta: „Eddig fiamként szerettem, most gyűlölöm.” Így aztán megindult a harc. Balázssal állandóan azon vitatkoztunk, hogy ki adjon reverzalista. Azt mondtam, szakítsunk. Én nem adok reverzalista. Így hát ezzel ez a házasság is meghiúsult.

Újabb udvarló a láthatáron

Az udvaron lakott egy Magyarországról jött házaspár. A férj finanszírozó volt. A felesége, Bánhidya Irénke, jó barátnőm lett. Járt hozzájuk egy magyarországi fiú, Fördös Lászlónak hívták, de mert nagyon szerény, kedves fiatalember volt, csak Pubikának neveztük. Forgalmista volt a vasútállomáson. Vasárnap Irénke bejött, javasolta, menjek velük sétálni.

Velük volt Pubika is, aki katolikus lévén, Édesanyámnak is kedvence lett.

A Fő téren sétálva mi mentünk Pubikával. Mögöttünk jött Irénke a férjével. Balázs meglátott bennünket, másnap már jött is a levele. Kérte, hogy találkozzunk, beszéljük meg még egyszer a dolgainkat. Ő ad reverzalista, de kiköti, hogy kereszt ne legyen a házban a falon, és ha gyerekek lesznek, előtte ne vessenek keresztet. Én belementem ugyan, de Édesanyám nem. Balázst Pestre helyezték. Édesanyám unszolására megírtam neki, hogy nem megyek hozzá feleségül.

Később talákoztam Kolozsváron egy közös ismerősünkkel, Szentirmai Évával, aki elmondta, hogy amikor Balázs megkapta a levelem, a gitárját a falhoz vágta elkeseredésében, hogy ezt

tettem vele. A hír hallatán én nem, de Édesanyám megnyugodott.

A Réven megismert Kinter Jenő berettyóújfalui jegyző, aki Réven Mária nővérem mentora volt, szintén írt. Jelezte, hogy tartalékos főhadnagyként behívták, és jelenleg Szamosújgyesen van, szeretne meglátogatni Vásárhelyen. Betartotta ígéretét. Eljött. Édesanyám megijedt, mert akkora volt, mint Gerő. Megnyugtattam, Jenő nem kérő, csak jó ismerős.

Juciék meghívták ebédre. Másnap kirándultunk Szovátára. Kinter Jenő kisszékelynek nevezett. A korábban Gerőtől kapott Mancibaba becenevem évtizedeken át megmaradt, egészen addig, amíg ki nem öregedtem belőle. A kisszékely viszont nem maradt meg. Ezen a kiránduláson igen kedvetlen voltam. Olgi szépen felöltöztetett, felvettem az egyik szép szövetruháját és a magas sarkú cipőjét. Nagyon meleg lett, a cipő is sértett. Jenő ajánlotta, fürdjünk meg a tóban. Azzal mentettem ki magam, hogy nincs nálam fürdőruha. Nem voltam jó véleménnyel magamról. Attól féltem, ha fürdőruhában meglát, kiábrándul belőlem. Igen gátlásos leány voltam.

Hazamenetele előtt búcsúlátogatást tett. Akkor pesti művészek játszották a Mosoly országát. Megnéztük, másnap elvittem a Kultúrpalotába. Vásárhelynek gyönyörű Kultúrpalotája van, tükörteremmel és galériával az emeleten. Amikor mentünk fel a lépcsőn, én, a 150 centi magas és a 180 centis, 28 éves Jenő, szembe jött velünk Lázár Mária,¹² a csinos, magas színésznő, egy hóna aljáiig érő férfival. Biztosan azt gondolta, hogy húga vagyok Jenőnek, mert megszólította: „Merre van a tükörterem?” Elirányítottuk. Ezután Jenő elutazott. Egy darabig megint leveleztünk.

Újabb kérőm, Honti Zoli

Honti Zoli Pécelről jött, mindketten a Baross Szövetségnél dolgoztunk. Az Ő irodája is az emeleten volt, csak egy ajtóval odébb, mint az enyém. Kelemen Judit barát- és kolléganőm irodájában ismerkedtem meg vele. Eljött ő is, vendégünk volt néhányszor. Édesanyám szívesen látta, tetszett neki a fiú. Akkor úgy gondoltam, hogy most már férjhez kellene mennem, 23 éves vagyok. Eljött hozzánk Zoli öccse és édesanyja is. Nem sokkal ezután behívták katonának. Azt írta, hogy tüdőbaja kiújult. Gyakorlaton voltak, sátot nem vittek, megfázott. Az egészsége javult, így aztán kivitték a frontra, ahonnan nem jött vissza. Egyszer, évek múlva, amikor Pesten jártam, elmentem a szüleikhez. Akkor azt mondta az édesanyja, hogy a sors jó volt hozzám, hogy így

történt, mert Zoli nagyon könnyelmű volt. Amikor nálunk volt, szeretne volna ezt megmondani, de azt gondolta, hátha velem élve megváltozik a fia. Így a jegygyűrűmbe fekete követ tettem, és azt mondtam, nem megyek férjhez. Nincs szerencsém hozzá.

Jegyzetek

¹ Ambrus Erzsébet (Bözsi, Réka), Sepsiszentgyörgy, 1914 – Székelyudvarhely, Papi otthon, 2006. december 28.

² 1899-ig Petőfalva, románul Peteni. Ambrus Margit idején már Székelypetőfalva a hivatalos neve. Falu Romániában, Kovászna megyében. Napjainkban Zabola községhez tartozik.

³ Mécs László (eredeti neve: Martoncsik József) (Hernádszentiván, 1895. január 17. – Pannonhalma, 1978. november 9.) magyar premontrai szerzetes, költő, lapszerkesztő. 1915-től jelentek meg versei. 1916-ban a premontrai rend tanárjelöltjeként folytatta tanulmányait. 1935-ben sikeres erdélyi körutat tett és megfordult Franciaországban, valamint a Benelux államokban is. Költészete újhumanista, amelyben a szolgálat- és küldetés-jelleg, az eszméletű hang a döntő. Keresztény életigenlése a gazdag, sokszínű élet teljességét hirdeti.

⁴ Sík Sándor (Budapest, 1899 – Budapest, 1963) piarista tanár, tartományfőnök, költő, műfordító, irodalomtörténész, egyházi író, cserkészvezető, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, Kossuth-díjas, a 20. század jelentős magyar lírikusa.

⁵ Szociális Testvérek Társasága (lat. Societas Sororum Socialium, ang. Sisters of Social Service, SSS), Schlachta Margit vezetésével vált ki a Szociális Miszsiótársulattól és 1923. máj. 12. alakult püspöki joghatóságú, magánfogadalmas, de a közös élet szabályait követő, női társasággá. Kolozsváron 1928-ban kezdte meg működését.

⁶ A fogadalomtételre a Szociális Testvérek Társaságának szegvári novíciátus házában került sor.

⁷ A dokumentum szövege Czibalmos József szíves közlése szerint: „Vitézi Rend Főszéktartósága. Igazolvány. (Másolat) Vitéz Czibalmos József tart. zászlós nemzeti Úr részére, ki 1899. február 14-én Szárhegyen született, rom. kat. vallású, a Kormányzó Úr Ó Fő Méltósága által, 1942. december hó 15-én vitézzé felavattatván, a „vitéz” jelző használatára és a vitézi jelvény viselésére jogosult. A másolat hitelül: vitéz Vida Gyula vezérőrnagy sk. PH”

⁸ Zichy-barlang (románul: Peștera Vadu Crișului) cseppkőbarlang. 1903-ban Handl Károly vasúti felügyelő fedezte fel. 1905-re kiépítették, Zichy Ödönről, a környék birtokosáról nevezték el. Névadója itt, a Sebes-Körös felett hidat és a barlang közelében egy vasúti megállót is építtetett.

⁹ 1919-ben kereskedők és iparosok által alapított társadalmi egyesület. Teljes neve: Baross Szövetség Kereskedő, Iparos, Rokonszalmák és Termelők Országos Egyesülete. Tagjai közé csak keresztény felekezetű illettöket vettek fel. 1945-ben feloszlatták.

¹⁰ Jancsó Adrienne (Marosújvár, 1921. március 25. – Budapest, 2006. január 23.) Kossuth-díjas magyar

színész, előadóművész. A Marosvásárhelyi Református Kollégium elvégzése (1938) után tűnt fel mint szavalóművész, főleg a népballada tolmácsolójaként s kortárs költők bemutatójaként. 1941-ben kapott előadóművészi működési engedélyt. 1942-ben férjhez ment Jékely Zoltán költőhöz, apósa Áprily Lajos lett. 1944-től a Kolozsvári Nemzeti Színház, majd a Magyar Színház tagja. 1947-ben települt át Magyarországra.

¹¹ Ez a kép, amely évtizedek után, Hagymás István fotókiállításának 2005. január 21-i megnyitóján készült a Budavári Polgármesteri Hivatal épületében, a személyi kapcsolatok láthatatlan szálainak segítségével köti össze Jancsó Adriennét, Ambrus Margitot, az ő visszaemlékezését sajtó alá rendező fiát és a Muravidék Baráti Kört.

¹² Lázár Mária (eredetileg Czartoryski Mária, Herkulesfürdő, 1895. április 18. – Budapest, 1983. október 1.), névváltozata: Czartoriszky Mária, magyar színésznő, érdemes és kiváló művész. Művésznévként vette fel édesanyja nevét.

Sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta a szerző jogutódja, dr. Bárdos István. A következő (7.) rész eseményei: a szerző tanítónői állásra pályázik, de biztos, ami biztos, híradósnőnek is jelentkezik a hadsereg-nél. A hadsereg gyorsan lépett és küldte a behívót. Szászrégenben letette a katonai esküt. Ezt követően megkapta az értesítést arról, hogy elfogadták tanítónői pályázatát is. A hadseregtől azonban már nem tudott leszerelni. Édesanyja egyedül maradt otthon. Udvarlók továbbra is jelentkeztek. Bátyját, Pétert is behívják katonának, szintén a magyar hadseregbe. Váratlanul levelet kap a frontról. Ez a levelezés amolyan honleányi kötelezettség volt. Így kívántak vigaszt nyújtani a fronton szolgáló katonáknak. Ez a levél egy István nevű katonától érkezett, több levélváltás után Margit fényképet küldött neki. István a fényképet feltette irodája falára és kijelentette: Ő lesz a feleségem. Ennek megfelelően Margit édesanyjának írt levélben megkéri lánya kezét, majd meglátogatja Szászrégenben. Megismerkedik a családdal Marosvásárhelyen. Bemutakozó látogatásra mennek István özvegy édesanyjához Battonyára. Kalandos körülmények között ki-ki állomáshelyére utazik. Ezt követően elsodorja őket egymástól a háború. Édesanyjával nem találkozik többé. Megismertet híradós szolgálatának mindennapjaival, a románok hirtelen átállásának szolgálati következményeivel, a szövetséges német katonák viselkedésével. Állomásról állomásra haladva leírja Pest, majd Kaposvár felé történő visszavonulásuk eseménytörténetét. Kaposváron újabb kiképzésen vettek részt. Juci nővére családjával és édesanyjukkal a cukorgyárak evakuálásának rendje szerint vonul vissza Magyarországra. Vőlegénye jelentkezik. Eljegyzési szabadságot kap, Budára utazik. Kaposvárra már nem tér vissza, a Gellért-hegyben működő Országos Légvédelmi Központ veszi állományába. Vőlegénye testvéreinél kap szállást.

A közszolgálo városi lap üzleti terve

(Adalékok az EVID történetéhez – 5. rész)

Folytatjuk az előző (2016/4) lapszámában elkezdett Szervezeti megfogalmazásokat, az Üzleti tervvel pedig befejeződik Bencze Cs. Attila volt főszerkesztő négyrészes cikksorozata.

A szerkesztőbizottság heti rendszerességgel, pénteken 13 órától tartja üléseit. Rendkívüli ülés bármely tag által kezdeményezhető.

A felelősség. A lapot a főszerkesztő képviseli. E jogát esetenként a szerkesztőbizottság bármely tagjára átruházhatja. A jogi vitákban a főszerkesztő képviseli a lapot, e képviselőhez jogi szakembert (ügyvédet) fogadhat fel, aki őt a lap érdekeinek védelmében segíti. A lapban közölt írások az egyéni véleménynyilvánítás jogán alapulnak. A szerkesztőbizottság véleményét tükröző írások jelzése: „A szerkesztőbizottság”. A rovatvezetők a rovatok felelős szerkesztői, e minőségükben erkölcsi felelősséget viselnek a tekintetben, hogy nemzetiségi, faji, vallási, világnézeti, személyiségi jogokat sértő közlemények ne jelenhessenek meg. A szerkesztőbizottság minden tagja polgárként bármely legálisan működő politikai vagy társadalmi szervezet tagja lehet, abban tisztséget vállalhat. A tagsággal együtt járó elkötelezettség a szerkesztőbizottságon belül nem érvényesíthető, hivatkozási alapul nem szolgálhat.

Az eddigiekből talán kitűnik, hogy az általunk javasolt keretekben az Esztergom és Vidéke városi lap szerkesztésében és kiadásában három, igen jól elkülöníthető szintben gondolkozunk:

- stratégiai-politikai szint – a városi önkormányzat szintje;
- taktikai-koncepció szint – a város „civil” társadalmának szintje;
- operatív-végrehajtási szint – a szakmai (szerkesztői-kiadói) tevékenység szintje.

A lapot dinamikus, nyílt rendszernek tekintjük, amelyben a visszacsatolás minden szinten biztosított, ugyanakkor minden szintnek elemi érdeke az információ folyamatos áramoltatása. Mivel mind a stratégiai, mind a taktikai szinten megfogalmazott cél, illetve irány a harmadik szint tevékenységén áll vagy bukik, ezt a szintet külön fejezetben – az információelmélet és a sajtóelmélet vonatkozó kutatásai alapján – tekintjük át.

Üzleti terv (1995)

Számomra nyilvánvaló, hogy egy lap függetlensége az anyagi függetlenségen áll vagy bukik –

vagyis, ha saját lábán áll, akkor jelent „üzletet”. De: egy valamennyire reális üzleti tervet csakis a kiadóval és a terjesztővel együtt lehetne elkészíteni. Egyébként is, „üzleti” területen a szerkesztő illetékessége és felelőssége leginkább a laptervre vonatkozik, vagyis arra, hogy a lap tematikája, tartalma, szellemi és vizuális „imázsa” eladható, kelendő „áru” legyen. Az Esztergom és Vidékének okvetlenül növelni kell értékesített példányszámát, de sohasem lehet olyan lap, amely csak a „piacról” él meg. A tulajdonos önkormányzatnak világosan tisztáznia kell a maga számára, milyen értelemben akar üzletet látni a lap fenntartásában. Másképp fogalmazva: mi abban az üzlet, hogy pénzt fordít rá? Még egyszerűbben: miért éri meg neki – ha egyáltalán megéri –, hogy támogassa rendszeres megjelenését (sőt, lehetőleg fejlesztését is)?

A magam részéről, várospolgárként és a szerkesztőbizottság elnökeként teljesen egyértelmű a válasz: igen, nagyon is megéri. Mégpedig azért, mert egy „magára valamit adó” önkormányzatnak alapvető érdeke, hogy értékeket támogasson. Olyan értékeket is (bármennyire „luxusnak” tűnnek a mai nagyon szűkös gazdasági helyzetben), amelyek a jövőhöz fűződnek. (Szerintem még a legszorongatóbb jelenben sem engedhetünk annyira a szegénység napi gondjainak, hogy legalább egy keveset ne fordítsunk a jövőhöz szükséges minimális „tartalékok” megóvására. Hogy ne legyen hiteles, értékeken alapuló jövőképünk, hogy ennek szüntelen közvetítését – értékesítését, ha úgy tetszik eladását – ne támogassuk. Enélkül ugyan „üzleti” mérlegünk mutathat számszerű egyensúlyt, s rövid távon „elkönyvelhetünk” sikereket, de közben folyvást a jövő kiárusítói, elárulói vagyunk. Az esélyt vesztegetjük el, hogy egyszer tényleg gazdagok lehetünk.)

A helyi sajtó „közszolgálata” azt jelenti, hogy miközben a település krónikáját folyamatosan írja, ugyanakkor a hírek és vélemények közvetítésével formálja a várospolgári tudatot, segíti az önkormányzó képességű civil társadalom szerveződését, a polgárosodást, amely – a mi társadalmunkra nézve még elég sokáig – a jövőt jelenti. Az Esztergom és Vidéke – mint polgári lap – a jövő lapja is a fenti értelemben, ezért méltó a támogatásra minden olyan önkormányzat részéről, amely valóban igényli a „párbeszédet”. Azt tehát, hogy „imázshoz” tartozzon; nem csak eltűri, de kívánatosnak tekinti a nyilvánosság ellenőrzését, a kritikus „beleszólás” lehetőségének biztosítását.

Fontosnak tartjuk, hogy üres oldal(aka)t, mindenkor biztos helyet kínáljon fel a lap bármely tisztességesen felelős, mértéktartó vélemény publikus megjelenítése, összegyűjtése számára (ideértve természetesen bármely kisebbsé-

gi véleményt is). Minden hivatalos önkormányzat számára, ha meg akar felelni hivatásának, nélkülözhetetlen egy olyan tükör, amely a lehető legfüggetlenebb: párt-, csoport-, személyi és üzleti érdekek a lehető legkevésbé homályosítják el. A választott önkormányzatok hivatása pedig azt jelenti, megbízásuk arra szól, számukra az egyetlen „jó üzlet” az lehet, hogy választóikkal együtt tervezzenek és kormányozzanak. Együtt „találják ki” – múltból, jelenből, jövőből újraalkotva – a várost, amelyben élnek. Mi az a város, ami Esztergom? Milyen legyen, hogy az maradjon, ami? Más, mint a többi város, másként otthonos. Az Esztergom és Vidéke – a maga korlátai között lehetőségeit és képességeit jól használva fel – mindig erről szól. A testületi döntés pedig megerősítette: továbbra is erről fog szólni. Legfeljebb valamivel következetesebben, igényesebben. A hetilap továbbra sem lesz pártoké, csoportoké, személyeké. Esztergomé és az esztergomiaké marad. Akiket a hetilapból ugyanaz érdekel, ami a városból: az a sajátos értékrend, ami Esztergomot Esztergommá, ami hetilapját esztergomivá teszi, teheti. A magam részéről tehát „jó üzletet” csak abban látok, hogy a műhely elnökeként ezen koncepciót „esztergomi lélekkel” vállaló, „menedzselni” képes kiadóval, terjesztővel együtt azt az értéket igyekezzek „eladhatóbbá” tenni, ami a kis piacunkon versenyben lévő laptársainkéhoz mérve sajátos, más, többet.

A tervek megvalósításához a szerkesztőknek elsősorban a laptulajdonos önkormányzat anyagi támogatásával kell számot vetniük. A költségvetési előirányzat idén egymillió forint, 1994-ben másfél millió forint volt. A hetilapnak kb. kétmillióra volt szüksége a rendszeres megjelenéshez. Az önkormányzati ráfordítás elegendő volt a beírás, szedés, tördelés, műszaki szerkesztés, korrektúra, a papír és a nyomdai előállítás, továbbá a terjesztés költségeire (beleértve a személyi jellegű kiadások közterheit is). A „piacról” – tehát a civil társadalom érdeklődése, pártfogása révén – befolyó (500 ezer Ft körüli) bevételek nagyjából fedezték a rovatvezetők, szerzők nagyon szerény honoráriumait. Az eddig számlázott 1995-ös árakon számolva (tehát feltételezve, hogy jelentősebb áremelkedés idén már nem következik be, ami aligha valószínű) az egy lapoldalra eső – honoráriumok nélküli – teljes költség kb. 8000 Ft. (Ebből a fent részletezett célokra kb. 2500, a papír- és nyomdaköltségekre 5500 Ft szükséges.) Ha a hetilap havonta 18 oldalon, évente 216 oldalon jelenik meg, akkor ez 2 270 000 forint kiadást jelent, és még legalább a tavalyi ötszázezer forint körüli honorárium-keretet a lap információs, szellemi tartalmának létrehozásához. A helyzet, úgy tűnik, elsősorban pénzügyi vonatkozásban válik nehezen kezelhetővé.

Kitörés – ahogy minden pangó vagy veszteséggel fenyegető „üzletből” – csak befektetés árán lehetséges. Az önkormányzat részéről – lehetőségeihez mérten – nagyobb támogatásra van szükség, a kiadó-menedzser és a szerkesztők részéről pedig összefogott, tervszerű erőfeszítésre, hogy a lap bevételeit a piaci értékesítésből, továbbá egyéb forrásokból is jelentősen növeljék (intézmények, egyesületek, cégek mint szponzorok).

A lapszerkezet és a tartalom értékőrző megújításához, sajátos „másságunk” kifejlesztéséhez, ahhoz tehát, hogy kelendőbb, eladhatóbb „árúként” jelenjünk meg, mindenekelőtt a személyi költségek növelésére volna szükség. Főként a lehetséges új munkatársak érdekeltiségének megnyerése céljából. Elengedhetetlen szükséglet, hogy minél biztosabb ún. „külső” munkatársakat toborozzunk: városrészi, vidéki „tudósítókat”, nem is beszélve a lap rangját növelő ismert írók (Nemere Istvántól Csoóri Sándorig) „lekötéséről” állandó havi publikációk első közlésére szóló szerződésekkel. Ugyanígy biztonsággal kellene számítani egy jó képességű, elegendő szabadidővel rendelkező „véleményriporterre”, aki minél szélesebb körből tudná ellátni a lapot interjúkkal, oknyomozó riportokkal. Az a forrás, amelyből ez évben véleményem szerint biztosan növelni lehetne az önkormányzat anyagi támogatását az volna, ha a polgármesteri hivatal sajtóreferens-újságíró státuszának teljes bér- és tb-fedezetét a lap rendelkezésére bocsátaná. (A sajtóreferensi feladatkörből a sajtófigyelést naprakészen el tudná látni a Városi Könyvtár, a kapcsolatszervezési feladatok pedig valószínűleg a polgármesteri titkár.)

Minél gyorsabban meg kell teremteni a biztos kiadói-terjesztői háttérrel. Ami a technikai feltételeket illeti, a szövegszerkesztő-bázis célszerűen tartozhat a szerkesztőséghez is. Gyakorlati szempontból mindegy, hogy hol van elhelyezve. Jelenleg megfelelő méretű monitor csak a Gran Toursnál van. Az előzőeknél sokkal fontosabb feladatok: a terjesztés hálózatának bővítése, folyamatos fenntartása, valamint a szponzorok megtalálása. Az előfizetők, ill. az eladott példányok számát többféleképpen lehetne növelni:

- a bizományosi hálózat bővítésével (boltokban, vendéglőkben, cukrászdákban stb. és az iskolákban);
- rendszeres utcai árusítással (saját – a hetilap címét trikójukon, sapkájukon hordozó – „rikkancsokkal”);
- évente egy-egy jól megtervezett reklámkampánnyal, ingyenes mutatószámokkal, az előfizetőknek jutalomkötettel.

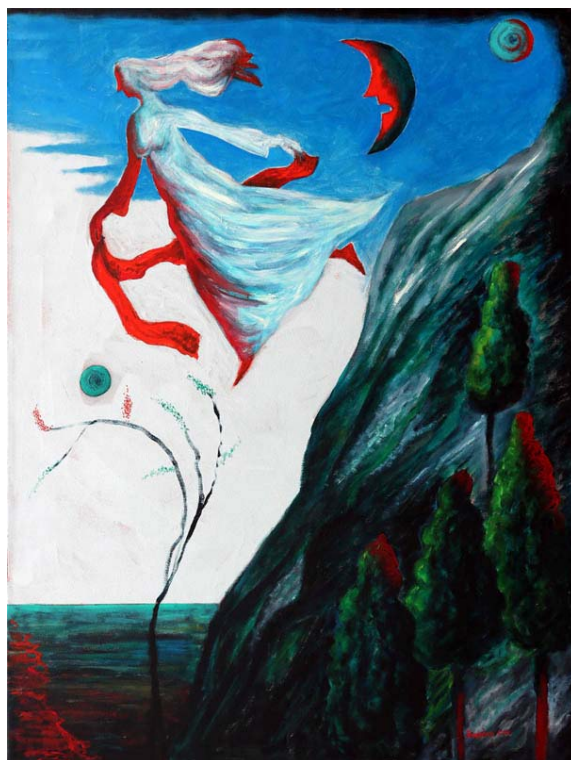
A reklámújságokkal és a napilapok hirdetési kapacitásával telített piacon a hetilapnak a szponzori jellegű, ún. arculatreklámok megszer-

zésében lehetne keresnivalója (bankok, nagyobb vállalatok nyolcad- vagy akár negyedoldalas jelentkezése havi, negyedévi rendszerességgel). Az önkormányzat „erkölcsi” támogatásaként fontos volna, hogy biztosítsa a lapnak a „félhivatalos” közlöny rangját. Ez azt jelenti, hogy a lap tulajdonos saját újságjának adja a döntés-előkészítés és a határozathozatal leginkább közérdekű dokumentumainak, háttéranyagainak első közléséhez a kizárólagos jogot. A helyi civil társadalom támogatási hányadának növelésére szeretnénk törekedni, fokozatosan elérendő célnak tekintve azt, hogy ez a hányad elérje a kívánatos 50-60%-os arányt. 1990–91-ben az önkormányzattól kapott költségvetési támogatás csupán 30-35%-ot tett ki. Az utóbbi években azonban az előállítás költségeinek nagyarányú növekedése egybeesett az állami vállalatok – egykori helyi fő szponzoraink – összeomlásával, a sajtópiacon a fizetőképesség csökkenésével, ugyanakkor a lapkiadást óriási mértékű bővülésével és nem utolsósorban a potenciális olvasók, vásárlók közéleti érdeklődésének lanyhulásával. Mindennek ellenére két-három esztendő folyamán lehetségesnek látom az Esztergom és Vidéke értékesített példányszámának 1000 körülire való emelését. (Megjegyzem, hogy az utóbbi két évben értékesített 600 körüli példánnyal sem állunk nagyon rosszul a helyi „piacon”. Csak az előfizetés ez év márciusi adatait tekintve – a példányonkénti eladás átlagszámaihoz nem sikerült hozzájutnom – a 24 Órának 7-800 előfizetője van, a Népszabadságnak 569, hetilapunknak 342, a Nép-

szavának 251, a Magyar Hírlapnak 126, az Élet és Irodalomnak 16.)

Meggyőződésem, hogy e cél eléréséhez az egyesületekben és a helyi sajtó – hetilap, tévé, rádió – körül szerveződő civil társadalom aktívabb segítő pártfogása szükséges és lehetséges is. Végeredményben optimális megoldásnak azt tekintem, hogy ha az erkölcsi támogatás növelése mellett a civil társadalom az anyagi támogatásban is eléri a fenti hányadot, ő vegye kézbe a hetilap kiadását valamelyik egyesületén (EBE?) vagy több egyesület társulásán keresztül. A hivatalos önkormányzat ettől kezdve akár a tulajdonosi jogot is átadhatná, a továbbiakban tehát ugyanúgy társadalmi egyesületet támogatva a helyi írott sajtó érdekében, ahogy a helyi tévé és rádió működésére nézve jelenleg is. Az egymást kölcsönösen megerősítő civil társadalom és helyi média a sajtó érdekét hivatástudattal felfogó és szolgáló önkormányzat támogatásával létrehozhatna egy alapítványt (pl. „A helyi nyilvánosságért”), illetve egy médiatanácsot is. Az előbbin belül közös fejlesztési alapot lehetne képezni, az utóbbi koordinálhatná a médiumok közötti munkamegosztást és a menedzselési feladatok hatékony teljesítését.

Sajtó alá rendezte Filemon Béla. A szerző 1996-tól volt az Esztergom és Vidéke 1986-tól 2007-ig kiadott új sorozatának főszerkesztője. A 2007 januárjában megjelent három (ebből az 1–2. dupla) számban már nincs senki főszerkesztőként feltüntetve. A következő számban folytatjuk az EVID történetét.

Bugyács Sándor: A bizottság

Válságtudat: igény a minőségre és versenyképességre

a) A válság mibenléte

Forrásaink közül Márton Áron és Németh László reflektáltak arra, hogy a XIX. századra a dolgok végső alapját megkérdőjelező bölcselet eljutott oda, hogy a dolgok mögött közös szellemet meglátó metafizikát számúzva, a szaktudományok lettek uralkodóvá a szellem fölött. Az ismeretek kizárólagos tárgyává az érzéki tapasztalatot téve, a szakembert avatták mindenhatóvá – aki viszont a szakján túl mást nem ismerhetett. A pozitívista „filozófia” ideje ez, ahol a szakember „nem egy közös műveltség nyelvén szól a tényekhez, hanem minden tényhez a maga külön nyelvén. ... (A tudományt...; V. L.) Ők hasítják ki a szellem közös határából és ők kerítik el.”¹ Németh László diagnózisa szerint tehát az ismeret kiszakad az egykoron volt eredendő tudás összefüggéseiből, a szakember átéli saját vélt mindenhatóságát – neki a saját szakján túliak mind dilettánsok – viszont a szakok újabb szakokat szülnék, az újabb szakok is saját nagyságukat élik át. „Azonban épp ez a nagyság vált a tudomány végzetévé is. ... Nemcsak a laikusok számúzetnek mindörökre az ismeret földjéről, de a tudósok maguk is laikusok a harmadik szomszédban. A szellemre ráfekszik az ismeretlen ismeretek végtelensége. ... A tudomány azt sínyli, hogy kiűzte magából a szellemet, a szellem embere viszont elvesztette a biztonságát, nem tájékozódhat többé kora kultúrájában. Az általános műveltség bombaszt, melynek nincs értelme: vagy elérhetetlenül sokat jelent, vagy szánalmasan keveset.”² A népi gondolat szellemtörténeti gyökereihez hozzátartozik az elszakbarbárosodó világ: a nép kétharmadának nyomoráért a gyarmati sorsunk mellett a szaktudományként jelentkező gazdaságtudomány is felelős, amely a pénz mögött nem látja az embert, és ami még rosszabb: nem is kíváncsi rá. Ez természetesen a harmadik világ helyzetére is igaz, amit említhetünk azért is, mert Márton Áron és Németh László egyaránt kifejezték közös felelősségünket, melyet a távoli népek sorsáért éreznünk kell.

Ahogy Németh László a válság szellemtörténeti alapjait fogalmazza meg, úgy Márton Áron az erkölcsi hátteret világítja meg. Márton Áron az első világháborúban katona volt, háromszor sebesült golyótól, a háború végére pedig hadnagy rendfokozatot elérve, más emberekért is felelős volt. Az erőszakmentesség apostolává válva

tudta, hogy mit beszél. „Az emberi szenvedélyek és gépek minapi gigászi küzdelmében véres *ca-fatokká szakadoztak* mind az élet velejétől, mind a társadalom szerkezetétől szánt elméletek. S az irtózatos próbatétel alatt végképp csődöt mondott a nevelés nagyképű iránya is, mely bölcseletében romlatlan emberi természetről, a *tudomány látható eredményeitől megkísértve* pedig az ember mindenhatóságáról ábrándozott. A pokoli torna idején olyan vad ösztönök ragadták meg az embert, és a *tudás az ösztönöktől elragadott ember kezében olyan gonosz eszköznek bizonyult, és a kettő – a szédületes tudás és a féktelen ösztön – együtt olyan poklokra hurcolta keresztül az istennélevésről képzelődő földi férget, hogy akarva nem akarva be kellett látnia, hogy romlatlan emberi természet nincs, s következésképp a **tudás megmérhetetlen ereje csak a megnevelt, a nyers ösztönöktől megszabadított ember kezébe való lehet.**”³*

Márton Áron válságdiagnózisa a pedagógiai, népművelő, evangelizációs programjának is indító oka lesz. Itt érdemes megfigyelni, hogy a természettudományban, mint szaktudományban, a **merő emberi tudásban** leragadt szemléletet Németh Lászlóhoz hasonlóan a válság okának tartja. Ez az a szemlélet, mely a XIX. századi pozitívista-empírista tudományban az embert, azon belül is a *csak egy szakot* ismerő szakembert mindenhatóvá avatta. Szak, mint mindenhatóság? Ott kezdődik a szellemi válság, amikor az ember még ezt az ellentmondást sem ismeri fel! Márton Áron válság-fogalmára ma, a pénzügyinek, gazdaságinak mondott válságok idején is oda kell figyelni, mert 1945-ben, Kolozsváron közölte a *válság mibenlétét, ami szerint az nem gazdasági, nem politikai, nem hatalmi, hanem erkölcsi természetű*: „Új korszak van készülőben. ... S legyünk tisztában azzal is, hogy a világválságot sem hatalmi szóval, sem egyszerű rendszerváltozással nem lehet megoldani. A rend és a béke kimondottan erkölcsi feladat.”⁴ Máshol pedig *az ember legszemélyesebb válságával hozza összefüggésbe azt, amit gazdasági és politikai válságnak neveznek*: „kitűnt, hogy a válság nemcsak gazdasági és politikai, hanem **lelki válság** is; tehát a bajokat és azok orvoslását nemcsak a külső körülményekben kell keresni, hanem a körülmények alanyában – a most valóban szenvedő alanyban – az emberben is.”⁵ A tényt, hogy a válság okát az emberben látta, a diktatúrák elleni fellépésként is értelmezhetjük. A diktatúrák, akár a náciizmus, akár a kommunizmus ugyanis azt vallották, hogy a „környezet” a bajok oka. Azt a kérdést elfelejtették feltenni, hogy a „környezet” mitől rossz. Ezek a diktatúrák a „környezet”, a társadalmi beren-

dezkedés erőszakos megváltoztatásával, vagy egyszerű terrorral vélték a válságokat megoldani. Márton Áron az emberben látta a bajok okát, így megoldásként a gondolkodás átalakítását javasolta, azt a gyökeres emberi fordulatot, amit a bibliafordítások magyar nyelve megterészként állít elénk. Az ember gondolkodásának, a saját gondolkodásnak, és nem másénak megváltoztatása azonban a diktátoroknak nem tetszett, mert ez esetben elsősorban nekik kellett volna megváltozniuk.

b) Válasz a válságra: igény a minőségre

Németh László kora szellemi és erkölcsi válságára azzal felelt, hogy megfogalmazta a maga minőségeszményét, ami egy *forradalom*, mégpedig a *minőség forradalma*, ami nem az utcán, hanem a személyes bensőben, a saját életben zajlik le. A XX. századi kollektivitás-ideológia nem szüntette meg, inkább mélyítette az újkori, „szabadgondolkodó” individualitás által kiváltott elidegenedést. Amit Németh László a minőség forradalmának nevezett, az a perszonalításra, a személy méltóságára és ezzel összefüggő felelősségére helyezi a hangsúlyt, ami *erkölcsileg több*, mint az egyén önmagában csak önös joga. A minőség forradalma, más megfogalmazásában a *minőségiszocializmus* egy keskeny út, ha úgy tesszük *harmadik út* a kollektivistá eltömegesedés és az individualista önzés között. *A minőség forradalma, mint minden forradalom, felszabadít, de nem indulatot és előítéletet, hanem szellemet építő, az elnyomásban lefojtott energiákat. Ez a forradalom az egyén, közöttük a vállalkozó egyén magába szállásával kezdődik. Olyan társadalmat vizionált Németh László, mely nem kollektivizál, de az egyén szabadsága nem lehet igazságtalanság forrása.* Hitler hatalomra jutása előtt néhány héttel írta a Tanu 1933 januári számában megjelent, *A minőség forradalma* című tanulmányát. Botránynak tartja, hogy „azoknak az embereknek a száma, akik a munkájuknak élnek, napról-napra fogy.” Növekszik a robotosok száma, fogy a lélek a munka háttéréből. A foglalkozások egyre kevésbé jelentenek műveltséget. „S hová jut a szenvedély, melynek nincs kapcsolata a közös élettel?” Az élet anyagi fedezete nem mellékes, hiszen éhezők milliói élnek kevés milliomos árnyékában, azonban: „Az elosztás forradalma ideig-óráig talán megnyugtató az emberiség igazságérzetét, de ha nem lép tovább, még boldogtalanabbá teszi az egyént.” A boldogsághoz kevés az anyagi boldogulás, amit az individuálkapitalizmus saját haszonélvezőinek biztosít, és kevés a kollektivistá társadalom messianisztikus ígérete a majdani egyenlőségről. A boldogulás-

hoz, a munka és az életöröm egységéhez meg kell világítani a munka szellemi alapjait is. Németh a válságot a munka világához köti: „Minden tanulás, képesítés haszontalan; a munka a szellem teljes önmegtagadását követeli. ... A minőségért forrongó ember ellensége a mai társadalom minden életformájának. ... Akinek nem érdeke, hogy remeket csináljon, rabszolga, akár a magányosok (individualisták, önmaguk hasznára tevékenykedők; V. L.), akár az állam piramisát építi.”⁶ Arra törekszik Németh László, hogy megszüntesse azt a szakadást, amit a sznobok a felmagasztalt „szellemi” és a ledegradált „fizikai” munka között okoztak. Nem végez külön szellemi tevékenységet egy hibakereső szerelő, vagy bármely más szakmunkás, mint egy irodakukac? (Vagy egy olyan történész, aki képtelen összefüggésbe állítani az általa levéltárból előrántott dokumentumot.)

Lehetnek, akik megvalósíthatatlan vízióknak minősítik Németh Lászlónak a munkát végző emberről megfogalmazott programját, amit a minőségi élet feltételének nevez. Amit azonban leír, az rokon azzal, amit a katolikus társadalmi tanítás – 1981-ben, II. János Pál pápa által – az *emberhez méltó* munkáról leír, ami szerint *a munka személyes* emberi tett. Ezért „az egész ember, a test és a lélek vesz benne részt, függetlenül attól, hogy fizikai, vagy szellemi munkát végez-e.”⁷ Ez az enciklika a Teremtéstörténethez csatlakozva állítja, hogy „az isten képmására teremtett ember munkája által részesedik a Teremtő művében”.⁸ Ahogy Németh a minőség vereségét látta abban, hogy növekszik a robotosok száma, úgy VI. Pál is leírja 1967-ben, hogy „csak az a munka nevezhető emberinek, amelyet az ember értelmi belátása alapján és szabadon végez”.⁹ Németh nem sokkal a Tanu-tanulmány után is elmélkedett a minőség forradalmáról, amiben változatlanul ott látta a munka forradalmát is: „A munkásnak nemcsak méltó bért kellene követelnie, hanem *méltó munkát. Élet és munka nem lehet két különböző dolog: lerobotolom a munkát, azután megyek élni.* A munka az élet, s jaj annak a társadalomnak, amely az emberek szenvedélyét átengedi a magánéletnek, a kis monomániáknak, az unalomnak, ahelyett, hogy a minőségmunkán át maga szervezné meg.”¹⁰ Bergson gondolkodását határozzák meg úgy, hogy *az élet filozófiája*. Bergson azt vallja, hogy a való élet a maga sokrétűségében és áramlásában sokkal tágabb kategória, hogy fogalmainkat ráerőltethetnénk, és Prohászka Ottokár is megfogalmaz hasonló gondolatot. Bergson szerint „nincsen a gondolkodásunknak kategóriája, ... mely pontosan ráilleszkednék az élet dolgaira.”¹¹ Németh is erre érez rá, hiszen a munkát két látszólag ellentétes, egymást fenye-

gető, ám egyaránt materialista ideológia is fogalmi abroncsok közé igyekszik szorítani. Az individuál-kapitalizmus mint haszonszerző eszközt a maga gazdaságtanába állítja, a marxizmus pedig a kollektivitás öncélú ideológiai fogalmává fokozza le. Németh László ebből a harapófogóból vonná ki a munka fogalmát, amikor a személyt építő örömforrást igyekszik megláttatni benne. Ehhez az embernek kell megváltoznia: „Lehet tömegmunkát csinálni, és lehet minőségi munkát. *Az embertől függ. Nem a foglalkozás gépiessége, mi magunk hajlunk gépiességre.*”¹²

Németh László a Medve utcai polgári iskolában – melynek megírta a társadalmi monográfiáját – leginkább olyan robotoló munkások gyermekeit gyógyította és oktatta egészségtanra, akik szerették volna, ha fiaik nem öröklik a proletársorsot, hanem legalább a kisegyzisztenciák felé elmozdulhatnak. A polgári iskola intézménye erre nyújtott lehetőséget. Pontosan tudta, hogy az iskola diákjainak szülei milyen munkát végeznek, és hogyan zsigereli ki őket a „kereszténymemzeti”, álkeresztény, álmagyar úri társadalom. Szociális lépésváltást sürget, a minőség szocializmusát, aminek semmi köze sem a nemzeti, sem pedig a nemzetközi szocializmushoz. „A munkást kétféleképp lehet megkárosítani, elvehetik tőle a munka értékét, s elvehetik tőle a munka örömét. Az első megkárosítás ellen a munkásság egy hatalmas mozgalomban kelt fel; a másikkal szemben a megkárosítás ellen nem támadt mozgalom.”¹³ A munka értékében való megkárosítás az anyagi kizsákmányolást jelenti, ami ellen szocialista mozgalmak léptek fel. Németh László a másik fajta megkárosítás ellen igyekezett mozgalmat szervezni. „A minőség forradalma mint a szocializmus kiegészítője, a munkához méltó bér mellé emberhez méltó munkát is követelt.”¹⁴ Az államszocializmus ideológusai arról beszéltek, hogy az ő rendszerükben „munkásosztály” emberhez méltó munkát végez. Itt ismét hivatkozok Andorka Rudolf demográfia-órájára, ami szerint két legjobb státuszú budai kerület lakóinak várható átlagos élettartama a hollandiainak felel meg, a pesti munkáskerületek lakói pedig várhatóan annyit éltek a hetvenes-nyolcvanas években, mint az átlagemberek Szíriában. Nem kell magyarázni, hogy mennyire volt emberhez méltó az a munka, melyet az államszocializmus idején a magyar fővárosi munkások végeztek. Ettől tartott Németh László már 1936-ban: „a minőségiszocializmus, a Bizánc-mentes szocializmus”,¹⁵ a Bizánc-mentes szocializmus pedig szovjetmentes, kommunistamentes szocializmust jelentett.

Az érzékeny szellemű Németh László válságot regisztrált, és felismerte, hogy strukturális válságról van szó. Nem volt lezárt szellem, ezért fel-

ismerése előhívta benne a minőség igényét, a válság tudata Némethben tehát szellemi felhajtóerőnek bizonyult. A marxisták diagnózisa önmagában nem volt rossz, amikor a munka és a tőke viszonyában látták a társadalmi feszültségek okát. Ők azonban konfliktust érezve, úgynevezett osztályharccal, erőszakkal akarták megszüntetni a feszültségeket. Az erőszak azonban erre nem alkalmas. Németh László, akinek válságtudatát a marxisták halálhangulatnak nevezték, társadalmi harmóniában, a polgárosodásban, a képzettség növekedésében, a munka és a szellem harmóniájában látta a kivezető utat. Azt vallotta, hogy a minőségi termelés (amit a kert-Magyarország is jelentett volna) felszámolja az osztályellentéteket. A polgárosodás igénye belülről vezérelt, a nép által akart reformra törekedett. „Belülről vezérelt” – érthetjük ezt úgy is, hogy a személy belső fórumáról, akarati világából vezérelt, kényszer nélküli reformról volt szó. De érthetjük úgy is, hogy ránk küldött megváltók nélkül, a nemzetben belül kezdődik a társadalmi kiegyenlítés minőségi programja. Már más hivatkozásokban is láttuk, hogy Németh számára ez a nyugati fejlődés vonalába tartozott volna, mégpedig a kiművelt emberfők autonóm közössége, igényessége és öntevékenysége által. A minőség forradalma a nyugati fejlődés irányából egynegyed évezreddel korábban kisiklatott Magyarországon a nyugati társadalom reformálása, helyreállítása lett volna.

c) Válasz a válságra: a versenyképesség igénye

Márton Áron kisebbségi, tehát szorongatott helyzetben élt. Németh Lászlóhoz hasonlóan érzékeny, mégpedig elsősorban az erkölcsi életre irányított emberként ő is felismerte a válságot, ami önála erkölcsi válsággként is megfogalmazódott. Ugyanakkor volt egy olyan válasza korának társadalmi válságára, ami Németh Lászlóval állítja párhuzamba, mert egyes megfogalmazásaiban *szintén a munka világához köti a válságot*. A kettejük közötti különbség abban áll, hogy míg Németh a minőség igényére, a munka szellemi hátterére irányította a figyelmet (és ez már nyolcvan éve nagy hangsúlyt kap az ő értékelésében), addig Márton Áron, a kisebbségi helyzetben élő gondolkodóként *a kisebbségi társadalom versenyképességében látott esélyt a továbblélésre*. Márton Áron értékelésében eddig nem kapott hangsúlyt ez az igénye (mely *minőségi váltás* nélkül szintén megvalósíthatatlan, „egy húron pendül” Németh Lászlóval), pedig a kisebbségi társadalmak életében napi szinten időszerű kell, hogy legyen ez a gondolat. Márton Áron szövegeinek analízise egyértelműen azt

mutatja, hogy nagy jelentőséget tulajdonított a versenyképességnek, e gondolata, mely *ma is időszerű, nem hanyagolható el.*

Volt már szó arról, hogy a népművelő Márton Áron lelkülete a közműveltséget szorgalmazó Széchenyiével rokon. Itt állítsuk párhuzamba őket azért is, mert mindkettejük hazaszeretete távont állt attól a nemzeti kritikátlanságtól, amit egy bizonyos hamis, álmagyar patriotizmus máig képvisel. Nem szépítették, nem kozmetikázták azt a képet, amit a magyar nép, a magyar nemzet mutat. Széchenyi bejárta Európát, sok helyen nyíltt lehetősége az összehasonlításra, és arra a következtetésre jutott, hogy *a magyarság elmaradott állapotban van.* „Hogy a magyar, vagyis jobban mondva a magyarság elérheti-é a németiséget – és el is hagyja-é, ez kétséges ... Ha Sopronból Bécsbe utazom, az ausztriai rész jobban tetszik, ugyanígy, ha Pestről megyek Bécsbe ... Midőn Sárospatakon át Lengyelországba mentem – Duklán által – kiváltképp feltűnt nekem Lengyelország kultúrája – összevetvén a mi barbárságunkkal. Ugyanezt éreztem, midőn Nagyváradról Fekete Tón által Erdélybe utaztam. Két évvel ezelőtt Horvátországban kivált a Sziszekről (Sziszek, horvátul Sisak: Száva parti horvát kisváros Zágrábtól délkeletre; V. L.) Zágráb felé vivő út búvölt el – és ugyancsak megjedtem a poros, hamuszürke, rendezetlen öreg pátria láttán, midőn Zákánynál tulajdon birtokaimon ismét földjére léptem.”¹⁶ Széchenyi nem szépít, *nem magyarkodik*, bármelyik égtáj felé hagyja el az ország határait (Erdély akkor a Habsburgok által el volt szakítva), elmaradottságunkat látja. Válságot regisztrál ő is, ami őbenne is felhajtóerővé lesz: „minden jobb lelkű ember bizonyos vágyást hordoz szívében – ha bár sejtetlen is – magán, felebarátin s mindenben, ami őt környezi, szüntelen javítani.”¹⁷ Íme a reform igénye, ösztönzés a változtatásra, a legnagyobb magyar fogalmazásában.

Márton Áron is gőzök nélkül nézte a magyarságot, látta elmaradott állapotunkat, ami versenyképességünk akadálya volt. „*Népünk elmaradottsága megszégyenítő.* Iparban, kereskedelemben nem bírja el a nyugati versenyt. Gazdasági szervezettsége nincs, ... A földművelésben pedig nem jutott sokkal tovább a faeke kicserélésénél. ... Az öntudatos népi magatartást pedig hazudjuk, ha állítjuk.”¹⁸ Mindezekért pedig: „*A hangos magyarkodás már nem tud megtéveszteni.*”¹⁹ Ahogy Széchenyi európai összevetésben, még a szomszéd népekhez hasonlítva is látta a dicsekvésre egyáltalán nem méltó helyzetünket, úgy Márton Áron az etnikailag tagolt, belső erdélyi társadalomban fogalmazta meg azt a válsághelyzetet, ami mellett nem állhattuk a versenyt, amiben – miként a legnagyobb magyar számára,

úgy Márton Áron értékítéletében is – a nyugati verseny volt a mérték, a felhajtóerő.

Az Erdélyi Iskola alapításának az volt a célja, hogy a népben élő belső, közösséget építő, természetes energiák felszabadítására a papok és a világi hívők közül is apostolokat képezzen. Nem mellékes a gazdasági program, de az szellem nélkül önmagában hatástalan. Ennek szellemi előfeltétele az egységes népi gondolkodás és népakarat. „Ez azonban még hiányzik.”²⁰ A felnőttekre is kiterjedő iskolán kívüli népművelésnek az volt a célja, hogy ez a közös erő létrejöjjön. Márton Áron a népközösséget értékrendi összefüggésbe állította: „Minden nép annyit ér, amennyi **értéket saját magából** ki tud termelni. S addig él, amíg életét a *saját erejével* tudja táplálni.”²¹ Árfolyamunk a saját belső erőnkől, saját értékeinktől függ. Ez életképességünk mértéke is, mert csak önmagunkra számíthatunk. „Isten segítségével és két marokra fogott akaratunkon kívül más erők nem állnak rendelkezésünkre.”²² Egyértelművé teszi, hogy létünkért versenyt kell vívnunk, és versenyképességünk tőlünk függ, másoktól segítséget nem kaphatunk. Az Erdélyi Iskolát egy felismerés lökte életbe, ami szerint a „reánk kényszerített harcban egyszer úgysis felbukunk, ha csak sopánkodunk, ... ha életünk mélyeiből a megújító források erőt föl nem fakasztjuk.”²³

Az erdélyi magyarság Trianon után nem csak a természetes nemzeti közösségéből lett kiszakítva, de állásvesztések és kitelepülések miatt értelmiségének jelentős részét is elveszítette. A harmincas évekre felnőtt az a nemzedék, mely számára már csak gyermekkori emlék maradt, hogy magyarként a magyar államisághoz tartozhat. „Az élhető, régi utak nagy része bezárult és a többi bejáratnál is nap-nap után zuhannak le az irgalmatlan sorompók. Fiainknak eddig nem járt, a bőséges időkben talán le is nézett foglalkozásokhoz kellett átcsapniuk. ... Az így magára maradt ember pedig csak akkor indul a győzelem reményével, *ha egészen kiváló abban, amit foglalkozásául választott.*”²⁴ A magas képesítettség és az abból (is) fakadó megbízhatóság alapvető igénnyé lesz a kisebbségi társadalomban. A „korszellem vastag önzése” ugyan a „faji és vallási elzárkózás elvét igyekszik alkalmazni, de *a képesítettségnek és megbízhatóságnak ennek ellenére megingathatatlan árfolyama van az emberi szolgáltatások piacán.*”²⁵ Nyilvánvaló, hogy itt első körben munkaerőpiaci és vállalkozói versenyképességről van szó. De nem Márton Áronról lenne szó, ha a megfogalmazott igény megállna ennyinél. Kisebbségi ember a szakmai kiválóságán túl csak népével közösségben érvényesülhet, így a versenyhelyzetre is megfogalmazza az egyén és közösség harmóniáját képviselő perszonalista gon-

dolatot: „hivatásában akarjon a legkiválóbb lenni, s *ugyanakkor* ne felejtse, hogy kötelessége a nemzet érdekeiért is becsülettel dolgozni.”²⁶ Máskor is megfogalmazza ezt: „A tehetség egymagában nem elég; ... párosulnia kell jellemmel, munkakészséggel, a hivatás szeretetével és eleven közösségi tudattal.”²⁷ Az angol iskolarendszert példává állítva, kettős követelményt fogalmaz meg Márton Áron a kisebbségi ember, a felnövekvő ifjú számára: *szakmai kiválóság és önzetlen jellem* szükséges a túléléshez.

A verseny kényszerének és a minőség igényének kisebbségi helyzetben megvan a maga összefüggése: „Egy nép többségi helyzetben elbíra a bizonyítványokkal és diplomákkal ellátott közép-szerűek nagyobb tömegét is. ... Kisebbségi sorsban azonban a közép-szerűek rázabadtítása a vezető helyekre nemzeti veszedelmet jelent. *A mi fiainknak minden pályán és foglalkozásban kemény versenyt kell megállniuk, az előnyökbe beleszületettek és kiváltságoltak nagy tömegével kell fölvenniük a harcot, hogy a maguk számára a helyet kiverekedjék és megtartsák; ezen kívül: mindenkinek, akinek végzettsége van, közösségi munkát is kell vállalnia, kisebb vagy nagyobb körben, politikai, társadalmi, gazdasági, népjóléti, vagy egyházi téren vezetőnek kell lennie. Mind a két igény tehát egyaránt azt sürgeti, hogy felkutassuk, kiválasszuk és tervszerű gondozásba vegyük, akikben a legtöbb tehetség mutatkozik.*”²⁸ Itt már felveti a kisebbségi iskolarendszer, vagy az iskolán kívüli *tehetséggondozás* felelősségét, de kódexet, útmutatót is javasol a rendelkezésre álló egyházi iskolarendszer számára: „A mi helyzetünkben pedig, amikor az egyesnek is, és népünk összességének is létéért kell harcolnia, egyenesen parancsoló szükség, elutasíthatatlan kötelesség, hogy ... a végrehajtás alkalmas módozatait is megkeressük és a kódexet, amely *'a kisebbségi életformára való nevelés'* pontos utasításait tartalmazza, végre nevelőink kezébe adjuk.”²⁹

Ahol az ideológiák megelőzik a nemzet érdekét, ahol nincs egy bizonyos közös nemzeti minimum, melyben a pártok egyetértenek, ott a pártpolitika felaprítja a nemzetet. Magyarországon tudni kell, hogy ez a nagy, többségi társadalmat, az anyaországi társadalmat is veszélyezteti, mert más nemzetek a belső ellentéteiket félretéve képesek összezární saját érdekükben. A nemzetek között is verseny zajlik, Márton Áron fiatal korában pedig eszmék, ideológiák is mérkőztek egymással annak érdekében, hogy önmaguk mögé állítsák a társadalmat. Az ideológiai harc elsősorban a fiatalságért folyt, mert akié az ifjúság, azé a jövő. „Eszmei áramlatok párviadala tombol az élet minden síkján. S a nagy küzdelem célja az életnek, és elsősorban az életet hordozó jövő

nemzedéknek a meghódítása.”³⁰ Megindokolja azt, hogy a nevelésnek értékeltvi alapon kell történnie, különben ordas ideológiák versenyének lesz áldozatává a kisebbségi helyzetben élő fiatalság. Márton Áron, aki felelősséget érzett a felnövekvő ifjúságért, és a generációs vitákban a „lázas nemzedék” mellé állt, tudta, hogy nem reménytelen a helyzet. Ismerte a fiatalságot, melynek gondolkodását ő is formálta. Tudta, hogy a fiatalság elégedetlen azzal a káosszal, amit az előző nemzedék által képviselt és a szellemi alapokat tagadó pozitívizmus okozott, tudta, hogy a fiatalság éhez a metafizikai alapra. „Az egyetemes világcsőd földindulásos napjai, a társadalom eresztékeinek végzetes lazulása, az összehulló rendszerek életet temető romhalmaza az ifjúság lelkében felverték az extatikus hitet, hogy *az élet nem múlhat el így.*”³¹ Azt fogalmazta meg Márton Áron, hogy egy nép versenyképessége nem nélkülözheti a szellemi metafizikai alapokat.

Jegyzetek

¹ Németh László: Új enciklopédia. (1931) In. Németh László: Európai utas. Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1973., 512. old.

² Uo., 513. old.

³ Márton Áron: Iskola kitárt ajtókkal. Erdélyi Iskola, 1935/36. évf. 1–2. sz. In. Ozsváth i. m., 123. old.

⁴ Márton Áron beszéde Krisztus Király ünnepén, Kolozsvár, 1945. október 28. Az Erdélyi Katolikus Akció Füzetek 1. Tipografia Sabin Solomon – Alba Iulia (Gyulafehérvár) In. Márton Áron a lelkiismeret apostola. Összeállította és a bevezető tanulmányt írta: Virt László. Ecclesia, Budapest, 1988., 145. old.

⁵ Márton Áron: A hitvallásos iskola feladata. Erdélyi Iskola, 1937/38. évf. 3–4. sz. In. Ozsváth i. m. 173. old.

⁶ Németh László: A minőség forradalma. Tanu, 1933. január, 139. old.

⁷ II. János Pál pápa Laborem exercens kezdetű enciklikája, 406. pont. 1981. In. Az Egyház társadalmi tanítása. Dokumentumok. Szerkesztette: Tomka Miklós és Goják János. Szent István Társulat, Budapest, é. n., 406. old.

⁸ Uo., 111. pont, 407. old.

⁹ VI. Pál pápa Populorum progressio kezdetű enciklikája, 28. pont. 1967. In. uo., 289. old.

¹⁰ Németh László: Egy iskolaorvos naplójából. 1933. április. In. Németh László: A kísérletező ember. Magvető, Budapest, 1963., 21. old.

¹¹ Bergson, Henri: Teremtő fejlődés. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1930., 2. old.

¹² Németh László: Egy iskolaorvos naplójából, 1933. április. In. uo., 22. old.

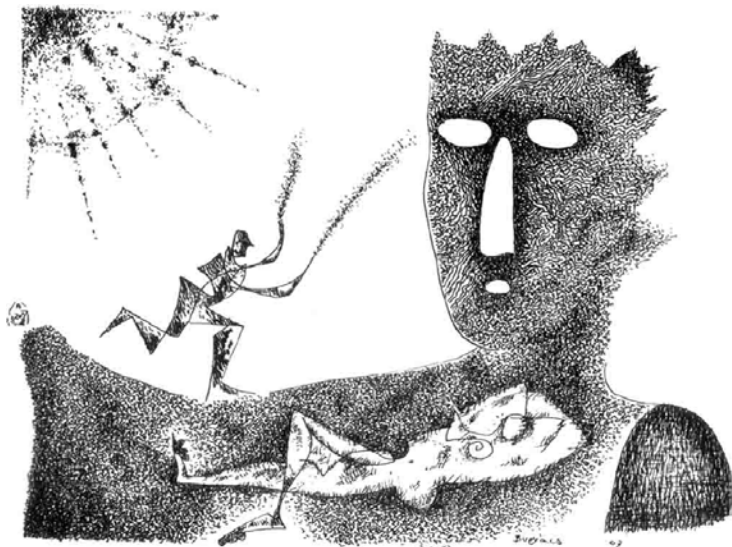
¹³ Németh László: A Medve utcai polgári. Magyar Élet Kiadása, Budapest, 1943., 7. old.

¹⁴ Uo.

¹⁵ Németh László: Nyugat és Bizánc (1936). In. Németh László: Életmű szilánkokban, I., 459. old.

- ¹⁶ Széchenyi István: Napló. Gondolat Kiadó, 1978., 647. old.
- ¹⁷ Széchenyi István: Hitel. Előszó, IX. oldal. Pest, 1830.
- ¹⁸ Márton Áron: Iskola kitárt ajtókkal. Erdélyi Iskola, 1935/36. évf. 1–2. sz. In. Ozsváth i. m., 124. old.
- ¹⁹ Márton Áron: Az elnémult harangok üzenete. Erdélyi Iskola, 1935/36. évf. 3–4. sz. In. uo., 129. old.
- ²⁰ Márton Áron: A kiszélesített iskola. Erdélyi Iskola, 1933/34. évf. 1–2. sz. In. uo., 84. old.
- ²¹ Uo., 86. old.
- ²² Uo.
- ²³ Márton Áron: Ugartörés előtt. Erdélyi Iskola, 1934/35. évf. 1–2. sz. In. uo., 106. old.
- ²⁴ Márton Áron: Az eszmény nyomán. Erdélyi Iskola, 1935/36. évf. 5–6. sz. In. uo., 134. old.
- ²⁵ Uo.
- ²⁶ Uo.
- ²⁷ Márton Áron: Templom és iskola. Erdélyi Iskola, 1939/40. évf. 3–4. sz. In. uo. 254. old.
- ²⁸ Uo.
- ²⁹ Márton Áron: A hitvallásos iskola feladata. Erdélyi Iskola, 1937/38. évf. 3–4. sz. In. uo., ¹⁷³ old.
- ³⁰ Márton Áron: Világnézet és nevelés. Erdélyi Iskola, 1933/34. évf. 5–6. sz. In. uo., 101. old.
- ³¹ Uo. 102. old.

Részlet a szerzőnek a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület gondozásában megjelenő, *Magyar nevelés. Adalék a huszadik századi magyar szellemtörténet egy fejezetéhez* című könyvéből, amelynek négy „tartóoszlopa” Karácsony Sándor, Kodály Zoltán, Márton Áron és Németh László.

Bugyács Sándor rajza

Wernke Bernát

ecsetje hangjára

(A. Bak Péter úrnak)

március idusán, felejtse e
világ tengernyi

jajszavát... hisz
ide várt Kadocsánk, Nellink és
Boriszkánk, s Te kopogtattál
a Szalon bejáratán... bizonyosan
hallva, e terem szüntelen

ritmusát –
hol képek számára, a sok derék
fal, mindig tárt, s odafeszítik
rá, alkotóik csillogását... a sok
derék művészt, ecsetje
hangjára is, buzdítván... le-
hajlásokat hallani sem

akarván, az
ideforrott remekeket, miket a
publikum, majd sétálva
csodál meg... s gyenge redő,
lép ébredőn, szemüket erősítőn –
testet, szívet ölelve, valamit
mindig súgva, füleikbe... és
előkerült lehetőségeik tetején,
emelkedik, a sok órködve
bámuló szenvedély... mit
alkotójuk, látómezejéről
dobott, erre, e sok
végigterülésbe... s most
menthetetlenbe pereg, arcára a
szemlélőknek, s ide teremtődésük
akár fali mécses, szórja a fényt
rendíthetetlenbe, március
idusának reményén... mi
akkor, 48-ban, Pesten – lebegésébe
szövődött mindenféle, egyszerre
szállingózva, odaadóba, mindent
tüsténtbe, a jövőbe szólítva... s ma
itt, mi mindannyian, Péter

hengerületében
érezzük egyszerre magunkat... csobbanó
áldását a mai napnak, fakulatlan
rábátorodásával arcunkra... mikor
március idusán, felejtetjük e
világ tengernyi

jajszavát...

A. Bak Péter

Művészcsaládok VI.

Martsa István (1912–1978) szobrász, éremművész és családja: Martsa Alajos, Martsa Istvánné, Szűcs Ilona és Martsa Piroska

Martsa István (Pozsony, 1912. június 23. – Budapest, 1978. február 3.) szobrász, éremművész:

Eredendően villanyszerelő szakmát tanult, és villanyszerelőként az esztergomi Elektromos Műveknél dolgozott. Később mozigépész lett. Szabadidejében fafaragással foglalkozott, amelyre felfigyelt az Ady-szobor és síremlék kapcsán ismertté vált szobrászművész, Csorba Géza (1892–1974). Kísértetiesen hasonló indulása volt az akkor Nyergesújfalun élő, szintén villanyszerelőként dolgozó Vecsési Sándornak (1930–2015), akiből aztán festőművész lett. Csorba Géza egyébként a II. világháború idején Martsa Alajos, Martsa István testvérbátyja esztergomi házában bújt meg az üldözések elől, ahol abban az időben a katonai behívóparancsát megtagadó Martsa István is meglapult. A háború után, Csorba Géza ösztönzésére, a Magyar Képzőművészeti Főiskolán kezdte meg tanulmányait. 1945–1950 között Csorba Géza, Ferenczy Béni (1890–1967) és Beck András (1911–1985) voltak a mesterei. Főiskolai éveinek vége felé Ferenczy Béni tanársegédje lett. Martsa István 1947 óta kiállító művész. Ferenczy Béni 1948-ban megvált a főiskolán betöltött tanári állásától, de napi kapcsolatot tartva vele, képzését tovább is szemmel tartotta. Idővel a mester és tanítványa kapcsolat barátsággá alakult. Az 1950-es évek elején közös műteremben dolgoztak, s Ferenczy Béni néhány jelentősebb alkotása itt, Martsa István VIII. ker. József utcai műtermében készült. 1951–1960 között a budapesti Képző- és Iparművészeti Gimnázium szobrász tanára volt. Tanítványai közül többen jeles alkotók lettek, mint például Asszonyi Tamás (1942–) és Sz. Egyed Emma (1935–2016).

1951-től a Képzőművészeti Szövetségben több tisztséget viselt. A Fialat Képzőművészek Stúdiójának (FKS) egyik alapítója volt 1958-ban. A Művészeti Alap (ma MAOE) vezetőségi tagja volt 1972-től haláláig. Tanulmányúton járt 1956-ban Olaszországban, 1958-ban Vietnamban, 1969-ben Mongóliában. 1964-től az Eötvös Loránd Tudományegyetem Művészettörténeti Tanszékén a szobrászat oktatója volt. Minden jelentős csoportos kiállításon részt vett. Művészeti munkásságát kisplasztikák és kisméretű portrék mintázásával kezdte. Ezt követte érmeinek gazdag sora. Portréi és érméi kitűnő ábrázolóképeségről tanúskodnak. Első korszakában, 1948–1952 között erősen kötődött a klasszikus hagyományok-

hoz. Derűs nyugalmú, lírai hangú kisplasztikáin, érmein, szobrain Ferenczy Béni stílusa, szellemi öröksége, hatása érződik tematikában és technikai megoldásban egyaránt. Mesterének művészi, emberi szemléletét egész pályája során megőrizte. Az 1950-es évek közepétől figyelme a köztéri plasztikák felé fordult, ekkortól kapott rendsze-

A Martsa szülők Piroska lányukkal

res szobor-megbízásokat, amelyek további művészetének gerincét alkották.

Az Ózd Városi Tanács Kórháza elé 1956-ban készített *Női akt* című szobrát tömör megfogalmazás, telt formák jellemzik. Művészete alapvetően realista stílusú, azonban távol-keleti útjának hatására 1959-től változás figyelhető meg szobrászatában. Az *Auschwitzi emlékműnél* elszakadt mestere szellemi hagyományától, drámai erejű, expresszív megfogalmazásával. A szobornál mind a téma, mind a megfogalmazás új a korábbi alkotásaihoz viszonyítva, és szinte összefoglalja az 1960-as évek eleje magyar köztéri szobrászatának modern törekvéseit. A vashegesztéses technikát az elsők között alkalmazta itthon. Köztéri szobrait a harmónia, a környezetbe illő megfogalmazás jellemzi. Köztéri szobraiért 1968-ban (*Braun Éva*, Budapest), 1969-ben (*Kubikos-szobor*, Kalocsa) és 1970-ben (*Talpasok*, Vaja) nívódíjat kapott.

Munkássága során 62 érmét, 57 kisplasztikát és 40 szobrot alkotott.

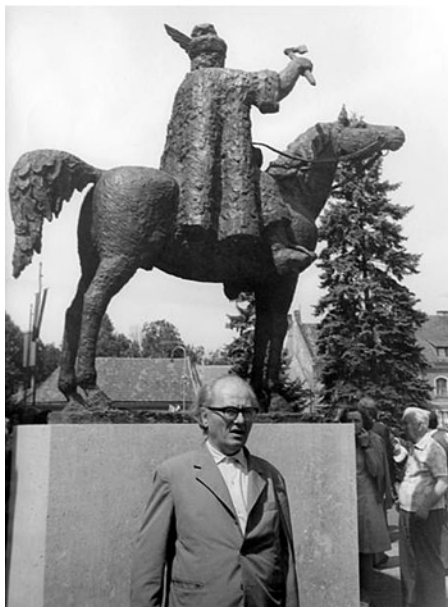
Tárgykör és műfaj tekintetében változatos művészetének központjában az ember áll, akinek sokrétűen jellemzi egyéniségét, és jeleníti meg magatartástípusait. Műveinek felépítésében a tartalom és a forma összehangolása vezérli. E cél érdekében szervezi meg a kompozícióit, alakítja ki a tömeg-és formaritmust. Mélyen átértett, elmélyült érmeinek mintázása lendületes és formagazdag. Egyik legfoglalkoztatottabb köztéri szobrászunk volt. Több parkszobra, politikai-és portré emlékműve áll a fővárosban és vidéken.

Önálló kiállításai:

1955 – Fényes Adolf Terem (M. Szűcs Ilonával), Budapest
1958 – Hanoi
1973 – Zodiákus Klub, Esztergom; Múcsarnok, Budapest
1976 – Nagy Balogh Terem, Budapest
1978 – Művelődési Ház, Oroszlány; Csepel Galéria (M. Szűcs Ilonával), Budapest

Csoportos kiállítások (válogatás):

1947 – Képzőművészeti Főiskola Növendékeinek Kiállítása, Budapest
1949 – Magyar Ifjúsági Képzőművészeti Kiállítás (Világifjúsági Találkozó – VIT), Fővárosi Képtár, Budapest
1950, 1952-55, 1960, 1962, 1965, 1968 – Magyar Képzőművészeti Kiállítás, Múcsarnok
1952 – Arcképkiallítás, Ernst Múzeum, Budapest
1954 – Magyar Plasztikai és Grafikai Kiállítás, Ernst Múzeum
1955 – Képzőművészetünk Tíz Éve, Múcsarnok; I. Miskolci Országos Képzőművészeti Kiállítás, Herman Ottó Múzeum; Nagy Balogh János Képzőművészeti Csoport Kiállítása, Budapest
1956 – Zsenyeyi Művésztelep Első Kiállítása, Szombathely
1957 – Magyar Forradalmi Művészet, Múcsarnok; Tavasz Tárlat, Múcsarnok
1958 – XXIX. Velencei Biennále; Kortárs Magyar Festészeti, Szobrászati és Grafikai Kiállítás, Antwerpen
1960 – Képzőművészetünk a felszabadulás után, Magyar Nemzeti Galéria
1964 – Szegedi Országos Képzőművészeti Kiállítás, Móra Ferenc Múzeum
1966 – Magyar művészet a X. századtól a XX. századig, Petit Palais, Párizs
1967 – I. Országos Kisplasztikai Biennále, Pécs
1968 – Fiatal Művészek Stúdiója 1958–1968, Ernst Múzeum
1969 – Magyar Művészet 1945–1969, Múcsarnok; II. Országos Kisplasztikai Biennále, Pécs
1970 – Lenin a magyar képzőművészetben, Ballassa Bálint Múzeum, Esztergom
1973 – XV. FIDEM Nemzetközi Éremkiállítás, Helsinki; Magyar Nemzeti Galéria

Martsa István Vak Bottyán szobrával

1975 – Harminc győzelmes év – Nemzetközi Képzőművészeti Kiállítás, Moszkva
1978 – Magyar Szobrászat, Múcsarnok

Emlékkiállítások:

1980 – Magyar Nemzeti Galéria; Vármúzeum, Esztergom; Magyar Szocialista Munkáspárt Pest megyei Bizottsága Kiállítóterme
1981 – Városi Művelődési Központ, Hajdúböszörmény; Művelődési Ház, Dömös
1982 – Fényes Adolf Terem, Budapest; Tungsram Klub, Budapest
1984 – Hatvani Galéria (M. Szűcs Ilonával), Hatvan
1986 – Művelődési Ház (M. Szűcs Ilonával), Tapolca
1988 – Magyar Szocialista Munkáspárt Esztergomi Városi Bizottsága Kiállítóterme (Martsa Alajossal)
1990 – Három szólamban (Martsa Alajossal, M. Szűcs Ilonával), Művészetek Háza, Szekszárd
1997 – HiltonART-X Galéria (M. Szűcs Ilonával), Budapest
2012 – Duna Múzeum (Martsa Alajossal), Esztergom

Díjai, kitüntetései:

1948 – Magyar Képzőművészeti Főiskola I. díja
1957, 1966 – Munkácsy Mihály-díj (Auschwitzi emlékmű)

1968, 1969, 1970 – Nívódíj a köztéri szobraiért
1970 – Magyar Népköztársaság Érdemes Művésze
1972 – Munka Érdemrend arany fokozata; Szocialista Munkáért Érdemérem

Martsa István mintáz

Martsa István éremművészetének kialakulására, fejlődésére nagy hatással volt mestere, Ferenczy Béni éremművészeti jártassága, amely ösztönzően

hatott rá. Éremművészetének legjelentősebb korszaka 1950–1955 közé esik, amelyet olyan kimagasló alkotások jellemeznek, mint a *Leonardo* (1952) emlékérem, amely a nagy reneszánsz mester születésének 500. évfordulóját köszöntötte, vagy a *Dante* (1953), *Van Gogh* (1954), *Tolsztoj* (1954), *Berény Róbert* (1954) éremportrék.

Martsa István:
Dombormű a székesfehérvári vasútállomáson

Az 1960-as évektől vett részt hivatalosan kiírt állami érem pályázatokon. Az ezekre készített alkotásai közül több „hivatalos állami érem” került gyártásra, mint például a *Bábolnai Állami Gazdaság* számára készített lovas érme, vagy *Dömös* város érme (1963), vagy a *Miskolci Filmsztivál* érmei (1966) stb. Érmei bekerültek a Szentendrei Éremantológiába is, amely munkákat, mint a magyar éremművészet kimagasló alkotásait, kiállításokon mutattak be szerte Európában.

Köztéri szobrai: *Kossuth Lajos*, 1945, bronz emléktábla (1976-tól az esztergomi Fürdőszálló homlokzatán); *Vasút az iparban, Vasút a mezőgazdaságban*, 1954–1961, mészkő dombormű (Székesfehérvár, vasútállomás); *Darvak*, 1955, alumínium (Budapest); *Domborművek*, (Budapest, Újpesti lakótelep); *Női akt – Álló nő*, 1956, mészkő (Ózd, Városi Kórház); *Szerelmespár*, 1960; *Emberpár – Szerelmespár*, 1961, mészkő (Budapest, XII. ker. Szanatórium utca 2.); *Mártíremlékmű*, 1965, vas (Auschwitz, láger); *Auschwitzi mártíremlékmű*, 1965, vas, másodpéldány (Esztergom); *Gyümölcsstermesztők*, 1956, kettő terrakotta dombormű (Kazincbarcika, Borsodi Vegyi Kombinát F. épület); *Zuhanyozó nő*, 1959, mészkő (Siófok, vasútállomás parkja); *Női akt – Ülő nő*, 1959, mészkő (Budapest, VIII. ker. József utca 22., park); *Gondozónő gyermekkel*, 1959–1961, mészkő (Budapest, VII. ker. Gorkij [1991-től újra Városligeti] fasor 39–41. előkert); *Anya gyerekkel*, 1962–1966, mészkő (Esztergom, Városi Kórház parkja); *Gólyák*, 1960-as évek (Budapest, kispesti bölcsőde előtt); *Függőónos fiú*, 1964–1965, bronz

Martsa István:
Nagy Balogh János

(Salgótarján, Ipari Szakmunkásképző Intézet); *Felszabadulási emlékmű*, 1965, bronz (Hajdúböszörmény); *Tisza – Fekvő nő*, 1966–1969, bronz (Szolnok, Damjanich János Múzeum); *Kürtös lány – Zenélő kislány*, 1967, bronz (Siklós, gimnázium); *Braun Éva*, 1968, bronzportré (Budapest, I. ker. Szilágyi Erzsébet Gimnázium); *Napernyős nő – Napozó nő*, 1968, hazsolti mészkő (Balatonalmádi, Pannónia étterem); *Ülő nő*, 1968, mészkő (Budapest, VIII. ker. József utca); *Ülő paraszt férfi – Bíró*, 1969, mészkő (Budapest, XVII. ker., Pesti út 165.); *Kubikos*, 1970, bronz (Kalocsa, Ecetgyári híd); *Talpasok*, 1975, bronz (Vaja, Művelődési Ház parkja); *Vak Bottyán – Bottyán János*, 1977, bronz lovas szobor (Esztergom, Széchenyi tér [2006 májusa óta a városháza udvarán]); *Bókay János*, 1978–1979, bronz portré (Budapest, VIII. ker., Bókay János Egészségügyi Szakközépiskola, Csobánc utca 1.); *Nagy Balogh János*, 1975,

Martsa István Tisza című szobra Szolnokon

mészkő (Budapest, XIX. ker., Wekerle-telep, Kós Károly tér); *Kőrösi Csoma Sándor*, 1978–1981, bronz portré (Hajdúnánás, gimnázium); *Ignotus Pál síremléke*, 1969, bronz dombormű (Budapest, Kerepesi Temető, 24/1-2-72.); *Szécsi Zsigmond*, 1969, mészkő (Sopron); *Illés Nándor*, 1969, mészkő (Sopron); *Női figura*, 1971–1972, bronz (Szőny, Kőolajipari Orvosi Rendelő); *Karitás – Női figura*, 1971–1973, tardosi márvány (Pápa, Városi Kórház); *Bölöni György*, 1972, bronzportré (Szigliget, Alkotóház parkja); *Kazinczy Ferenc*, 1972–1973, bronz mellszobor (Abony, Szociális Otthon); *Házaspár*, 1973, mészkő (Veszprém, Megyei Kórház); *Móricz Zsigmond*, 1974–1975, bronz mellszobor (Békéscsaba, Köröspart sétány); *Louis Saillant*, 1975, márvány, bronz (Hévíz, SZOT-üdülő); *Hege-*

dűs lány, 1976, bronz (Sopron, Liszt Ferenc Művelődési Központ); *Felszabadulási emlékmű* (Marton Lászlóval), 1976, mészkő (Budapest, XVIII. ker., Vörösfény utca – Címer utca sarok); *Mártírelmékmű*, 1980, bronz (Esztergom, Madách tér); *Martsa István síremléke – Karitás*, 1982, mészkő, az 1971-es pápai mű másodpéldánya (Budapest, XII. ker., Farkasréti Temető, 25-1-35.); *Géme*k, 1984, alumínium (Budapest, XIX. ker., Tálás utca 15., kert).

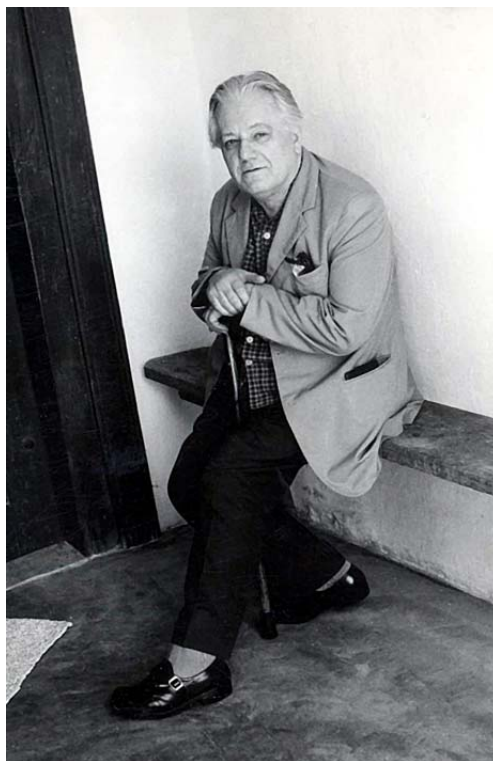
Művei közgyűjteményekben: Balassa Bálint Múzeum (Esztergom), Janus Pannonius Múzeum (Pécs), Magyar Nemzeti Galéria (Budapest).

Felesége: Szűcs Ilona festőművész. Gyermekei: Martsa Piroska restaurátor művész és dr. Martsa Balázs traumatológus.

Martsa Alajos (Pozsony, 1910. május 31. – Esztergom, 1979. április 15.) fotográfus, fotóművész, könyvtárigazgató, Esztergom Díszpolgára:

1920-tól Esztergomban élt. A polgári elvégzése után könyvkötőtanuló volt. Gyerekkori szánkóbalesete egész hátralévő életére mozgássérültté tette. Ezután fordult a fotográfia felé és tanult meg fényképezni Tvarosek Páltól, Albrecht Ferentől, Uy Kálmántól, akinek makói műtermét vezette. Több magyarországi fotóműteremben dolgozott. Szegeden a neves Rónai (eredetileg Rosenberg) Dénesnél (1975–1964) ismerte meg a külföldi avantgárd folyóiratokból Moholy-Nagy László (1895–1946), El (eredetileg Lazar Markovics) Liszickij (1890–1941) fotogramjait, fotómontázsait.

Bekapcsolódott a munkásmozgalomba is. A gazdasági válság idején műteremről műteremre vándorolt. 1933-ban Esztergomban önálló fotóműhelyt nyitott. Amatőr munkák kidolgozásából élt. 1935–1937 között Tuniszban egy magyar fényképész segédje volt. Itt készült fotói az avantgárd hatására születtek. Tuniszi képeit „A világ népei” című kötet és magyar képes magazinok közölték. 1937-ben Esztergomban modern szellemű portréműtermet nyitott, amely művészeti, szellemi műhellyé vált. A II. világháború alatt egy bombatámadás miatt csaknem minden addigi fotográfiája megsemmisült.

Martsa Alajos

Martsa Alajos portré

1945-ben a Magyar Kommunista Párt (MKP) tagjaként megyei alispán, az Ideiglenes Nemzetgyűlés tagja volt, majd városi párttitkár Esztergomban, aki jelentős szerepet játszott a város újjáépítésében. Kisiparosként, miniszteri biztosként a KIOSZ helyi szervezetének megalakítója, a város képviselő-testületének tagja volt. 1951–1973 között a városi könyvtár vezetője.

Fontos volt kultúraszervező tevékenysége, a városi fotósakkör megalakítója, Ferenczy Bénivel együtt az esztergomi művésztelep megszervezője volt. Műterme festők, írók és a szellemi élet egyéb nagyságainak kedvelt találkozó helye, szellemi műhelye lett. Móricz Zsigmond (1879–1942), Tersánszky Józsi Jenő (1888–1969), Féja Géza (1900–1978) írók, Berda József (1902–1966), Nagy László (1915–1978) költők, Mucsi András (1929–1994) művészettörténész, Ferenczy Béni, Csorba Géza

szobrászok, Czóbel Béla (1883–1976) festő, Zolnay László (1916–1985) régész, Buga doktor, Buga (eredetileg Bukaszky) László (1906–1988) és még sok más jeles személyiség számára fontos találkozási pont lett a fényképész műteremlakása, ahol később – a vendéglátó hatalmas asztala körül – éjszakákba nyúló művészeti és politikai viták zajlottak. A nyüzsgő művészeti életnek is köszönhető, hogy 1947 nyarán – a város meghívására – Ferenczy Béni szobrászművész, főiskolai tanár három növendékével – Vigh Tamás (1926–2010), Kiss Sándor (1925–1999), Martsa István – művésztelepet létesített Esztergomban, ahol maga is több művet készített (a Babits-síremlék másodpéldánya a városi könyvtár olvasótermét díszítette, Leány bagollyal című domborműve Martsa Alajos síremlékén látható). Martsa Alajos szervezte az első kiállítást a sokáig elhallgattatott Kassák Lajosnak (1887–1967). Közben folyamatosan fényképezett, fotogramokat, nonfiguratív képeket készített, amelyeket fotóilluminációnak nevezett. Portréi, művészfotói mellett a műtárgy- és csendéletfotói a legjelentősebbek.

Emlékkiállításai:

1982 – Vármúzeum, Esztergom

1984 – Dorog

1988 – Magyar Szocialista Munkás Párt Esztergom Városi Bizottsága Kiállítóterem, (Martsa István szobrásszal)

2012 – Duna Múzeum, Esztergom (Martsa István szobrásszal)

Az esztergomi Belvárosi temetőben a Temető utcai oldalon, egy csendes kis dombocskán áll Martsa Alajos síremléke, amelyet Ferenczy Béni „*Leány bagollyal*” című domborműve díszít.

Hagyatéka Budapesten látható a Martsa Múterem-Múzeumban (VIII. kerület, József utca 37.). Munkásságáról a Kecskeméti Fotómúzeum adott ki monográfiát.

További irodalom

Zolnay László: Martsa Alajos. Fotóművészeti Kiskönyvtár, Corvina Könyvkiadó, Budapest, 1977.

Kaposi Endre – Kincses Károly – M. Szűcs Ilona: Martsa Alajos és művészbarátai. Magyar Fotográfiai Múzeum, Budapest, 2001.

Martsa fivérek emlékkiállítása: Esztergom 1988.

március 21. – április 29. (meghívó, leporelló, 5 oldal).

Nevezetes fotója: Kassák Lajos portréja – 1963, fekete-fehér, 18,5 x 47,5 cm.

Martsa Alajos nem nősült meg, családot nem alapított.

2010-ben volt születésének 100. évfordulója, de Esztergom városa elfeledkezett róla. Volt a városnak Babitsról elnevezett könyvtára, Martsa Alajos erőfeszítései nyomán jött létre, s ő volt az első igazgatója is. Lebontották, a földdel tették egyenlővé, félbehagyott épület, használaton kívüli mélygarázzsal meredezik a helyén.

Időközben a díszpolgári címet felülvizsgálták az illetékesek, és megállapították, hogy Martsa Alajos továbbra is maradhat díszpolgár. Erről örömmel értesítették a hagyatékot ápoló és gondozó családot.

M. Szűcs Ilona (Pécs, 1925. április 16. – Budapest, 2010. április 19.) éremművész, író, festőművész, Martsa István szobrászművész fele-

M. Szűcs Ilona

sége. 1949-ben rajztanári, 1951-ben művészdiplomát szerzett a Magyar Képzőművészeti Főiskolán. Mesterei: Kmetty János (1889–1975), Berény Róbert (1887–1953), Ferenczy Béni, Szőnyi István (1894–1960). Az akvarell műfaj érzékeny művelője. Az impresszionizmus hagyománykörét folytatta. A természethez, az élethez gyermekkor óta fennálló, sok szállal fűződő, szoros érzelmi kapcsolat szövi át műveinek egészséges realizmusát. Lírai hangvétellű alkotásában a látott valóság friss, hangulatgazdag visszaadására törekedett. Tájélményeit az Ormánság és a Dunakanyar szépségei határozták meg. Szívesen festett enteri-

őröket és virágcsendéleteket is. Művészeiről és barátairól remekül jellemzett, bronz portréermekeket, plaketteket mintázott, mint például: Martsa István, André Kertész (1894–1985), Babits Mihály (1883–1941), Csontváry Kosztka Tivadar (1953–1919), Faludy (eredetileg Leimdörfer) György (1910–2006), Ferenczy Béni, Karinthy Frigyes (1887–1938), Tőkei Ferenc (1930–2000), Van Gogh (1853–1890). Expresszív kifejező formáit sosem engedi szétfutni a szigorú formaérzék fegyelme, s ez a feszültség adja érmeinek hangulatát.

Karakterisztikus portréival, tájképeivel rendszeresen szerepelt kiállításokon.

Minden jó művészetnek tudás az alapja. Nem a vicc és ötlet.

A mű nem akar tetszeni. (A giccs viszont igen!)

Díjai, kitüntetései:

1983 – Arcok és Sorsok Országos Portré Biennále különdíja (Hatvan, Hatvani Galéria)

1988 – Józsefvárosi Becsületkereszt

2000 – Aranydiploma

Önálló kiállításai (válogatás):

1955 – Fényes Adolf Terem (Martsa Istvánnal), Budapest

1963, 1966 – Művelődési Központ, Esztergom

1966, 1972, 1978 – Fényes Adolf Terem, Budapest

1976 – Mednyánszky Terem, Budapest

1978 – Kisfaludi Strobl Terem, Zalaegerszeg; Csepel Galéria, Budapest

M. Szűcs Ilona: Mimi, bronzérem

1980 – Balassa Bálint Múzeum, Esztergom

1981 – Derkovits Gyula Terem, Szombathely; Dömösi Galéria, Dömös

1983 – Képcsarnok, Dunaújváros

1984 – Hatvani Galéria, Hatvan

1985 – Benczúr Gyula Terem, Nyíregyháza

1990 – Főszékesegyházi Kincstár, Esztergom; Művészetek Háza (Martsa Istvánnal, Martsa Alajossal), Szekszárd

1993 – Művelődési Ház, Nagymaros; Vigadó Galéria, Budapest

1995 – Józsefvárosi Galéria, Budapest; Megyeháza, Esztergom; Városvédő Egyesület, Budapest

1997 – Hilton ART-X Galéria (Martsa Istvánnal), Budapest; Kossuth Klub, Budapest

2001 – Művelődési Ház, Keszthely

2002 – Józsefvárosi Galéria, Budapest

2005 – Városvédő Egyesület, Podmaniczky Terem, Budapest

M. Szűcs Ilona műterme

Csoportos kiállítások (válogatás):

1960 – 8. Magyar Képzőművészeti Kiállítás, Múcsarnok, Budapest

1970 – I. Országos Akvarell Biennále, Eger

1983 – IV. Országos Éremművészeti Biennále, Sopron

1987–1999 – VI–XII. Országos Éremművészeti Biennále, Sopron

1984 – 31. Vásárhelyi Őszi Tárlat, Tornyai János Múzeum, Hódmezővásárhely

1989 – Országos Kisplasztikai Biennále, Pécs

1990 – A Martsa család kiállítása, Művészetek Háza, Szekszárd

2001 – Szobrászaton innen és túl, Múcsarnok, Budapest

2003 – Érem és irodalom, az MKISZ Érem Szakosztály Kiállítása, Petőfi Irodalmi Múzeum

2004 – FIDEM Nemzetközi Éremművészeti Kiállítás

Művei közgyűjteményekben: Balassa Bálint Múzeum, Esztergom; Déri Múzeum, Debrecen; Dobó István Vármúzeum, Eger; Ferenczy Múzeum, Szentendre; Halmstadt, Svédország; Mezőgazdasági Múzeum, Budapest; Xantus János Múzeum, Győr.

Köztéri művei: *Lékai bíboros*-portré (Zalalövő); *Lékai János bíboros*, 1994, bronz, dombormű (Esztergom); *Pilinszky János*-portré, emléktábla (Budapest).

Emlékkiállítások: 2016 – Csorba Győző Könyvtár Várkonyi Nándor Fiókkönyvtára (Pécs); Művészetek és Irodalom Háza – Martyn Ferenc Galéria (Martsa Istvánnal, Pécs).

Írói munkássága: Templomok a Józsefvárosban; Palotanegyed a Józsefvárosban; Védett értékek a Józsefvárosban; Egy műteremház a Józsefvárosban; Freskók, falképek a Józsefvárosban; Műteremház 1898–1998.

Martsa István szobrász 1949-től bérelte többmagával a háborúban romossá lőtt műtermet. Feleségével, M. Szűcs Ilona festőművésszel 1950-től éltek itt, s tették a területet lakhatóvá, a kertet valódi kis édenkertté. Erről az időszakról M. Szűcs Ilona *Egy műteremház a Józsefvárosban* című önéletrajzi könyvében ír (Budapesti Városvédő Egyesület, Budapest, 1984).

Martsa Piroska (Budapest, 1963. június 5.) szobrászrestaurátor művész, animációs mozdu-

M. Szűcs Ilona: Piroska kakással, akvarell

lattervező, műteremvezető, Martsa István és M. Szűcs Ilona lánya. A budapesti Fazekas Mihály Gimnáziumban érettségizett 1981-ben, majd bórdíszműves szakmát tanult. 1984-től a Pannónia Filmstúdióban dolgozott mozdulattervezőként. Közreműködött Jankovics Marcell (1941–), Richly Zsolt (1941–), Gémes József (1939–2013), Békés Rozi (1955–), Ke-

resztes Dóra (1953–) filmjeiben. Ez idő alatt a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola játékszakai diákjainak tartott animációs képzést, és több könyvet illusztrált. 2003-ban felvételizett a Magyar Képzőművészeti Egyetem szobrászrestaurátor szakára, ahol 2008-ban diplomázott, majd 2009-ben tanári diplomát szerzett. Diplomamunkája a bodajki kegytemplom oltárangyala, szakdolgozatát a barokk templomi kartusokról írta. Tanárszakos dolgozatát „Jankovics Marcell Az ember tragédiája című animációs filmsorozatának beépítése a középiskolai rajz-, irodalom- és művészettörténet oktatásba” címmel írta.

A Martsa Műterem és Művészkert vezetője. A Martsa család művészeti hagyatékának gondozója bátyjával, dr. Martsa Balázs traumatológussal. Martsa István testvére, az Esztergomban élt Martsa Alajos fotóművész hagyatéka szintén e helyen kerül bemutatásra. Martsa Piroska kultúrtörténeti előadásokat tart a műteremben, illetve más intézményekben is. Művészettörténeti és szakmai gyakorlati tanárként részt vesz a rajzfilmes OKJ-s képzésekben. Szabadidejében kerámiával foglalkozik.

A művészeti alkotófolyamat egyik fontos követelménye a műgond. A művész csak akkor hozhat létre tökéletes műalkotást, ha a legnagyobb műgonddal igyekszik megszabadulni a rutintól és a modorosságtól, ha a kifejezni szándékolt tartalomnak, mondanivalónak megfelelően gondosan finomítja, csiszolja formai eszközeit.

Előadásai: József utcai Műteremház története; Józsefváros szobrai; Józsefváros kovácsoltvas kapui; Józsefváros utcái; Eltűnő mesterségek; Az ember tragédiája (kultúrtörténeti sorozat); A rajzfilmről; Repüléstörténeti sorozat: Sárkányrepülés; Kisgépes repülés; Nagyrepülők.

Könyvillusztrációi: B. Méhes Vera: Nagybetűről kisbetűre; Dallos Szilvia: Illemerke története az óvodában (Intergra Project Kiadó); Dallos Szilvia: Illemerke története az iskolában (Kávé Kiadó); Életrevaló (A Karinthy Gimnázium)

um tanácsadó könyve érettségizőknek); Martsa Piroska – Dóry Béla: A Susogó-völgy; Ábrahámné – Poros – Trentin: Magicland (angol nyelv-tankönyv); Ábrahámné – Poros – Trentin: Magic friends (angol tankönyv).

2016-ban jelentették meg a – bátyjával közösen írott – könyvet, a Józsefváros Becsületkeresztjével kitüntetett városvédő édesanyjuk, M. Szűcs Ilona festőművész életéről és munkásságáról (Martsa Piroska – Martsa Balázs: Pintyő – M. Szűcs Ilona élete és munkássága, szerzői kiadás, Budapest, 2016).

Abban a szerencsében volt részem, hogy személyesen is ismerhettem Szűcs Ilonát, hiszen több kiállításán jelen voltam. Mint szakmabelit is érdekelt az ő művészete, sokoldalú tevékenysége. Lenyűgözött, ahogy gondozta férje művészi hagyatékát, és minden tőle telhetőt megtett, talán még azon túl is, hogy Martsa István művészete ne merüljön feledésbe. Halála után gyermekeik folytatják a hagyaték gondozás felelősen szép, de nem könnyű munkáját, amihez a gyermeki szereteten, elhivatottságon felül még sok minden szükséges. Átérezem a feladat minden szépségét és nehézségét, hiszen jómagam is hagyaték gondozó vagyok. Talán ezzel a kis összeállítással én is hozzájárultam ahhoz, hogy a Martsa művészcsaládra irányuljon egy kis figyelem.

Forrás: Kortárs Művészeti Lexikon I–III. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 1999–2001.; [<https://artportal.hu/lexikon-muvesz/martsa-alajos-3227/>]

Németh Bálint

Hold

A hold bevilágítja az éjszakát,
S csendben ülve, hallgatja az éj szavát.
Ő maga nem sötét,
Bágyadtan világít, minden nap eltökélt.
Hallgatása mégis nekem nagyon sokat mond.
Bágyadtan világít, mintha érezné: sok a gond.
A hold, udvarában a csillagok a vendégek,
Mint nekem egy pillantás, melyet elkapva
lelkemben elégek.
Sötét ez az éj, mégis nálam a vörös szín dominál.
Szerelem. Ezzel a tünettel voltam dokinál.
Közhelyként mondta, csak várjál!
Valahol biztosan épp rád vár.
A szív nem túl hiszékeny.
S mondandója elől lassan kitértem.
Ám a vörös szín nem nyugodott meg bennem.
Egyik pillanatról a másikra szerelmesebb lettem.
S a közhelyek némelyike értelmet nyert
szememben.
Így már nem csak hold mi ragyogni képes
a szememben.
Már nem csak a hold, mit gyönyörűnek látok.
Rád nézve áldás ez, de a holdnak átok.
Most már nem a hold mosolyog le rám.
Most már órá nézek, tőle vagyok boldog,
s ő is boldog már.
S a hold emlékét félretéve
Őt helyezem előtérbe.
S a hold lemege, felkel majd a nap.
A hold elment de ő itt maradt.
Sugárzik, s fényesen ragyog.
Nézem, s boldog vagyok.
Sugara melegen érintik a testem.
Legbelül most is épp, közös jövőnket festem.

Martsa műteremház

Kálvária, kereszthalál és feltámadás

Amikor Tünde belépett Pilátus irodájába, ahova már előzőleg bejelentkezett, érezte, hogy baj lesz, hiszen a titkárnő várta, nem maga Pilátus, aki arra hivatkozott, hogy sajnos várnia kell a helytartóra.

– Legyen nyugodt, hamarosan jönni fog Pilátus, csak várjon türelmesen – tájékoztatta a titkárnő, aki kedves volt hozzá, elbeszélgetett vele, de ő sem tudta megmondani, mikor érkezik meg az elfoglalt Pilátus.

A helytartó rezidenciája fényűző volt, ki tudja, hogy mi célból, de látni lehetett a helyiségen, hogy sok pénzt költöttek rá, hogy látszódjon, nem mindennapi irodáról van szó. Aztán betopant az irodájába Pilátus, aki meglehetősen zaklatott állapotban volt, feszült a dühtől. Tündének úgy tűnt, hogy már előtte felhergelte magát, mint ahogy a politikusok szokták magukat felhergelni, ha van rá valami okuk, ha meg nincsen, akkor pedig kitalálják. Tünde várakozó helyzetben tartotta magát, hiszen ő akart ide jönni, most minek háborogjon. Pilátus közelebb lépett hozzá, és az asztalon belelapozott a tanulmányköteteibe, amelyeket azért tett oda, hogy könnyebben mutassa be a koncepcióját. Később arra is rádöbent, hogy ez is felesleges volt, hiszen Pilátus már előzőleg eldöntötte, hogy csak azért sem akarja őt meghallgatni. A lapozgatás még ingerültebbé tette Pilátust, aki ezt is megszokott póz-ként cselekedte, hiszen ő a helytartó, és azt csinál, amit akar. Ki is mondaná meg neki, mi a jó és mi a rossz cselekvés? Ő korlátlan és öntörvényű. Ő a 21. században él, amikor okos telefonokkal hálózunk be a világot, vagy a világ minket.

– Mi az igazság? – kérdezte Pilátus izgatottan Tündétől.

– Az én igazságaim a könyveimben rejlenek, leírtam őket. Időre van szükségem, hogy ismerhessem. Ez alapján szeretnék dolgozni, értékeket teremteni a helytartó birodalmában, ahol születtem – válaszolta Tünde.

– A te világod nem illik bele a mi világunkba. Mit is akarsz tőlünk? Itt már kihalóban van a magyarság, porladozik, nem kell őket feltámasztani a poraikból. Egyébként is porból lettél, porrá válsz. Nem kellene itt magyar gyűjtemények, nincsen, aki olvassa őket – folytatta a mondani-valóját Pilátus.

– Felesleges itt megváltani a világot, mi megváltás nélkül is jól megvagyunk – bontotta ki a gondolatait Pilátus.

– Minek itt a prófécia? Nem értjük mi ezt. Miért is erőlteted ránk? – folytatta Pilátus, s még levegőt sem vett, annyira izgalmasnak tartotta a beszélgetést, amelyben csak ő beszélt, szokása szerint.

– Mi mást akarunk, itt és most élni, jól élni és nem a keresztfán. Minek az evangélium? Csak megzavarja a gondolatainkat. Ki akar napokig szenvedni a keresztfán, a Golgotán? Ki volna ilyen hülye, s a két lator is csak kinevetne. Ez a világ nem a te oldaladon áll – fejezete be a beszédét Pilátus, a procuratori rangú helytartó.

Tünde nem jutott szóhoz, felállt és némán távozott. Elkezdte járni a kálvária útját. A feltámadása is késni fog, de ahhoz, hogy feltámadjon, előtte meg kellene halnia. Kint az utcán nagyot sóhajtott, és rossz döntésnek vélte a találkozást Pilátussal, habár a rómaiak idején még a néppel is szembesülnie kellett volna. Ezen az utcán egy holt lélekkel sem találkozott szerencséjére.

„Pilátus pedig látván, hogy semmi sem használ, hanem még nagyobb háborúság támad, vizet vévén, megmosá kezeit a sokaság előtt, mondván: Ártatlan vagyok ez igaz embernek véréstől; ti lássátok!” – a Biblia szerint...

Bugyács Sándor rajza

Mai világ

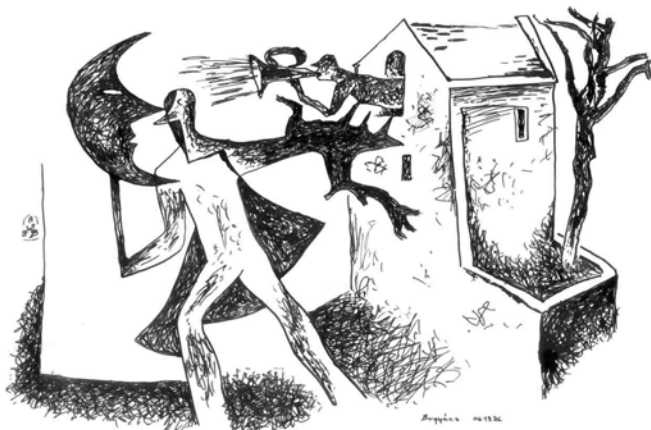
Magukba fordulnak, és rosszul látják a világot
De mindig vannak, kik hoznának rád virágot
Nem szabad, hogy a rossz szavakra koncentrálj
Inkább magadban a rosszból jót konvertálj

Ne befolyásoljon semmiben senkinek
a véleménye!
Szeretet és boldogság, ez minden szívnek két
reménye
Akinek nem ez, az vagy hazudik vagy túl sokat
megélt
De mindig kell, hogy boldogságodra láss
reményt

Ha rám hallgatsz, akkor a jó szavakat veszed be
És a rosszakat a hátad mögött teszed le
Mert a jóléthez nem kell más, csak pénz?
De a jólét nem boldogság, hidd el ezt nekem
és nézd:

Itt állok szegényen, de belül mégis gazdagon
Milliárdos kocsi lenne a boldogság? Az. Nagyon
Nem mindenki tudja, de minden ember jónak
születik
De vannak, kik nem maradnak azok,
és megutálják szüleik

Fiatalok a kiutat a drogokban látják
Ezzel a boldogságukat le is váltják
Engem nem érdekel az, hogy ki mit mond
Van egy stílusom és ebben vagyok itthon. Pont.

Bugyács Sándor rajza

Eseménynaptár

Keresztény Múzeum (2500 Esztergom, Mindszenty tér 2.), Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület: Morvay László kiállítása. 2017. június 17. – szeptember 4. Megnyitó: 2017. június 17., 16 óra. A megjelenteket köszönti: Kontsek Ildikó múzeumigazgató. A kiállítást megnyitja: Bánhidya László alpolgármester. A művészt bemutató könyvet ismerteti dr. Bárdos István művelődéstörténész, a kötet szerkesztője és a hozzá írt tanulmány szerzője. Közreműködők: Geiger György Kossuth- és Liszt Ferenc-díjas trombitaművész, Érdemes művész, Maros Éva Liszt Ferenc-díjas hárfaművész, Wernke Bernát költő. Megtekinthető: szerda–vasárnap 10–17 óráig.

Duna Múzeum Európai Közép Galériája, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület: Kántor János kiállítása, 2017. 06. 30. – 2017. 07. 31. Megnyitó: 2017. június 30. péntek 17 óra. A kiállítást megnyitja és a művész Metszetek és karcok című albumát bemutatja Györffy Sándor grafikusművész. Megtekinthető: 2017. 06. 30. – 2017. 07. 31. között 9–16. óráig (szünnap: kedd). 2500 Esztergom, Kölcsey utca 2. Tel.: +36 33 500 250, Fax: +36 33 500 251, www.dunamuzeum.hu

A **Kismarosi Teleház** Alapítvány és a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület szeretettel meghívja Önt 2017. július 27-én (csütörtökön) 15 órára a Kismarosi Teleházba (2623 Kismaros, Kossuth u. 5. Tel.: 00 36 27 383 285) az Esztergom és Vidéke Társadalmi és Kulturális Folyóirat 2017/1 számának és az MBKKE új könyveinek bemutatójára szerzők és szerkesztők részvételével. Kiemelt szerző: Bugyács Sándor festőművész. Házigazda: Filemon Béla főszerkesztő. Közreműködők: Bakai Ferenc, Nagy Tímea és Wernke Bernát.

A **Kismarosi Teleház** Alapítvány és a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület szeretettel meghívja Önt és barátait Kovács Géza szobrászművész *Érzelmek a fémbe*n című kislasztika kiállítására az IKSZT Házba (2623 Kismaros, Kossuth u. 5. Tel.: 00 36 30 850 3118) 2017. július 27-én (csütörtökön) 17 órára. A kiállítást megnyitja Magyar János szobrászművész. Közreműködik Bakai Ferenc Nagy Tímea és Wernke Bernát. Megtekinthető augusztus 31-ig, az IKSZT Ház nyitvatartási idejében.

Kaleidoszkóp Ház, 2017. július 29. szombat, 14.00. Vegán ételek kóstolója. Előadások a vegán életmódhoz kapcsolódóan: Bonifert Anna, Rózsár Dániel, Merfelsz Dóra, Soós Ádám. Beszélgetés, este koncert a Kaleidoszkóp Házban! Hely: Reanimatio, 2500 Esztergom, Pázmány Péter u. 6.

(Összeállította Ruda Gábor)

Konyhakalendárium

Vendégjárás-vendégvárás

Csirkemell leves. Hozzávalók: 3 dkg vaj, fél evőkanál liszt, 1,5 liter csirkehúsleves lé, evőkanálnyi petrezselyemzöld, körömnői babérlevél, egy kisebb, főtt csirkemell, metéltre vágva, 2 tojássárgája, 0,5 dl tejszín. A vajból, lisztből világos rántást készítünk, majd a húslével felöntjük. Hozzáadjuk az apróra vágott petrezselyemzöldet, a csirkemellet és a babérlevelet. Felforraljuk, ha kell, sózzuk. A tejszínt a tojássárgákkal elkeverjük és az asztalon öntjük bele a levesbe. Vendégeknak ezt a fogást akkor szokás készíteni, amikor a családnak főzünk jó nagy fazék húslevest.

Erdélyi töltött hal. Hozzávalók: 1-1,5 kilós szálla mentes folyami hal, egészben. Tölteléknek 2 db áztatott, kicsavart zsemle, 2 evőkanál olvasztott vaj, 5 dkg reszelt sajt, 10 dkg párolt gomba, 1 tojás. Fűszerek: só, bors, ízlés szerint csipetnyi borsikafű vagy majoránna. A sütéshez 3-4 kanál olaj vagy baromfiszír, 1 citrom, 1 babérlevél, 1 dl fehérbor. A halat megtisztítjuk, a fejét és a belsőséget eltávolítjuk. (A használható részekből másnap halkockával ún. rövid, csészés halle-

vest forralhatunk.) A haltestet beirdaljuk, kívülről gyengén megsózzuk. Amíg áll, a töltelék elkészítjük. Alaposan összegyúrjuk, a hal hasába tesszük és hústúval összetűzzük. Olajozott tepsibe rakjuk, és hámozott citromszeletekkel beborítjuk. Mellé tesszük a babérlevelet. A borral sülés közben apránként megöntögetjük, majd saját levével locsolgatjuk, amíg meg nem sül. Petrezselymes burgonyakörettel tálaljuk. Megjegyzésünk: Erdélyben minden sült halhoz ún. muzsdejt is tálalnak, amelyet 1 dl olajból, sóból, borsból, piros paprikából, tört fokhagymából kevernek sűrűre, ízesre. Kiskanállal kenik a tányéron a sült halra. Rántott hússzeleten is finom.

Uzsonnakrém. Hozzávalók: 1/2 kg apróra reszelt nyers sárgarépa, 20 dkg reszelt füstölt sajt,

2 gerezd tört fokhagyma, 1 kis pohár krémtéj, 2 kis tubus majonéz, pici reszelt szerecsendió. Mindezt fakanállal összedolgozzuk és 1 órát a hűtőben pihentetjük, összeérleljük. Kóstoljuk meg, elég sós-e! Gyermeknek a fő étkezés kivételével házi kenyérré, rozskenyérré kenjük, jó vastagon. Vendégeknak, felnőtteknek csipszekkel és sós kekszekkel kínáljuk fehérbor mellé vagy teához. Tápértékét növeli, ha durvára vágott, pirított dióval megszórjuk.

Ötórai teasütemény. Hozzávalók: 1/2 kg rétesliszt, 20 dkg szitált porcukor, 40 dkg margarin (vagy fele vaj, fele margarin), 15 dkg pirított, darált mandula vagy erdei mogyoró, 3 tojásfehérje, 1 zacskó vaníliás cukor. Mindezeket nagyon gyorsan összedolgozzuk, fél ujjnyi vastagra nyújtjuk és hosszúkás csíkokra vágjuk. Tepsiben, előmelegített sütőben aransárgára sütjük. Ez az omlós házi keksz angol teához illik.

Gyors ostyator-ta. Hozzávalók: 1 csomag bolti ostyatoralap. A krémhez: 25 dkg margarin, 2 dl kristálycukor, 2 dl darált dió, 2 evőkanál finom kakaópor. Mindezt lábasba tesszük és gyenge tűzön kevergetjük, összeforraljuk. Akkor kész, amikor a fakanál alatt meglátjuk a lábas alját. A lapokat azonnal betöltjük, és amikor kihűlt, nagyon éles késsel tortaszelet formára felszeleteljük. Tetejét kakaós

porcukorral megszórjuk. Frissen ropogós, később átpuhul.

Szeszmentes itókák. Az áruházakban kapható ízletes, rostos gyümölcsnektárokból szeszmentes gyümölcskoktélok készíthetünk autós vendégeink és a gyermekek számára. „Gyümölcsitalok a mindennapokra” – hirdeti a reklám. Jó ízű párosítás a meggyalma, málnaalma, málnaeper, fekete ribizke–alma, megyszőlő, szilva–szőlő, paradicsom–citrom, citromnarancs keverék. Üvegcancsóba töltjük és megkóstoljuk: ha túl édes, citromlével, ha túl savanyú, cukorral ízesítjük. Hidegen kínáljuk, 2 dl-es, talpas poharából fogyasztjuk.

Kellemes találkozásokat és jó étvágyat kívánunk!

A 2017/1 szám szerzői

A. Bak Péter festőművész, művészeti író, Lábatlan
Ambrus Margit háztartásbeli (Sepsiszentgyörgy,
1918 – †Esztergom, 2015)
Bárdos István, dr., művelődéstörténész, Esztergom
Bencze Cs. Attila levéltáros, újságíró, volt
főszerkesztő, Székelyföld–Esztergom
Zoltán Bárkányi Valkán író, nyugalmazott
főszerkesztő, Budapest
Bugyács Sándor festő- és grafikusművész, Párkány
(Szlovákia)
Csiba Zsolt pszichológus, író, Piliscsaba
Egyedi Márta író, költő, műfordító, Torontálsziget
(Szerbia)
Filemon Béla főszerkesztő, Esztergom
Horváth Gáborné, dr., szerkesztő, Esztergom
Horváth Ödön költő, műfordító, Kismaros
Jaksits Ilona okleveles építőmérnök, közgazdász,
Budapest
Marosi Károly költő, prózaíró, Dunakeszi
Matúš Mészáros szerkesztő, Pozsony (Szlovákia)
Németh Bálint középiskolai tanuló Neszmélyen
Orgoványi Anikó festőművész, költő, Pomáz–Szentendre
Radnai István költő, novellista, Budapest
Ruda Gábor oktatáskutató, Pilisvörösvár
Sólyom Zsuzsanna magyar–német szakos
középiskolai tanár, Marosvásárhely (Románia)
Szulényi Mária Valéria író, Párkány (Szlovákia)
Vérce Miklós író, műfordító, Párkány (Szlovákia)
Virt László író, hittanár, szociális munkás,
szociológus, Lázi
Wernke Bernát költő, Esztergom
Zágorec-Csuka Judit költő, író, műfordító,
irodalomtörténész, Lendva (Szlovénia)

Támogatók

A 2017. évi online lapszámok
a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával
valósultak meg www.nka.hu
Spori Print Vincze Kft. és magánszemélyek

Esztergom és Vidéke Társadalmi és Kulturális
Folyóirat; www.evid.hu
Kiadó: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület
2085 Pilisvörösvár, Szt. János u. 8.
E-mail: muravidek@freemail.hu
www.muravidek.eu, www.evid.hu
Felelős kiadó: Ruda Gábor
Főszerkesztő: Filemon Béla
Szerkesztők: Horváth Gáborné, Németh Gabriella,
Szűcs Katalin, Tátyi Tibor
Korrektúra, szöveggondozás: Tátyi Tibor

A címlapon és a 30–31. oldalon Bugyács Sándor
Az öregember kertje, ill. A füttyörésző római
című festménye látható

Grafikai tervezés és borítóterv: Németh Csongor
Nyomdai előkészítés: ANGRÁF Bt., Budapest
Nyomdai munkák: Spori Print Vincze Kft.,
Esztergom

Megjelenési gyakoriság: negyedévente
Példányszám: 100
Példányonkénti ár: 450 Ft (1,50 €)
Éves előfizetési díj: 1600 Ft (5,20 €)

HU ISSN 0864-7054 (nyomtatott)
HU ISSN 2416-1675 (online, PDF)

Bugyács Sándor: Vándorkirály

ESZTERGOM és VIDÉKE
Városi és megyei érdekeltek közlönye.
Szerda, 1886. január 6-án
2. szám.
Közlegető: Szeres Anna-Orca 317.
Kiadóhivatal: Szeres Anna-Orca 317.
A m. kir. paratársaságokról.
A városi és megyei érdekeltek közlönye.

ESZTERGOM és VIDÉKE
MAYNANKETEK ÉVFOLYAM 1. SZÁM
Szerda, 1981. JANUÁR HO. I.
Keresztény politikai és társadalmi lap.
Előfizetés: 1 hó: 1 pengő 20 fillér.
Szerkesztő: Dr. Békés, szerkesztő: Dr. Békés.

ESZTERGOM és VIDÉKE
1987
JANUÁR
KULTURÁLIS TÁJÉKOZTATÓ

ESZTERGOM és VIDÉKE
1988
NOVEMBER
Műsorfüzet - KULTURÁLIS TÁJÉKOZTATÓ
A VI. Esztergomi Fotóbiennálé
Simon Tibornak, a városi tanács elnöke helyettesének meggyűző beadvány. Elhangzott szeptember 24-én a Városművelődési Házban (Széchenyi-terület).

ESZTERGOM és VIDÉKE
1989
Január
1. szám
Művelődési, helyismereti, idegenforgalmi tudóstól
ALAPÍTVA 1979-BEN
Esztergomi Riport

Meghitt karácsonyi ünnepek!
Bor, bûzát, békességet
hozzon az új év népeinknek, egész magyar nemzetünknek!
ESZTERGOM és VIDÉKE
1988.
Karácsony havában
Károlyi János

ESZTERGOM és VIDÉKE
Társadalom • Politika • Művelődés • Helyismeret • Idegenforgalom
1991. JANUÁR 25. • 3. SZÁM • ÁRA: 19,50 Ft

ESZTERGOM és VIDÉKE
AUGUSZTUSI ÜNNEPÜNK FÉNYEI
A Vele, Uram rockoperáról és a Szent István Napok rendezvényéről - a 4-5. oldalon!
2000. június 15. - 24. sz. • POLGÁRI HETILAP • Ára: 50 Ft

ESZTERGOM és VIDÉKE
POLGÁRI HETILAP
A Szent Korona Esztergomban

ESZTERGOM és VIDÉKE
Szent István szülővárosa békés hárcsont, boldog új esztendő kíván
NEMZETÜNK MINDEN TAGJÁNAK - BÁRHOL IS ÉL A FÖLDTÉREN!
ORÓKNAPTÁR
HABORÚK ÉS BÉKÉK KÖZÖTT
1853 - 1938

ESZTERGOM és VIDÉKE
A Szent Korona Esztergomban
Az Esztergom és Vidéke szerkesztői és munkatársai ezúton köszönik a hozzájuk érkezett karácsonyi üdvözlőleveleket és újví jókívánságokat!

ESZTERGOM és VIDÉKE
Szent István szülővárosa a nemzeti egység bölcsője, jelképe és szolgálatja!
Suzukiban már gyártják a Swift

ESZTERGOM és Vidéke
Szent István szülővárosa a nemzeti egység bölcsője, jelképe és szolgálatja!
Városi tulajdonba került a Fürdő Szálló épülete
Új szak, mégis ismerős

ESZTERGOM és VIDÉKE
Szent István szülővárosa a nemzeti egység bölcsője, jelképe és szolgálatja!
Mediterán vendéglő épül a Primás-szigeten

ESZTERGOM és Vidéke
Szent István szülővárosa a nemzeti egység bölcsője, jelképe és szolgálatja!
Felhívás
Esztergom Térség Önkormányzata támogatást ajánl az új esztendő, az új év kezdetére.